

Trenčianska univerzita Alexandra Dubčeka v Trenčíne

Katedra politológie

Political Science Forum

Politologické fórum

Political Science Forum: Aims of the Journal

Political Science Forum is a semi-annual, international, scientific and peer-reviewed journal published by the Alexander Dubček University of Trenčín, Slovakia. It covers broad range of topics in political science, international relations, philosophy and social sciences. The journal is aimed to be read by the scholars in respective fields as well as its students and broader public. Periodicity of the journal is twice a year, in June and December.

Politologické fórum: Ciele časopisu

Politologické fórum je polročne vydávaný medzinárodný vedecký a recenzovaný časopis vydávaný Trenčianskou univerzitou Alexandra Dubčeka v Trenčíne. Pokryva široký okruh tém z oblasti politických vied, medzinárodných vzťahov, filozofie a sociálnych vied. Časopis je určený odborníkom v daných vedných odboroch, ako aj študentom a širšej verejnosti. Časopis vychádza v júni a v decembri.

Editor-in-chief / Hlavný redaktor: Karol Janas, Alexander Dubček University of Trenčín (TnUAD), Slovakia

General Editor / Výkonný redaktor: Marián Bušša, TnUAD, Slovakia

Editorial Board / Redakčná rada:

Oliver Andonov, MIT University Skopje, Macedonia; **Irena Bačlija**, University of Ljubljana, Slovenia; **Samuel Čelovský**, TnUAD, Slovakia; **Elena Delgadová**, TnUAD, Slovakia; **Miro Haček**, University of Ljubljana, Slovenia; **Pavol Hrivík**, TnUAD, Slovakia; **Petr Just**, Metropolitan University Prague, Czechia; **Rastislav Kazanský**, Matej Bel University, Slovakia; **Rudolf Kucharčík** EUBA, Slovakia; **Marcel Lincényi**, TnUAD, Slovakia; **Ginés Marco**, Catholic University of Valencia, Spain; **Miquel Àngel Oltra Albiach**, University of Valencia, Spain; **Rastislav Rosinský**, Constantine the Philosopher University in Nitra, Slovakia; **David Schriffl**, Austrian Academy of Sciences, Austria; **Antonín Staněk**, Palacký University Olomouc, Czechia; **Pavol Tišliar**, Comenius University in Bratislava, Slovakia; **Dubravka Valić Nedeljković**, University of Novi SAD, Serbia; **Adriana Vasiľková**, Matej Bel University, Slovakia; **Katerina Veljanovska**, MIT University Skopje, Macedonia; **Jaroslav Vencálek**, University of Prešov, Slovakia; **Luisa Vicedo**, Catholic University of Valencia, Spain; **Pablo Vidal**, Catholic University of Valencia, Spain; **Štefan Volner**, TnUAD, Slovakia.

Publisher / Vydáva: Trenčianska univerzita Alexandra Dubčeka v Trenčíne, verejnoprávna inštitúcia zriadená zákonom. IČO: 311 180 259.

Adresa redakcie: Katedra politológie TnUAD, Študentská 2, 91101 Trenčín

E-mail: politologicke.forum@tnuni.sk

E. č. MK: EV 4567/12

ISSN 1338-6859 (tlačené vydanie) ISSN 2729-8949 (online)

© TnUAD, Trenčín. Časopis je bezplatný, vychádza dva krát do roka 30. júna a 31. decembra.

Contents / Obsah

STUDIES / ŠTÚDIE:

František ŠKVRNDA
**POLITICKÁ MERITOKRACIA V STAROVEKEJ GRÉCKEJ A ČÍNSKEJ
FILOZOFII** 4

Jozef HRDLIČKA
**POHĽAD NA PÔSOBENIE RADIKÁLNEJ ĽAVICE V EURÓPSKOM
PARLAMENTE** 20

Štefan DANICS
RADIKALIZACE V NĚMECKU A VE FRANCII 36

DISCUSSION / DISKUSIE:

Ondřej HYNEK
**EUROPE AND ARCTIC SECURITY: THE NEED FOR MORE ACTIVE
ENGAGEMENT** 50

Pavol STRUHÁR – Marián BUŠŠA
K VÝSKUMU FUTBALOVÉHO CHULIGÁNSTVA NA SLOVENSKU 61

REVIEWS / RECENZIE:

Emília MARIANČIKOVÁ
**Richard J. Evans: Hitler a konšpirácie. Tretia ríša v zajatí paranoidnej
mysle** 71

Studies

POLITICKÁ MERITOKRACIA V STAROVEKEJ GRÉCKEJ A ČÍNSKEJ FILOZOFII

POLITICAL MERITOCRACY IN ANCIENT GREEK AND CHINESE PHILOSOPHY

František ŠKVRNDA

Abstract: Study deals with the topic from the fields of comparative history of philosophy and history of political thought. We present an analysis of meritocracy as distinctive form of political regime in Socratic and Confucian philosophy and its peculiar relation to democracy. After the introductory remarks and definition of meritocracy we concentrate on textual analysis of the works of Xenophon and Plato, where basic meritocratic principles are expounded as part of broader critique of democratical institutions and practices. In the following part we analyse Chinese philosophical texts, namely the works of Xunzi and his ideas of meritocratic society, its relation to democracy and traditional Chinese culture. In the fourth part, we present a general comparison and focus on common, as well as different features of ancient Greek and Chinese meritocratic systems. In the conclusion we stress the actuality of pertracted topic of meritocracy and its relation to democracy in contemporary debates.

Keywords: *Meritocracy, democracy, Confucianism, Xenophon, Plato, Xunzi*

1 Úvod

Pojem „meritokracia“ predstavuje na rozdiel od iných starogréckych výrazov pre politické zriadenia a formy vlády, utvorených zo spoločného koreňa slova κρατία („sila“, „vláda“),¹ neologizmus, ktorý si vymyslel britský sociológ Michael Young koncom 50-tych rokov 20. storočia vo svojej satirickej novele *The Rise of Meritocracy*.² „Meritokracia“ je zloženinou z latinského adjektíva *meritus* („zaslúžilý“) a vo všeobecnosti označuje taký typ spoločnosti a spoločenského usporiadania, v ktorom sa k politickej moci môžu dostať len najtalentovanejší ľudia podľa rovnice „I.Q. + úsilie = zásluha“. Bohatstvo, prestíž, moc a iné výhody sú prerozdeľované medzi ľuďmi výlučne len na

---

¹ Medzi starogrécke výrazy označujúce špecifické formy zriadenia a vlád patria napríklad demokracia („vláda ľudu“), aristokracia („vláda urodzených“), timokracia („vláda boháčov“), plutokracia („vláda bohatých“), ochlokracia („vláda luzy“), technokracia („vláda technikov“).

² Dostupné nám bolo len neskoršie vydanie titulu s novým predhovorom od Younga, ktoré vyšlo o necelé štyri desaťročia po prvom vydaní (Young 1994).

základe ich znalostí a schopností. Tí najrozumnejší a najschopnejší jedinci tak budú môcť koncentrovať vo svojich rukách najväčšie zdroje moci a bohatstva. Young zadefinoval meritokraciu ako protiklad k aristokratickým a demokratickým spoločnostiam, ktoré delegujú politickú moc buď na základe rodových a dedičných privilégií, alebo na základe bohatstva a majetkových pomerov. Podľa svojho vynálezcu predstavuje pojem „meritokracia“ formu spravodlivého usporiadania spoločnosti, v ktorej absentujú negatívne spoločenské fenomény, akými sú nepotizmus, korupcia a dedičstvo. Meritokracia nie je egalitárska, ale elitárska spoločnosť, v ktorej sú najcennejšími hodnotami cnosti rozumnosť a pracovitosť (Young 1994: xii - xiii).

Youngove myšlienky sa stali v 60-tych a 70-tych rokoch mimoriadne populárne a prenikli najmä do oblasti akademického diskurzu. V prácach Daniela Bella sa pojem „meritokracia“ stal definičným znakom post-industriálnej spoločnosti, v ktorej determinuje miera technických zručností a vyššieho vzdelania jednotlivcov stratifikáciu ich príjmov a úroveň spoločenského statusu – v post-industriálnej spoločnosti existuje len veľmi málo pracovných pozícií, ktoré by boli otvorené pre ľudí bez špecializácie a unikátnej kvalifikácie (por. Bell 1972). Meritokracia sa tak stala synonymom pre ideál modernej technokratickej a znalostnej spoločnosti, v ktorej vládnu odborníci a profesionáli. V súčasnosti sa pojem „meritokracia“ využíva ako charakteristický znak východo-ázijských politických systémov, ktoré nadväzujú na kultúrnu tradíciu konfucianizmu a politického systému štátnych úradníckych skúšok (Bell, Chenyang Li 2013; Kim 2020)

Hoci je pojem „meritokracia“ novotvarom, ktorý vznikol vo veľmi špecifickom kontexte a prostredí, v nasledujúcej štúdii sa pokúsime argumentovať v súlade s názormi niektorých odborníkov (Bell 2006: 154), že z teoretického hľadiska ide o veľmi starobylú koncepciu vlády a riadenia spoločnosti. Pomocou rozboru primárnych textov sokratovskej a konfuciánskej tradície myslenia poukážeme na skutočnosť, že meritokratické princípy a ideály možno identifikovať v klasických a základných dielach ako európskeho, tak aj čínskeho politického myslenia.

2 Staroveké Grécko

V starovekom Grécku predpokladali meritokratické princípy usporiadania spoločnosti pravdepodobne už prví filozofi, tzv. predsokratovci, ktorí žili v 6. a 5. stor. pred Kr. Hoci je rekonštrukcia najstarších politických koncepcií a teórií vzhľadom na zle zachovaný stav primárnych zdrojov mimoriadne komplikovaná, niektorí moderní historici filozofie napriek tomu dospeli k záveru, že pytagorovci, milétania, Herakleitos a Anaxagoras vo svojich spisoch reflektovali modely kozmu a živej prírody, ktoré predstavovali paradigmy foriem politickej organizácie spoločnosti. Tieto modely predpokladali imitáciu prírody najmä v otázke hierarchického usporiadania spoločnosti s vládou (ἀρχή) najmúdrejších a najcnostnejších ľudí, ktorá nadobúdala formu osvietenскеj absolutistickej monarchie. Cieľom imitovania

prírody malo byť dosiahnutie spoločenskej harmónie, ktorá spočívala v ekvilibriu protikladných sociálnych tried a ich partikulárnych záujmov naprieč celým spektrom politického spoločenstva. Kritériom legitímnej vlády tak malo byť dokonalé poznanie skrytej, avšak vo svojej podstate racionálnej štruktúry reality a prírody (Capizzi 1990: 243 – 332).

V klasickom období rozpracovali myšlienku, že múdrosť a cnosť sú nevyhnutnými predpokladmi a kritériami pre výkon politickej funkcie, filozofi Xenofón a Platón, ktorí nadväzovali vo svojich úvahách na Sokrata. Vo svojich dielach obidvaja zhodne uvádzajú, že Sokrates bol „demokraticky zmýšľajúci človek a milovník ľudu“ (δημοτικὸς καὶ φιλόανθρωπος), ktorý si mimoriadne ctí slobodu slova a myslenia (παρρησία).³ Tento postoj mu na druhej strane však vôbec nebránil, aby bol jedným z najhlasnejších kritikov demokratického režimu. Sokrates údajne poukazoval na to, že by bolo veľmi nerozumné, ak by si ľudia volili staviteľov lodí, budov alebo obranných múrov len na základe väčšinového hlasovania a neprihliadali by na to, či je daná osoba spôsobilá pre takúto činnosť. Podobne je tomu aj so všetkými profesiami – lekár predsa nie je lekárom preto, lebo sa na tom zhodla jednoduchá väčšina, ale preto, že ovláda nejaké umenie (τέχνη), ktorým dokáže prospievať druhým. Problém Sokratovho racionalizmu spočíva v otázke toho, čo tvorí predmet politického umenia a kto je profesionálnym politikom. Politika by totiž mala definovať tiež nejaká špecifická znalosť a schopnosť, ktorá by ho oprávňovala k vykonávaniu jeho povolania. Demokratické princípy, medzi ktoré patria volebný princíp väčšinového súhlasu, rovnostársky volebný systém „jedna osoba, jeden hlas“ a univerzálne právo voliť a byť voleným, sú v tomto prípade rovnako nevyhovujúce, ako sú nevyhovujúce pri voľbe iných odborných profesií, v ktorých môže výsledok ovplyvniť mienka nevedomej väčšiny, alebo zatajovanie skutočných vlastností politikov uchádzajúcich sa o priazeň občanov vo voľbách.

2.1 Xenofón

Tento problém reflektovali Sokratovi nasledovníci každý svojim vlastným spôsobom. Podľa Xenofónovho Sokrata mohla stáť na čele štátu a rozhodovať o verejných záležitostiach len úzka skupina ľudí. Hlavnými kritériami politickej slobody, ktorá by im umožňovala realizovať ich ciele, boli dva nasledujúce predpoklady, ktoré môžeme charakterizovať rozlíšením na „praktické“ a „teoretické“: politici museli mať (1) morálny a cnostný charakter, ktorý sa prejavoval v ich každodennom a praktickom konaní a správaní sa voči rodine a spoluobčanom. Museli byť umiernení a zdržanliví, byť statoční, zbožní a všestranne dokonalí (καλὸς τε κάγαθός). Po druhé, politici museli disponovať (2) múdrosťou, poznaním a racionálnymi schopnosťami, ktoré oprávňovali človeka vykonávať konkrétne povolania a zamestnania. Tento druhý predpoklad sa prejavoval najmä v ekonomických schopnostiach

---

³ Por. Xenofón, *Mem.* I. 2. 60. 2; Platón, *Crito*. Citácie starovekých gréckych diel uvádzame podľa všeobecného úzu, ktorým sa riadia domáci, ako aj zahraniční odborníci. K zoznamu skratiek antických diel pozri bližšie Porubjak, Vydra (2008).

politika, ktoré Xenofón spájal s riadením domácnosti a šetrným hospodárením (Pomeroy 1994).

Z praktického hľadiska predstavuje podmienku politickej činnosti a slobody kontinuálne praktizovanie „duševných cvičení“, pri ktorých si volíme cnostné veci a vykonávame cnostné skutky (Xenofón, *Mem.* I. 2. 19; III. 6. 18). Tieto praktiky privádzajú človeka k asketickému spôsobu života, v ktorom sa neusiluje obohacovať seba samého na úkor iných, ani mu nezáleží na napĺňaní zmyselných túžob a ukájaní telesných potrieb nad rámec nevyhnutnosti. Z teoretického hľadiska je podmienkou poznanie, čo je to cnosť. Tento druhý predpoklad nadväzuje na prvý, pretože vychádza z kritéria užitočnosti (ὠφέλιμον). Znakom dobrého hospodára a zároveň aj kráľa je to, že dokáže rozpoznať schopných ľudí – odborníkov – a dosadzovať ich do úradov bez toho, že by sám disponoval ich znalosťami. K tomu je podľa Xenofóna nevyhnutné vyberať ľudí na základe oboznámenosti s ich pracovnými výsledkami a dielami, ktoré vo svojom odbore dosiahli – takýto ľudia sa dajú rozpoznať na základe toho, že „vedia, čo potrebujú a dokážu si to zaopatriť“ (Xenofón, *Mem.* III. 4).

Tieto dva predpoklady možno interpretovať ako vzájomne komplementárne a hierarchicky usporiadané. Cnostný a umiernený vládca alebo politik sa dokáže v procese riadenia štátu a výberu svojich podriadených riadiť kritériom užitočnosti a voliť do úradov vhodných ľudí, pretože pri výbere sa pozerá len na ich schopnosti a nezohľadňuje nič iné. Cnosť je tak hlavným kritériom politickej moci a slobody, ktoré opodstatňuje jednotlivca vládnuť nad druhými a určovať politické priority, ako aj ich realizáciu. Z tohto hľadiska Sokratova kritika demokracie nemieri ani tak proti demokratickým inštitúciám a princípom, ale poukazuje skôr na potrebu morálnej aj profesijnej edukácie všetkých členov disponujúcich politickými právami a možnosťou slobodne voliť svojich zástupcov. Z hľadiska výchovy získava morálnu zdatnosť a výchovu človek tým, že napodobňuje určité spoločenské a kultúrne ideály a vzory cnostných ľudí a hrdinov cez súbor zdedených hodnôt a noriem. Xenofónova koncepcia meritokracie tak nadobúda dva rozmery – na jednej strane morálny, na druhej strane technický. Xenofónov Sokrates nevyučuje demokratický spôsob riadenia štátu, hoci predpokladá výrazne konzervatívne postoje a potrebu silného zmyslu penálneho systému: ľudí, ktorí boli nespravodliví, drzí, neumiernení a nijakým spôsobom neprospevali spoločnosti, ani slovom, ani činom, bolo podľa Xenofónovho Sokrata potrebné obmedzovať na slobode „všetkými možnými spôsobmi“ (Xenofón, *Mem.* I. 2. 59). Podmienka slobody je tak previazaná so sférou etiky a stupňom rozvoja morálneho charakteru, ktorú dopĺňa kritérium užitočnosti a prospechu pre spoločnosť.

Problematika Sokratovho „pro-demokratického“ zmýšľania, ktoré miestami nadobúda otvorene anti-demokratické prvky, priviedla mnohých odborníkov k protikladným záverom. Princiipiálne je totiž možné a dokonca aj veľmi žiadúce, aby sa politikom stal ktorýkoľvek človek, kto v sebe nájde vnútornú „sokratovskú“ silu (por. Suvák 2010: 246), premôže svoje slabosti a bude konať v prospech verejného a všeobecného záujmu. Z tohto hľadiska

by politický režim mal umožňovať rovnakú mieru politickej slobody a zaistiť, aby mali rovnakú štartovaciu čiaru a mohli sa uchádzať v slobodnej volebnej súťaži o politické funkcie všetkým občanom (Yonezawa 2001). Ak by sme preto chceli v duchu starších autorov vidieť v Xenofónovom Sokratovi nepriateľa demokracie a obdivovateľa tyranských režimov (pozri bližšie Chroust 1957: 164 – 197 a Capizzi 1990: 412 – 414), stáli by sme pred problémom, že rovnaký typ kritiky, ktorú adresuje Sokrates demokracii, by sa dal uplatniť aj vo vzťahu k akémukoľvek inému režimu, ktorý by nezohľadňoval dva vyššie uvedené predpoklady morálnej a technickej meritokracie (morálny charakter a schopnosť rozlišovať odborníkov podľa kritéria užitočnosti). Pravdu preto budú mať skôr tí autori, ktorí poukazujú na to, že zmienené dva predpoklady slúžia ako kritériá hodnotenia lepších a horších politických režimov. Ak sa totiž vládcovia rozhodujú na základe týchto kritérií, tak je principiálne jedno, o akú konkrétnu formu vlády a moci v krajine sa opierajú – či je to demokracia, aristokracia, oligarchia alebo tyrania. Sókrata preto nemožno považovať za pro-demokraticky zmýšľajúceho človeka aj napriek tomu, že aténska demokracia mohla vzhľadom na jeho činnosť predstavovať v konkrétnom čase a priestore najlepší politický režim (Ober 2010: 175).

2.2 Platón

Meritokratické aspekty sókratovskej politickej filozofie rozvíjal tiež Platón, ktorý vo svojich dialógoch predstrel zároveň aj najsystematickejšiu a najkomplexnejšiu kritiku demokracie.⁴ Platón však nezostal len pri kritike demokracie, ale zároveň sformuloval aj jej alternatívu, ktorú moderní autori charakterizujú rôznymi neologizmami, ako napríklad „epistokracia“ (vláda poznania) alebo „sofokracia“ (vláda mudrcov) (Estlund 2003).

Platón sa v prvom rade sústredil na model politickej výchovy a mechanizmus kreovania politických elít. Jeho názory sú vsadené do širšieho rámca teoreticko-filozofických úvah o podstate človeka a spoločnosti. Podstatu človeka Platón vysvetľuje v dialógu *Ústava* na tripartitnom modeli duše, pričom si pomáha analógiou s fenickým mýtom o troch drahých kovoch – zlate, striebre a bronz (Platón, *Resp.* 415a). Zlato symbolizuje rozumovú zložku duše, striebro srdnatú alebo vznetlivú zložku a bronz žiadostivú alebo požívačnú zložku. Na spoločenskej rovine spája Platón tieto tri zložky duše analogicky s tromi triedami občanov v štáte. Duše vládcov charakterizuje nadvláda a prevaha rozumovej zložky, duše strážcov prevaha srdnatej zložky a duše ovládaných ľudí prevaha žiadostivej zložky. Z týchto troch tried Platón upiera politickú slobodu dvom triedam – strážcom a ovládaným ľuďom. Platón vôbec neuvažuje nad tým, či by v demokracii mohli vládnuť ľudia so zlatom v duši; namiesto toho skúma, ako je potrebné vychovávať ľudí so zlatom,

---

⁴ Por. prácu Sørensen 2016, ktorá analyzuje Platónove kritické názory a postoje voči demokracii na pozadí dialógov *Ústava* (*Thrasymachos*), *Protagoras*, *Theaitetos*, *Gorgias* a *Štátnik*. Ku kritickým aspektom Platónovho politického myslenia pozri bližšie tiež Thakkar 2018.

rozumovou zložkou duše a zaistiť, aby sa v spoločnosti dostali k výkonu politickej moci.

Na zodpovedanie tejto problematiky Platón stanovuje niekoľko základných predpokladov, ktoré sa musia uplatniť pri výchove politických elít. Prvým predpokladom politickej výchovy je neotrasiteľné presvedčenie budúceho vládcu, že čo je dobré pre štát, je dobré aj pre neho samého:

„Musíme hľadať, kto sú najlepší strážcovia vlastného presvedčenia, podľa ktorého sa má robiť to, čo je podľa ich mienky v každom prípade pre štát najlepšie. Musíme ich však pozorovať hneď od mladosti, poverujúc ich úlohami, pri ktorých môže človek najľahšie zabudnúť na také niečo a dať sa oklamať; a koho pamäť sa ukáže dobrou a kto sa nedá ľahko oklamať, toho treba vybrať, kto neobstojí, toho treba vylúčiť“ (Platón, *Resp.* 413c – d).⁵

Okrem presvedčenia, že „čo je dobré pre štát, je dobré aj pre mňa“, musí budúci vládca disponovať veľmi dobrou pamäťou. V týchto vlastnostiach môžeme pozorovať podobnú artikuláciu praktických a teoretických predpokladov, ktorými podmieňoval politickú slobodu aj Xenofón. Z praktického hľadiska kladie Platónov Sokrates dôraz na to, aby budúci vládcovia mali odvahu a silu prekonávať všetky druhy bolestí, zápasov s vlastnými túžbami a nástrahy, v ktorých sa bude testovať ich pýcha a sebadisciplína. V tejto fáze výchovy môžeme vidieť silný praktický rozmer, ktorý je zameraný predovšetkým na upevňovanie morálneho charakteru.

Ďalšou fázou výchovy je u Platóna teoretické vzdelávanie, ktoré v Xenofóntovom podaní úplne absentuje, a ktoré je do veľkej miery prebraté pravdepodobne z pytagorovskej tradície myslenia. Budúci vládcovia musia byť podľa Platóna podrobne oboznámení so štyrmi druhmi matematických vied (aritmetika, geometria, stereometria, astronómia), ktorých štúdiom nasleduje po prvej, praktickej fáze výchovy:

„Pri voľbe treba totiž uprednostniť najpevnejších, najzdatnejších a podľa možnosti najkrajších mladíkov; okrem toho vybraní musia mať nielen ušľachtilú a mužnú povahu, ale aj vrodené vlastnosti... musia byť mimoriadne bystrí pre chápanie náuk, priateľa, a nesmú sa ťažko učiť“ (Platón, *Resp.* 535b).

Teoretické štúdium teda začína predpokladom dobrej pamäte, ktorá je nevyhnutná pre osvojenie si matematických poznatkov. Toto štúdium napokon vrcholí v osvojení si „kráľovskej náuky“, dialektiky. Dialektika je umenie príbuzné s rétorikou a Platón ju definuje ako umenie správne rozdeľovať súcno podľa rodov, ktoré je totožné so „znalosťou dávať otázky i odpovede“ (Platón, *Resp.* 534d). Táto náuka má spoločne s ďalšími teoretickými disciplínami pripraviť budúceho vládcu, aby vedel správne rozlišovať skutočných odborníkov od tých, ktorí sa odborníkmi len zdajú a aby

---

⁵ Pri prekladoch pasáží z Platónových dialógov vychádzame výlučne z prekladu J. Špaňára.

následne neupadol pri politických rozhodnutiach do nesprávnych záverov a nepovažoval za odborníkov ľudí, ktorí nimi v skutočnosti nie sú. Platónova koncepcia výchovy politických elít predpokladá presne stanovený temporálny rámec. Človek môže prevziať „ľarchu štátnických záležitostí a povinností vládcu v prospech štátu ako svoju nevyhnutnú povinnosť“ až keď dosiahne päťdesiaty rok svojho života (Platón, *Resp.* 540a – b). Kandidát tak musí stráviť viac než štyri dekády svojho života v neustálych skúškach a testoch, pri ktorých sa ukazuje jeho mravný charakter a bystrosť úsudku a logické uvažovanie. Platónova sofokracia vykazuje viacero spoločných bodov s meritokraciou a to až do tej miery, že by sme mohli všetky tri termíny (epistokracia, sofokracia, meritokracia) vnímať ako synonymné. Vládcovia sú podrobovaní dôkladnému skúšaniam a testovaniu morálnych a tiež racionálnych kvalít, ktoré vystupujú do popredia ako určujúce kritériá pre zastávanie politických funkcií.

Meritokratický princíp Platónovho ideálneho štátneho usporiadania je explicitne prítomný v jeho kritike demokracie. Platón používa umelecké výrazové prostriedky a demokraticky riadený štát prirovnáva k rôznym metaforám, ako napríklad k lodi bláznov (Platón, *Resp.* 488a – 489a), alebo k „pestrofarebnému rúchu“, ktoré je na prvý pohľad veľmi krásne, hoci v skutočnosti predstavuje oblečenie, do ktorého sa zahaluje najhorší možný politický režim, tyrania. Demokratický štát podľa Platóna prekračuje zdravú mieru slobody a tolerancie v tom zmysle, že všetkým občanom umožňuje zastávať všetky druhy funkcií len s ohľadom na ich slobodnú, individuálnu vôľu:

„V tomto štáte ťa nič nenúti zastávať úrady, aj keby si mal na to schopnosti, ani ťa nikto nenúti poslúchať, keď nechceš, ani nemusíš ísť do vojny, keď sa vojna vedie, ani zachovávať mier, keď ho ostatní zachovávajú, ak netúžiš po mieri a hoci ti nejaký zákon nedovolí zastávať úrad alebo byť sudcom, predsa môžeš zastávať úrad a byť sudcom, ak sa ti to zapáči.“ (Platón, *Resp.* 557e – 558a).

Platónova kritika demokracie tak nadobúda v porovnaní s Xenofóntom nový rozmer – demokracia nielenže nedokáže efektívne brániť nemorálnym, neskúseným a neschopným individuám zastávať politické funkcie a na úkor verejného blahobytu realizovať svoje partikulárne zisťné ciele, ale zároveň v nej absentujú akékoľvek mechanizmy, ktoré by zabezpečovali, aby sa do politických úradov dosadzovali schopní, vzdelaní a morálne bezúhonní ľudia. Platón svojou koncepciou filozofickej výchovy teoreticky rozpracoval práve takéto selektívny mechanizmus, ktorý zaistí, aby sa do úradov dostávali len povolani ľudia schopní riadiť spoločnosť k všeobecnému prospechu.

Ďalším problémom, na ktorý Platón vo svojej kritike demokracie upozorňuje, je prehnaný dôraz na individualizmus a osobnú slobodu. V demokracii sa totiž každý obyvateľ vrátane politikov, pozerá na seba a snaží sa zaistiť si vlastný blahobyť. Individuálny blahobyť je však v priamom

protiklade k verejnému blahobytu. Platón upozorňuje, že ak chce politické spoločenstvo dosiahnuť najvyššiu mieru blahobytu, je potrebné, aby sa v prvom rade hľadalo na blahobyť štátu ako celku; individuálny blahobyť je až druhoradý a nikdy nemôže byť politickou prioritou (Platón, *Resp.* 422b – c). Uprednostňovanie verejného pred osobným záujmom predstavuje ako z psychologického, tak aj z ekonomicko-politického hľadiska základnú vlastnosť politických elít, ktoré sú vyberané do úradov výlučne na základe svojich morálnych a odborných kvalít. Platón a rovnako aj Xenofón prirovnávajú dobrého štátnika k šikovnému pastierovi, ktorý sa zodpovedne stará o svoje stádo a výlučne pri tom hľadá nie na svoj vlastný prospech, ale na dobro všetkých, ktorým vládne (Xenofón, *Mem.* I. 2. 32; Platón, *Resp.* 346e-347a). Najdôležitejšou praktickou cnosťou je z tohto dôvodu umiernenosť (σωφροσύνη), ktorá sa v Platónovej ideálnej spoločnosti prejavuje v triede ovládaných skromnou životosprávou a v triedach vládcov a strážcov dokonca zákazom súkromného vlastníctva.

3 Staroveká Čína

Približne v rovnakom období, v akom pôsobili predsokratovci a sokratovskí filozofi (6. stor. pred Kr. – 4. stor. pred Kr.), sa v starovekej Číne sformovala filozofia konfucianizmu. Konfucianizmus vychádzal z kultúrnej tradície prvých troch dynastií (Sia, Šang, Čou), teda z úplne odlišného prostredia, než aké existovalo v starovekom Grécku. Činnosť Konfucia spočívala v redigovaní klasických rituálnych kníh, ktoré boli neskôr kanonizované ako *Štyri knihy a Päť klasík*.⁶ Väčšinu z týchto klasických textov by sme mohli zaradiť skôr do dejín krásnej literatúry, ako filozofickej – snád až na dve výnimky, ktoré predstavujú filozofické diela *Rozhovory a výroky* a *Mencius*. Konfucianizmus je tak na rozdiel od sokratovskej tradície myslenia omnoho hlbšie zakorenený v kultúrnej tradícii a hlása konzervatívny návrat k staršiemu, idealizovanému sociálnemu poriadku prvých čínskych dynastií. Najsystematickejšie filozofické vyjadrenie meritokratických princípov nachádzame v diele konfuciána Sün c'a, ktorý žil a tvoril v období tzv. Bojujúcich štátov (3. stor. pred Kr.). Napriek kultúrnej odlišnosti dospel politický konfucianizmus vyjadrený v spisoch Sün c'a v niektorých kľúčových aspektoch k veľmi podobnému pohľadu na problematiku dobre usporiadanej spoločnosti, k akému dospeli aj sokratovskí filozofi Xenofón a Platón.

Sün c' uvádza podobenstvo o lodi a mori, v ktorom loď reprezentuje panovníka a more obyčajných ľudí: „A voda lode nadnáša, voda lode tiež prevracia“ (Sün c' 2019: 153).⁷ Obyčajní ľudia, ktorí nepatria ani k rodovej

⁶ Ide o klasické konfuciánske texty *Kniha piesní, Kniha zmien, Kniha rítov, Kniha záznamov, Anály jari a jesene, Rozhovory a výroky* a *Mencius*. Ako poznamenáva Anne Chengová, Konfucius tieto texty nespísal, ale len reinterpretoval a upravil (Cheng 2006: 53). Konfuciove *Rozhovory a výroky* boli spísané pravdepodobne na základe starších ústne tradovaných správ v rozmedzí 5. – 3. stor. pred Kr. (Nivison 1999, 746).

⁷ Citácie z tohto čínskeho filozofa voľne prekladáme do slovenčiny podľa českého prekladu Lukáša Zádrapy.

aristokracii, ani nedisponujú vyšším vzdelaním, vystupujú v tomto prísloví ako najdôležitejšia časť štátu, ktorá dosadzuje do politických funkcií jednotlivcov podľa toho, ako sa títo osvedčia pri riadení spoločnosti a starostlivosti o ňu. Podobnú myšlienku vyjadruje aj o storočie starší konfucianec Mencius, ktorý rozdelil čínsku spoločnosť na tri časti – ľud, duchovia zeme a obilia (t. j. predkovia a súbor rituálnych pravidiel a praktík, ktoré tradovali štátne inštitúcie, zákony a zvyky), panovníci a vládcovia (Mencius 1942: 120 - 121). Ľud bol najdôležitejšou spoločenskou triedou, po ktorej nasledovali „duchovia zeme a obilia“, teda štátne inštitúcie. Panovnícke rody a ich suita predstavovali až tretiu a najmenej dôležitú súčasť štátu. V tomto ohľade pripomína politický konfucianizmus sokratovskú tradíciu myslenia, ktorá zdôrazňovala úlohu vládcov ako dobrých panovníkov. Z ústretovosti voči ovládanej vrstve spoločnosti možno *prima facie* opäť odvodzovať ústretový postoj čínskych konfucianov k demokratickým princípom, ktoré by umožňovali uplatňovať nespokojným občanom právo slobodne adresovať kritiku svojim vládcom a najmä právo zosadzovať ich v prípade, ak by sa správali nemorálne a ak by nedokázali efektívne riadiť krajinu a vykonávať službu vlasti. Spokojnosť ovládaných s vládnymi elitami je tak prvým a základným ukazovateľom dobre spravovanej spoločnosti a politický konfucianizmus z tohto uhla pohľadu skutočne vyjadruje potrebu harmonického vzťahu medzi ovládajúcimi a ovládanými v prospech ovládaných.

Pri detailnejšom štúdiu politického konfucianizmu však demokratické ideály narážajú na obdobné prekážky, ktoré limitujú aj sokratovskú politickú filozofiu. Sün c' definuje sociálnu harmóniu ako svornosť vládcov a ovládaných, avšak táto svornosť sa v žiadnom prípade nemôže zakladať na absolútnej rovnosti všetkých členov. Filozof to dokazuje citovaním starovekého príslovia z *Knihy záznamov*: „ak je rovnosť, nie je svornosť“ (Sün c' 2019: 153). Základným diferenciálnym kritériom medzi ľuďmi z vládnucej a ovládanej triedy obyvateľstva však v zmysle meritokratických zásad nie je ani ľudský výzor či fyzická sila, ani spoločenský pôvod a rod, ani bohatstvo. Je ním výlučne schopnosť ľudí dodržiavať obradné a spoločenské pravidlá „náležitého správania sa“:

„Aj keď je človek trebárs potomkom kráľa, vojvodu či niekoho z nižšej šľachty, avšak nie je schopný primknúť sa k rituálnym a spoločenským pravidlám, zaradíme ho medzi jednoduchý ľud. A keď je potomkom jednoduchého človeka, ale nadobudol učenosť, snažil sa, aby jeho správanie bolo dobré a aby vedel dodržiavať rituálne a spoločenské pravidlá náležitého správania sa, zaradíme ho medzi vyšších či nižších hodnostárov“ (Sün c' 2019: 150).

Obradné a spoločenské pravidlá náležitého správania sa, ktoré v starovekej Číne stelesňovali v prenesenom zmysle „duchovia predkov“, v realite však štátne inštitúcie, zvyky a hodnoty tradované mnohými generáciami. Schopnosť správať sa podľa rituálnych pravidiel vystupuje ako harmonizujúci element medzi vládnucimi elitami a ovládaným ľuďom

v podobnom zmysle, v akom vystupuje cnosť a z nej vyplývajúci spôsob života v dielach klasických gréckych filozofov. V tejto schopnosti nachádzame jednotu teoretického poznania spoločenských noriem a hodnôt a tiež praktického konania, ktoré z týchto noriem vyplýva. Diferenciálne kritérium je v zásade rovnaké v čínskej aj v gréckej filozofii: je ním morálny charakter jednotlivca a poznanie a rešpektovanie toho, že verejný záujem je nadradený záujmu súkromnému. Konfucianizmus a čínska kultúra vo všeobecnosti rozlišuje za týmto účelom dve triedy ľudí: trieda „vysokých“ ľudí si zasluhuje politické úrady a právo vládnuť nad druhými, trieda „nízkych“ alebo „jednoduchých“ ľudí toto právo nemá. Ako poznamenáva Daniel Bell, v Platónovej aj Konfuciovej ideálnej spoločnosti „sú oprávnení participovať na vláde len tí, ktorí dosiahli poznanie a cnosť“ (Bell 2006: 154).

Tento kľúčový rozdiel medzi dvoma triedami občanov vyjadruje v konfucianizme pojem *junzi* (君子), ktorý označuje exkluzívnu triedu ľudí s výsadou rozhodovať o politických záležitostiach. Podobne, ako musia v sokratovskej tradícii myslieť disponovať vládcovia kardinálnymi morálnymi cnosťami, z ktorých je najdôležitejšia a základná cnosť umiernenosť, musia aj čínski vyšší ľudia disponovať niekoľkými vlastnosťami, ktoré sú previazané tzv. rodinnou príbuznosťou – ten, kto má jednu, by mal disponovať aj ostatnými. Hlavnou cnosťou je „ľudskosť“ (*ren*, 仁), ktorá sa ďalej delí na vlastnosti „obradnosť“ (*li*, 禮), „spravodlivosť“ (*yi*, 義), „múdrosť“ (*zhi*, 智) a „vierohodnosť“ (*xin*, 信).⁸ Ako je zrejmé zo Sün c'ho textu, spoločenské triedy nízkych a vysokých ľudí sú otvorené. Individuum sa zaraďuje do triedy svojim vlastným úsilím, učením, sebakontrolou a morálnymi skutkami, ktorými v praxi dokazuje svoje poznatky a schopnosti. Svojim konaním tak preukazuje prínos pre spoločnosť a dáva najavo, že blaho celku vníma ako nadradené svojmu osobnému prospechu. Človek, ktorý sa chce dostať na úplný vrchol mocenskej pyramídy, musí nielenže rešpektovať nemenný súbor rituálnych pravidiel a celý systém spoločenských tradícií a zvykov, ale musí dosiahnuť aj poznanie kozmického princípu „Cesty“ (*tao*, 道). V tomto aspekte sa politický konfucianizmus prelína s metafyzickými a mystickými náukami – vedomie cnostného človeka možno interpretovať na makroúrovni ako určitý most alebo formu prepojenia sveta prírody so svetom ľudí a na mikroúrovni ako harmonizujúci element v spoločnosti rozdelenej na vládcov a ovládaných, ktorú spája dodržiavanie rituálnych tradícií a zvykov.

Mravná dokonalosť spoločne s poznaním skrytých zákonitostí prírody kladie na politických vládcov vysoké nároky. Spoločnosť preto musí vyvinúť meritokratické mechanizmy, ktoré dokážu jednotlivcov pozorovať a ohodnocovať ich schopnosti a mieru dodržiavania rituálnych praktík a správania sa. V starovekej Číne sa pod vplyvom konfuciánskej tradície vyvinul meritokratický systém úradníckych skúšok, ktorý preveroval spôsobilosť štátnych a politických úradníkov na všetkých úrovniach. Kariéru úradníka sprevádzalo dlhodobé hodnotenie a pozorovanie zo strany jeho

⁸ Ku konfuciánskemu etickému systému a bližšej charakterizácii jednotlivých cností a ich vzájomnému pomeru a vzťahu pozri bližšie štúdie Zhang 2016; Lai 2013.

sociálneho okolia. Na získanie vyššej hodnosti sa čakalo aj dlhšie ako polovicu produktívneho života (Bell 2006: 154). V tomto systéme môžeme vidieť analógiu k Platónovej ideálnej meritokratickej spoločnosti, avšak na rozdiel od Platóna našla konfuciánska meritokracia uplatnenie v praxi a nezostala rozpracovaná len na teoretickej úrovni. Systémom skúšok, ktoré preverovali morálny charakter a odbornú spôsobilosť vládcov však museli prechádzať aj najvyšší panovníci. Ako vyplýva z krátkeho spisu Sün c'ho *O synovskej úcte*, múdrosť a cnosť neboli nemennou danosťou, ktorú človek raz získal a už ju nemohol nikdy stratiť.⁹ Povinnosťou konfuciánskych ministrov nebolo slepo a nekriticky poslúchať vládcu vo všetkom, čo prikáže, práve naopak – ministri a podriadení museli pred ním otvorene vyjadrovať svoje názory a v prípade, že sa cisár nerozhodoval správne a v súlade s najvyšším verejným záujmom (s vôľou Nebies), ho museli napomínať, kritizovať a nasmerovať na správnu cestu. Tento kritický prístup bol v klasickom konfucianizme prejavom skutočnej „synovskej úcty“ (*xiao*, 孝), ktorá mala fungovať na všetkých spoločenských úrovniach – ministri mali dozerať na vládcu, nižší úradníci na ministrov, synovia na svojich otcov: „nasleduj správnu cestu, nie panovníka, riaď sa tým, čo je správne a nie podľa otca“ (Sün c' 2019: 467).

Určujúcou vlastnosťou konfuciánskeho panovníka bolo napokon to, že „používa štát veľkým spôsobom“. Tento spôsob používania je totožný s hlavnou zásadou meritokracie, ktorá spočíva v dosadzovaní druhých ľudí do úradov výlučne podľa ich schopností:

„Tie osoby, ktoré sa starajú o štát, na to určite nemôžu stačiť samy, a preto sila, pevnosť, česť alebo hanba závisia na výbere prvého ministra... uprednostňovať spoločenskú náležitosť a dávať do úzadia zisk, nepozerať sa na príbuznosť, nedbať o to, kto je ako urodzený alebo neurodzený a žiadať si len skutočne schopných – tomu sa hovorí používať štát veľkým spôsobom“ (Sün c' 2019: 197).

Základným predpokladom dosadzovania schopných ľudí do úradov je systém odmeňovania a zásluh, ktorý sa zakladá na kategórii úžitku a prospechu. V tomto ohľade je konfuciánskym ideálom utopická vízia harmonickej spoločnosti (*hexie shehui*, 和谐社会). Harmonická spoločnosť reprezentuje typ štátneho spoločenstva, ktoré charakterizuje umiernený, skromný spôsob života, ktorý však predpokladá dostatočnú hojnosť, materiálny blahobyt a duševné šťastie. Každý jednotlivec pracuje podľa

---

⁹ V tomto aspekte sa konfucianizmus približuje skôr ku Xenofónovi, ako Platónovi. Por. slová Xenofónovho Sókrata: „Vidím, že kto nerozvíja telesné schopnosti, nemôže podávať telesné výkony. A kto nerozvíja duševné schopnosti, nemôže podávať výkony zodpovedajúce tejto stránke jeho bytia...aj spočiatku rozvážny človek môže raz stratiť rozvahu a človek skrz-naskrz spravodlivý nemusí ním ostať navždy...všetky krásne a šľachetné vlastnosti, a najmä umiernenosť, potrebujú, aby ich človek jednotaj rozvíjal“ (Xenofón, *Mem.* I. 2. 19 – 21; upravený preklad E. Šimovičovej).

svojich schopností a dostáva sa mu za to náležitého ohodnotenia. Takýto stav je možné dosiahnuť len v meritokratickej spoločnosti, v ktorej stojí na čele štátu najschopnejší a najmúdrejší jedinec zo všetkých – tým je pravý kráľ. A hoci bude pravý kráľ podľa Sün c'a žiť hedonickým spôsobom života, predsa sa bude od iných typov panovníkov odlišovať v jednej dôležitej veci: hedonistický spôsob života zaistí aj svojmu ľudu. Znakom štátu odsúdeného na zánik je to, že jeho vládcovia hromadia bohatstvo vo svojich súkromných pokladniciach a skladoch, zatiaľ čo ľud žije v chudobe (por. Sün c' 2019: 154, 198 – 203).

4 Porovnanie gréckej a čínskej koncepcie meritokracie

Staroveká grécka aj čínska politická filozofia vykazuje niekoľko spoločných menovateľov a črt, ktoré nás oprávňujú vidieť v nich dva rôzne varianty a spracovania tej istej koncepcie meritokracie. Gréci aj čínski filozofi vychádzajú z veľmi podobných a v hlavných bodoch takmer totožných východísk. Obidve skupiny autorov poukazujú na totožný cieľ a účel politickej moci a vlády, ktorým je riadiť spoločnosť k všeobecnej spokojnosti jej členov. Panovník musí rešpektovať potreby ovládaných a miera, do akej je schopný saturať potreby spoločnosti ako celku a udržiavať tento celok v harmónii a mierovom stave, je zároveň mierou legitimacy jeho politickej moci. Obidve myšlienkové tradície postulujú aj rovnaký rámec zásad výberu politických elít: z praktického hľadiska musia panovníci disponovať bezúhonným morálnym charakterom, ktorý vyplýva z dodržiavania všeobecne platných a uznávaných morálnych hodnôt a noriem, z teoretického hľadiska musia byť schopní dosadzovať do politických funkcií kompetentných odborníkov a byť aj sami vzdelaní v čo možno najvyššej miere.

Vládca musí byť umiernený a skromný človek, má disponovať cnosťami, ovládať seba samého a uvedomovať si, že prvoradým cieľom je služba štátu a starostlivosť o druhých ľudí. Sociálny holizmus a kohézia tak definujú hlavné ciele politickej činnosti elít, ktoré sa dajú zhrnúť pod kategórie prospešnosti a užitočnosti. Xenofón, Platón a Sün c' v tomto smere vylučujú akékoľvek iné kritériá výberu a ohodnocovania politických elít, či už ide o bohatstvo, silu a armádu, urodzený pôvod alebo spoločenské známosti a nepotizmus. Hoci obidve skupiny autorov kritizujú základné demokratické hodnoty, predovšetkým egalitarizmus v oblasti politických slobôd a práv, jednohlasne akcentujú rovnakú štartovaciu čiaru pre všetky indivíduá a inkluzivitu v rámci sociálnych tried – nižší ľudia sa môžu pozdvihnúť do vyššej spoločenskej triedy len vďaka svojim schopnostiam a morálke, vyšší ľudia sa môžu prepadnúť do nižšej triedy, ak ich správanie nezodpovedá ich postaveniu.

V spôsoboch, akým môžu indivíduá dosahovať sebakultiváciu a osobnostný rast, sa grécka a čínska tradícia myslenia prirodzene rozchádzajú, pretože sú produktom idiosynkratického kultúrneho vývoja s odlišným sociálnym pozadím. Čínski konfuciáni odvodzovali svoje poňatie a definície jednotlivých cností cez súbor kanonizovaných textov, ktoré sa

v priebehu nasledujúcich dvoch tisícročí stali základom systému úradných skúšok, pretrvávajúceho *mutatis mutandis* až do pádu poslednej dynastie Čching a Sinchajskej revolúcie v rokoch 1911 – 1912. Skúškový systém, ktorý určoval miesto občanov v administratívno-politickom systéme imperiálnej Číny nemá v gréckom a európskom kultúrnom prostredí obdobu. Platónske filozofické ideály nikdy nenašli širšie uplatnenie v inštitucionalizovanej politickej praxi.

Na rozdiel od Platónovej Akadémie zohrávala Kráľovská konfuciánska akadémia dôležitú úlohu nielen vo výchove cisárov a štátnych úradníkov, ale aj vo výbere politických predstaviteľov, generálov, právnikov a sami zastávali vysoké posty v náboženských úradoch a funkciách. Ideály konfuciánskej meritokracie sa tak prejavovali v celom spektre inštitúcií a praktík. Konfuciánski mudrci založili tzv. Šesť úradov v Nebi, úrad Troch ministrov, či Jasnú sieň, ktoré udržiavali a konzervovali tradičnú čínsku kultúru a hodnoty v súlade s meritokratickými princípmi. Prednášali sa v nich klasické diela čínskej filozofie a literatúry, recitovali básne, spievali historické piesne, vyučovali archaické formy prejavov a rozpráv a jednotlivec tak musel preukazovať nielen praktické schopnosti a odborné znalosti, ale jeho morálny charakter odzrkadľovala miera poznania kultúry a diel z oblasti literatúry, histórie, filozofie atď. Konfuciánske úrady a priestory, v ktorých sa nachádzali, zohrávali dôležitú rituálnu úlohu výberov najschopnejších úradníkov (Qing 2013: 39). Vrstenosť konfucianizmu do politickej kultúry Číny a priláhlého východoázijského regiónu, ktorý bol pod dlhodobým kultúrnym vplyvom Číny, by sme mohli prirovnať k hypotetickej situácii, kedy by sa v Európe namiesto kresťanstva usúvzťažnilo platónske filozofické náboženstvo a kontinuálne by pôsobilo od doby svojho vzniku (4. stor. pred Kr.) až do 20. storočia, pričom by sa z vyznávačov tejto filozofie vyprofilovala samostatná rodová línia obyvateľstva, podobne ako je tomu s rodom konfuciánov s priezviskom „Kong“ v Číne (por. Agnew 2019).

5 Záver

V súčasnom akademickom diskurze 21. storočia sa téma meritokracie teší veľkej popularite a záujmu zo strany bádateľov venujúcich sa ako východoázijským, tak aj európskym politickým štúdiám. Meritokracia sa na jednej strane vníma ako komplement občianskej participácie na vláde, ktorý predstavuje mechanizmus výberu autonómnych politických elít nezávislých na periodickom striedaní verejnej mienky v parlamentných voľbách. Meritokratické elity by mali fungovať v liberálnych demokraciách ako určitá hrádza proti deštruktívnym a negatívnym dopadom krátkodobých politických cieľov legitímne zvolených demagógov a populistov, ktorých do čela štátu dosadila sympatizujúca nevzdelaná masa obyvateľstva s volebnými právami, náchylná na rôzne marketingové manipulácie verejnej mienky. Politické elity by mali ochraňovať plynulý chod bazálnych funkcií štátu a participovať na kreovaní dlhodobých politických vízií a stratégií, ktoré prekračujú rámec krátkodobých politických cyklov a ktoré považujú za správne a žiaduce bez

ohľadu na výkyvy verejnej mienky (Borchert 2010: 28). V súčasnom období systémovej krízy globálneho spoločenstva sa tak odkaz meritokracie stáva nanajvýš aktuálnou témou, pretože klasické demokratické spoločnosti západného typu nedokážu efektívne riešiť najzávažnejšie spoločenské problémy. V rámci politického života dochádza k stále väčšej polarizácii aktérov a záujmových skupín pôsobiacich vo verejnej aj súkromnej sfére, čo v konečnom dôsledku prispieva aj k väčšej polarizácii v spoločnosti.

Problematika meritokracie je v súčasnosti reflektovaná najmä z pozície konfuciánskej myšlienkového tradície. Odborníci sa snažia podľa vzorov čínskej politickej kultúry konštruovať rôzne hybridné parlamentné systémy, založené na pluralite zdrojov legitimity politickej moci, kedy vôľa ľudu nepredstavuje jediný zdroj suverenity a legitimity moci. Niektorí bádatelia dochádzajú k záverom, že na vyriešenie súčasných problémov bude potrebné skombinovať meritokratické princípy riadenia spoločnosti v regióne východnej Ázie s princípmi zastupiteľskej liberálnej demokracie západného typu (Bell 2006; Qing 2013). Alternatívne politické systémy „konfuciánskej demokracie“ a „konštitučného konfucianizmu“ predpokladajú multikamerálne parlamentné systémy, v ktorých by koexistovali klasické demokratické elity, volené priamo ľuďmi a meritokratické politické elity, volené prostredníctvom systému komplexných skúšok kombinujúcich prvky morálnej a technickej meritokracie (technokracie). Na druhej strane sa ozývajú kritické hlasy odborníkov, ktorí sa obávajú, že zavádzaním meritokratických princípov vzniknú nové, nikým nekontrolované a neodvolateľné politické elity, ktoré môžu nastoliť nový typ diktatúry a absolutistickej vlády.¹⁰

Problematika meritokracie tak v súčasnosti patrí k profilovým témam politickej filozofie. V našom príspevku sme sa snažili poukázať na najstaršie artikulácie tejto koncepcie v dielach európskeho a čínskeho politického myslenia, ktoré sú teoreticky rozpracované v spisoch antických filozofov Xenofóna, Platóna a Sün c'a. Snažili sme sa poukázať na hlavné charakteristiky a rysy meritokracie ako elitárskeho politického systému založeného na etických hodnotách a schopnostiach, ktorý vylučuje z participácie na politickom živote určitú presne zadanú skupinu obyvateľstva, ktorej aktivity – v prípade, ak sa dostanú k moci – škodia spoločnosti a prispievajú k jej ekonomickému, ako aj morálnemu úpadku. Na pozadí starovekých myšlienok môžeme sledovať nadčasové spoločenské problémy, ktoré nestrácajú na svojej aktualite ani v súčasnosti. Potreba dosiahnuť stav dobre usporiadanej a spravodlivej spoločnosti, ktorá dokáže vyriešiť základné sociálne problémy a výzvy, vystupuje v dejinách politického myslenia ako základný imperatív. Predpoklad, že politické elity by sa mali kreovať výlučne z morálne bezúhonných a vzdelaných individuí, tak zostáva inšpiráciou aj pre súčasné generácie politických lídrov a ľudí participujúcich na politickej kultúre.

---

¹⁰ Zhrnutie najnovších diskusií v tejto oblasti pozri v štúdiu O'Dwyer 2020. Pozri tiež monotematické číslo časopisu *Philosophy & Social Criticism*, roč. 46, č. 9, ktoré je venované téme vzťahu konfuciánskej meritokracie a demokratických inštitúcií.

Zoznam literatúry:

- Agnew, S. (2019): *The Kongs of Qufu. The Descendants of Confucius in Late Imperial China*, Washington, The University of Washington Press.
- Bell, D. (1972): *The Meritocracy and Equality*. *The Public Interest*, vol. 29, 29-68.
- Bell, D. (2006): *Liberal Democracy. Political Thinking for an East Asian Context*, Princeton, Princeton University Press.
- Bell, D. – Chenyang Li (eds.): *The East Asian Challenge for Democracy*, New York, Cambridge University Press.
- Borchert, J. (2010): "They Ain't Making Elites Like They Used To". *The Never Ending Trouble With Democratic Elitism*, In: *Best, H. – Higley, J. (eds.): Democratic Elitism: New Theoretical and Comparative Perspectives*. Leiden, Brill.
- Capizzi, A. (1990): *The Cosmic Republic*, Amsterdam, J. C. Gieben.
- Chroust, A.-H. (1957): *Socrates, Man and Myth*, London, Routledge & Kegan Paul.
- Estlund, D. (2008): *Why not epistocracy?* In: *Reshotko, N. (ed.): Identity, Desire and Existence: Essays in Honour of TM Penner*, Kelowna, Academic Printing and Publishing, 2003.
- Kim, S. (2020): *The challenge of Confucian political meritocracy: A critical introduction*. *Philosophy & Social Criticism*, vol. 46, no. 9, 1005-1016.
- Lai, Ch. (2013): *Virtue Ethics and Confucian Ethics*, In: *Angle, S. C. – Slote, M. (eds.): Virtue Ethics and Confucianism*, New York, Routledge.
- Mencius (1942): *The Book of Mencius*, London, John Murray.
- Ober, J. (2010): *Socrates and Democratic Athens*, In: *Morrison, D. (ed.): Cambridge Companion to Socrates*, Cambridge, Cambridge University Press.
- O'Dwyer, S. (2020): *Confucian Democrats, Not Confucian Democracy*. *Dao*, vol. 19, 209-229.
- Platón (1990): *Dialógy I. – III*. Bratislava, Tatran.
- Pomeroy, S. (1994): *Xenophon. Oeconomicus. A Social and Historical Commentary*, Oxford, Clarendon Press.
- Porubjak, M. – Vydra J. (2008): *Zoznam skratiek vybraných antických autorov a ich diel*. *Ostium*, vol. 4, no. 3, 9 s. [nestr.].
- Qing, J. (2013): *A Confucian Constitutional Order. How China's Ancient Past Can Shape Its Political Future*, Princeton, Princeton University Press.
- Sørensen, A. D. (2016): *Plato on Democracy and Political techné*, Leiden, Brill.
- Suvák, V. (2010): *Antisthenés: Praktický charakter sókratovskej etiky*. *Filozofia*, vol. 65, no. 3, 239-248.
- Sün C' (2019): *Tradičně Sün Kchuang*, Praha, Academia.
- Thakkar, J. (2018): *Plato as Critical Theorist*, Cambridge, Harvard University Press.
- Xenofón (1970): *Spomienky na Sokrata*, Bratislava, Tatran.

- Yonezawa, S. (2001): Socrates and Democracy. Polis, vol. 18, no. 1 – 2, 91-105.
- Young, M. (1994): The Rise of the Meritocracy. New Brunswick, Transaction Publishers.
- Zhang, Q. (2016): Human Dignity in Classical Chinese Philosophy, New York, Palgrave Macmillan.

František Škvrnda *is an assistant profesor at Department of International Political Relations at University of Economics, Slovakia.*
[email: frantisek.skvrnda2@euba.sk]

Studies

POHĽAD NA PÔSOBENIE RADIKÁLNEJ ĽAVICE V EURÓPSKOM PARLAMENTE

A LOOK AT THE ACTIVITY OF THE RADICAL LEFT IN THE EUROPEAN PARLIAMENT

Jozef HRDLIČKA

Abstract: The study The Radical Left in the European Parliament aims to provide a basic characteristic of the current communist movement in Europe after the collapse of the Soviet model of socialism at the end of the 20th century. The main focus is put on the parties of the European radical left represented in the European Parliament. In this context, it is important to analyze and characterize the historical genesis of the establishment and operation of the GUE/NGL political group, which, at the European Parliament level, is an important unifying element of the ideologically not quite united parties of the radical left. It is this political faction, its activities and scope, that determine the main program values of this important political stream, which can be considered as one of the alternatives of neoliberalism and social democratism.

Keywords: *radical left, fraction, european parliament, potential*

1 Úvod

Po spoločensko-politických zmenách a procesoch na konci osemdesiatych a začiatkom deväťdesiatych rokoch 20. storočia v strednej a východnej Európe sa zdalo, že komunistické ideály utrpeli zásadnú historickú porážku. V krajinách bývalého východného bloku došlo k značnému oslabeniu strán radikálnej ľavice (komunistických strán) ako aj k ich vyradeniu z parlamentného politického zápasu na národnej úrovni.¹¹ Vo viacerých krajinách západnej a juhozápadnej Európy sú však naďalej relevantnou a možno povedať i významnou politickou silou. Svoje nezanedbateľné miesto majú aj v štruktúre Európskeho parlamentu a v ňom pôsobiacej radikálne-ľavicovej politickej skupine – frakcii. Práve táto politická skupina pôsobí na uvedené subjekty zjednocujúco a na základe jej analýzy a zovšeobecnenia sa pokúšame o definovanie súčasnej radikálnej ľavice. Pri chápaní pojmu radikálna ľavica sa budeme pridŕžovať definície L. Marcha

---

¹¹Uvedené neplatí o komunistických stranách pôsobiacich v krajinách bývalého Sovietskeho zväzu. V Českej republike bola Komunistická strana Čiech a Moravy kontinuálne od roku 1989 až do parlamentných volieb v roku 2021 parlamentným politickým subjektom. V Nemecku je vplyvnou strana Die Linke.

a C. Muddeho, ktorí pod tento pojem zahŕňajú komunistické strany, sociálno-populistické strany, demokraticko-socialistické strany ako aj niektoré ekologicky (zelené) politické strany. (March, Mudde 2005 in Fiala, Mareš, Sokol 2007)

V práci sa snažíme poukázať na fakt, že tento ľavicový politický prúd reprezentovaný predovšetkým komunistickými stranami (marxistickými) v plnej miere akceptuje princípy politickej plurality a parlamentnej demokracie. Napriek tomu, že medzi subjektami tohto politického prúdu existujú významné ideové rozdiely, dokážu sa v záujme napĺňania hlavných programových cieľov a vízií zjednotiť a veľmi úzko spolupracovať. Spoločne predstavujú alternatívu predovšetkým voči neoliberalnému smerovaniu Európskej únie a rovnako tak sú kritické voči sociálnodemokratickým stranám, ktoré sa na politickej stupnici v značnej miere priklonili k pravicovému politickému spektru. V tomto zmysle možno taktiež konštatovať, že radikálna ľavica sa zo svojej vyhranenej radikálnej polohy priblížila k hraniciam klasickej sociálnej demokracie. V kontexte tejto práce sa tiež snažíme dokázať, že radikálnu ľavicu napriek termínu „radikálna“ v jej zaužívanom pomenovaní nemožno vnímať ako neštandardnú, nedemokratickú či extrémistickú. Formuje sa ako významný politický prúd v Európe so značným politickým a programovým potenciálom.

Cieľom práce je zdefinovať pôsobenie strán radikálnej ľavice v európskej parlamentnej frakcii Skupina európskej zjednotenej ľavice / Nordická zelená ľavica (Confederal Group of the European United Left - Nordic Green Left - GUE/NGL), ktoré mali a majú svoje zastúpenie v Európskom parlamente. Podať stručnú historickú genézu ich pôsobenia ako aj zdefinovať ich hlavné programové orientácie. Na základe podanej charakteristiky zdôrazniť ich miesto na politickej mape Európskej únie a overiť platnosť hypotézy, že sú relevantnou súčasťou pluralitného politického prostredia s jasnou koncepciou a víziou prebiehajúcej európskej integrácie. Zdôrazniť alternatívny potenciál tohto radikálneho, ľavicového politického prúdu voči klasickým neoliberalným ako aj sociálnodemokratickým koncepciam v rámci politiky únie.

Analýzu pôsobenia radikálnej ľavice v Európskej únii sme realizovali na základe štúdia dostupných publikovaných zdrojov autorov zaoberajúcich sa predmetnou problematikou, ktorých v našich slovenských podmienkach nebolo mnoho. V tomto zmysle musíme zdôrazniť význam prác Blahu (Dinuš a kol. 2011), v ktorých sa pokúša v širšom zmysle zachytiť genézu radikálnej ľavice (komunistického hnutia) po spoločensko-politických zmenách v Európe na konci osemdesiatych rokoch minulého storočia ako aj o zdefinovanie jeho hodnotových orientácií. Blaha v uvedených prácach často detailne vykresľuje vývoj viacerých komunistických strán predovšetkým západnej a juhozápadnej Európy a to po stránke organizačnej i ideovej. Cenný je jeho pokus o syntetizujúci, zovšeobecňujúci prístup pri podávaní tejto charakteristiky, ktorej výsledkom je zdefinovanie dvoch zásadných ideových prúdov v hnutí radikálnej ľavice v podmienkach Európy. Práve tieto ideové prúdy sa premietajú aj do podmienok ich pôsobenia v štruktúrach Európskej únie. Značnú pozornosť sme venovali aj cudzojazyčným textom dostupným

predovšetkým v elektronickej podobe na oficiálnych stránkach Európskeho parlamentu, politickej frakcie GUE/NGL, Strany európskej ľavice ako aj viacerých jednotlivých strán radikálnej ľavice v krajinách Európskej únie.

Z empirických metód sme v práci využili možno trochu neštandardne vlastné pozorovania skúmaných javov prostredníctvom autora tejto práce a jeho priamej participácie na viacerých medzinárodných fórach strán radikálnej ľavice vrátane rôznych aktivít realizovaných v uplynulom období politickou skupinou GUE/NGL. Analýze hodnotovej orientácie frakcie GUE/NGL a európskej radikálnej ľavice vôbec poslúžili aj programové dokumenty pred voľbami do Európskeho parlamentu, ktoré sa konali v roku 2019. V súlade s princípmi logiky a logického myslenia sme sa pokúsili formulovať závery obsiahnuté v práci. Uplatnili sme historický prístup a pokúsili sme sa o vnímanie nami sledovanej problematiky v širšom spoločenskom ako aj historickom kontexte.

2 Súčasné komunistické hnutie v Európe

Napriek tomu, že cieľom tejto práce je analýza pôsobenia radikálnej ľavice v štruktúre Európskeho parlamentu a teda predovšetkým analýza pôsobenia politickej frakcie GUE/NGL v Európskom parlamente považujeme za dôležité aspoň stručne charakterizovať súčasné európske komunistické hnutie, ktoré možno považovať za podstatu radikálnej ľavice. Komunistické hnutie v súčasnom období nie je možné vnímať monolitne tak ako tomu bolo v minulosti. Rovnako tak ho nemožno vnímať ako hnutie vyznačujúce sa nostalgickými a dogmatickými hodnotovými prístupmi. Podľa Blahu (Blaha 2011 in Dinuš a kol. 2011:120-121) v samotnej Európe, existujú v súčasnom komunistickom hnutí minimálne dva ideové prúdy. Prvý ideový prúd podľa neho reprezentuje Strana európskej ľavice (SEL), ktorá vznikla v Ríme v roku 2004 ako radikálna ľavicová strana pôsobiaca v inštitúciách EP. Tento prúd označuje termínom neomarxistický. Druhý prúd v komunistickom hnutí reprezentuje podľa neho skupina ortodoxných komunistických strán. Medzi hlavných predstaviteľov prvého ideového prúdu sú zaradované politické strany, ktoré stáli pri zrode SEL. Ide predovšetkým o Stranu komunistickej obnovy Talianska, nemeckú Die Linke, španielskych a francúzskych komunistov ako aj o grécku koalíciu Synaspizmos. *„Zväčša ide o strany, ktoré sa odklonili od ortodoxného ponímania marxizmu a apelujú na modernú reformovanú komunistickú rétoriku. Omnoho väčší dôraz kladú na spoluprácu s alterglobalistickým hnutím, so sociálnymi formami či s aktivistami tzv. novej (nekomunistickej) ľavice!“* (Blaha 2011 in Dinuš a kol. 2011:120) Do druhého ideového prúdu možno podľa Blahu zaradiť v prvom rade Komunistickú stranu Grécka (KKE) ako aj komunistov Portugalska. Z menších komunistických strán v západnej Európe ide o komunistov Veľkej Británie, Beneluxu či Škandinávského polostrova. Patria sem aj Komunistická strana Ruskej Federácie, Bieloruska a Komunistická strana Ukrajiny. *„Tieto strany naďalej zostávajú pri tradičnom marxisticko-leninskom slovníku.“* *„Medzi dvoma základnými prúdmi v komunistickom hnutí sa nachádzajú aj strany,*

ktoré spolupracujú s oboma hlavnými prúdmi a nevykryštalizovali sa do jednostrannej podpory neomarxistov, resp. ortodoxných marxistov-leninistov. Sem patrí Komunistická strana Slovenska (KSS), Komunistická strana Čiech a Moravy (KSČM) či cyperský AKEL. Všetky tieto strany majú pozorovateľské členstvo v Strane európskej ľavice, no zároveň sa aktívne zapájajú aj do akcií druhej skupiny v komunistickom hnutí.“ (Blaha 2011 in Dinuš a kol. 2011:121) S uvedenou charakteristikou súčasného komunistického hnutia v Európe ktorú podáva Blaha sa v kontexte tejto práce stotožňujeme. Obsahovo podobnú charakteristiku komunistických strán v Európe podáva aj M. Schirdewan, (ktorý síce nehovorí o neomarxistických a ortodoxných komunistických stranách ale o „stranách novej európskej ľavice“ a „klasických komunistoch“. (March, Mudde 2005 in Fiala, Mareš, Sokol 2007) K uvedeným hlavným prúdom Schirdewan zaraďuje aj trockistické strany a severskú zelenú ľavicu. Vo vzťahu k českým a slovenským komunistom spolupracujúcim s oboma hlavnými prúdmi v komunistickom hnutí treba zdôrazniť, že odmietajú dištancovanie sa od historickej skúsenosti socializmu 20. storočia. Napriek výraznej kritike deformácií prvej historickej formy socializmu zastávajú tieto strany názor, že je potrebné pri koncipovaní súčasných hodnotových orientácií vychádzať aj zo skúsenosti komunistického hnutia ako aj zo skúseností a pozitívnych stránok pokusu o socializmus v 20. storočí. Napriek viacerým, predovšetkým ideovým rozdielom a uvedenej polarizácii strán radikálnej ľavice v európskych podmienkach je nutné konštatovať, že práve Európsky parlament a v jeho politickej štruktúre práve politická skupina GUE/NGL je priestorom prekonávania ich rozdielov a priestorom zdá sa v mnohých ohľadoch efektívnej spolupráce.

3 Pôsobenie politických strán a frakcií v Európskom parlamente

Európsky parlament (EP) je orgánom Európskej únie od roku 1979 konštituovaným na základe priameho a všeobecného hlasovania na obdobie 5 rokov. Do odchodu Veľkej Británie z Európskej únie (1. 2. 2020) mal 751 poslancov z 28 členských štátov. Aktuálne má 705 poslancov z 27 štátov únie. K 1. februáru 2020 sa skončil mandát britským poslancom. Časť ich kresiel bola prerozdelená niektorým členským štátom a časť bola ponechaná v rezerve pre potenciálne nové štáty. Jeho politickým základom sú politické skupiny (frakcie), ktoré sa konštituujujú po konaní volieb poslancov európskeho parlamentu. Práve v týchto skupinách sa organizujú poslanci, ktorí kandidovali vo svojich krajinách za svoje národné strany. Ich emancipácia v európskych parlamentných skupinách prebieha na základe hodnotovej (ideovej) orientácie o čom pojednáva aj rokovací poriadok EP v článku 29. V súlade s rokovacím poriadkom EP platí tiež zásada, že politickú skupinu v EP môže vytvoriť najmenej 19 poslancov EP z minimálne 1/5 členských štátov EU. Politické skupiny sú v štruktúre činnosti EP nezastupiteľné. Podieľajú sa na rozhodovaní o programe plenárneho zasadania EP, teda rozhodujú o tom, ktoré body budú a ktoré nebudú v parlamente prerokovávané. Majú právo pripomienkovať a meniť do parlamentu

predkladané správy, zaujímajú postoje k rôznym diskutovaným problematikám a čo je dôležité, majú právo nominovať svojich kandidátov na rozhodujúce posty v štruktúre EP ako sú napríklad predseda a podpredsedovia EP či predsedovia a podpredsedovia parlamentných výborov či kvestorov.

V Európskom parlamente, ktorý odráža výsledky európskych volieb v roku 2019 je v súčasnosti zastúpených 7 politických skupín - frakcií. Podľa počtu mandátov, ktoré uvádza nasledujúca tabuľka to sú: Skupina Európskej ľudovej strany a kresťanských demokratov (EPP - Group of the European People's Party (Christian Democrats), Skupina progresívnej aliancie socialistov a demokratov (S&D - Group of the Progressive Alliance of Socialists and Democrats in the European Parliament), Skupina obnovy Európy (Renew Europe - Renew Europe group), Skupina zelených – Európska slobodná aliancia (Greens/EFA - Group of the Greens/European Free Alliance), Identita a demokracia (ID - Identity and Democracy), Aliancia Európskych konzervatívov a reformistov (ECR - European Conservatives and Reformists Group), Skupina európskej zjednotenej ľavice / Nordická zelená ľavica (Confederal Group of the European United Left - Nordic Green Left - GUE/NGL) Mimo uvedených politických frakcií pôsobia v EP aj nezaradení poslanci, ktorí sa hodnotovo neprikláňajú k ani jednej z uvedených skupín. V súčasnom období ich je 57. Tabuľka č. 1 zahŕňa aj poslancov Veľkej Británie, v ktorej sa európske voľby v roku 2019 ešte konali. Britskí poslanci v EP vykonávali svoj mandát až do odchodu Veľkej Británie z EU.

Tabuľka č. 1: Výsledky európskych volieb v roku 2019.

Politická skupina v EP	Počet mandátov	Zastúpenie v %
EPP - Group of the European People's Party (Christian Democrats)	182	24.23 %
S&D - Group of the Progressive Alliance of Socialists and Democrats in the European Parliament	154	20.51 %
Renew Europe - Renew Europe group	108	14.38 %
Greens/EFA - Group of the Greens/European Free Alliance	74	9.85 %
ID - Identity and Democracy	73	9.72 %
ECR - European Conservatives and Reformists Group	62	8.26 %
GUE/NGL - Confederal Group of the European United Left - Nordic Green Left	41	5.46 %
Nezaradení poslanci v EP	57	7.59 %
SPOLU	751	100 %

Zdroj: Review of European and national election results, september 2019, vlastné spracovanie autora

4 Konštituovanie politickej frakcie radikálnej ľavice v Európskom parlamente

Na pôde európskeho parlamentu sú politické strany, ktoré možno označiť za radikálnu ľavicu v zmysle už uvedenej definície v súčasnom období začlenené do politickej frakcie nazvanej Konfederatívna skupina Zjednotenej ľavice a Severskej zelenej ľavice GUE/NGL (Confederal Group of the European United Left / Nordic Green). Uvedená frakcia je konštituovaná na konfederatívnom princípe čo má deklarovat' rešpektovanie a zachovávanie rozmanitosti politických a názorových identít všetkých členov. *„Spoločným menovateľom týchto politických prúdov je vízia sociálne spravodlivého, mierového a udržateľného procesu európskej integrácie založeného na medzinárodnej solidarite.“*¹² V období predchádzajúcom priamym voľbám poslancov Európskeho parlamentu až do roku 1989 bola spolupráca strán radikálnej ľavice realizovaná v politickej skupine nazvanej Komunisti a spojenci (the Communists and Allies Group). V roku 1989 vytvorili Komunistická strana Talianska (PCI), Španielska Zjednotená ľavica (the United Left of Spain - IU), Socialistická strana Dánska (the SPP of Denmark) a strana Synaspismos Grécka (the Synaspismos of Greece) politický klub s názvom Európska zjednotená ľavica (GUE, Gauche Unitaire Européenne - European Unitarian Left).

V deväťdesiatych rokoch došlo k transformácii Talianskej komunistickej strany (The Italian CP) na Stranu demokratického socializmu (PDS), jej začleneniu do Socialistickej internacionáli a v rámci Európskeho parlamentu prechodu zo skupiny GUE do socialistickej frakcie. Po európskych voľbách v júni 1994 došlo na pôde parlamentu k novej integrácii strán radikálnej ľavice. V štvrtom volebnom období EP bola dňa 14. júna 1994 ustanovená Konfederatívna skupina Európskej zjednotenej ľavice (GUE), ktorej členmi sa stali Komunistická strana Francúzska (PCF), Talianska Strana komunistickej obnovy (SKO), Strana Talianskych komunistov (PdCI), Portugalska komunistická strana (PCP), španielska Zjednotená ľavica (IU), Komunistická strana Grécka (KKE) a grécky Synaspismos. Predsedom tejto poslaneckej skupiny sa stal zástupca španielskej Zjednotenej ľavice Alonso Puerta. Následne po vstupe nových členských štátov do Európskej únie v roku 1995 bola skupina GUE rozšírená o nových členov zo škandinávskych krajín. Novými členmi sa stali Ľavicová strana Švédska, Ľavicová aliancia Fínska a Socialistická ľudová strana Dánska. Uvedené politické strany vytvorili v rámci skupiny GUE podskupinu nazvanú Severská zelená ľavica (NGL – Nordic Green Left). Na základe týchto procesov sa skupina radikálnej ľavice zastúpená v Európskom parlamente premenovala na Konfederatívnu skupinu

---

¹² Z histórie politickej skupiny GUE/NGL publikované na webovom portáli politickej frakcie. Dostupné na: [frakciehttps://www.guengl.eu/history/](https://www.guengl.eu/history/)

Európskej zjednotenej ľavice a Severskej zelenej ľavice (GUE/NGL) a v Európskom parlamente pôsobí v takejto organizačnej štruktúre do súčasnosti (2021).

Rady GUE/NGL v roku 1998 rozšírili dvaja poslanci parlamentu. Jedným bol poslanec zvolený za Britskú labouristickú stranu a druhým taliansky poslanec ktorý v minulosti zastával post komisára EU pre životné prostredie. Po týchto pohyboch medzi frakciami EP mala skupina GUE/NGL 34 poslancov z ôsmich krajín členských štátov únie.

Voľby do Európskeho parlamentu v roku 1999 znamenali posilnenie pre frakciu radikálnej ľavice. Významným spôsobom bola rozšírená o Stranu demokratického socializmu z Nemecka (PDS), stranu DIKKI z Grécka a päť francúzskych poslancov ktorí kandidovali na kandidátke Robotníckeho boja (Lutte Ouvrière LO) a Revolučnej komunistickej ligy (Ligue Communiste Revolutionnaire - LCR). Novým predsedom frakcie sa stal francúzsky komunista Francis Wurtz. V priebehu tohto 5. volebného obdobia bola frakcia GUE/NGL na úkor iných skupín rozšírená o ďalších ôsmich poslancov čo zvýšilo jej počet na 49 poslancov parlamentu z desiatich krajín. Frakcia GUE/NGL sa tak stala štvrtou najpočetnejšou politickou skupinou na pôde Európskeho parlamentu v piatom volebnom období.

Rok 2003 bol z hľadiska európskej integrácie významný prístupím 10 nových členských štátov do radov Európskej únie. Medzi nimi do EÚ vstupovala aj Slovenská republika. V rámci tohto prístupového procesu získali nové členské štáty príležitosť v plnej miere participovať na činnosti Európskeho parlamentu a to v podobe pozorovateľov, ktorí mali práva plnohodnotných poslancov parlamentu a to až do konania riadnych volieb. Na základe určených kvót pozorovateľov pre jednotlivé prístupujúce štáty boli z týchto štátov nominovaní pozorovatelia podľa politickej príslušnosti strán aktuálne zastúpených v národných parlamentoch. V dôsledku tohto procesu došlo aj k rozšíreniu skupiny GUE/NGL o 7 nových členov. Išlo o dvoch poslancov (pozorovateľov) zo strany AKEL z Cypru, o troch poslancov z Komunistickej strany Čiech a Moravy (KSČM), jedného z Lotyšskej socialistickej strany a jedného poslanca zo slovenskej komunistickej strany (KSS), ktorým bol Jozef Ševc jej vtedajší predseda a poslanec Národnej rady Slovenskej republiky.

V júni 2004 sa konali voľby do Európskeho parlamentu ktoré priniesli opätovné posilnenie frakcie radikálnej ľavice (GUE/NGL). Štrnásť odchádzajúcich delegácií sa vrátilo s 38 poslancami. Po rozšírení o dvoch nových poslancov z Írska (Sinn Féin) a jedného z portugalského Ľavicového bloku mala skupina 41 poslancov zo 14 členských štátov. V Európskom parlamente tak mala politická skupina GUE/NGL zastúpenie na úrovni 5,2 %. Prezidentom skupiny sa opäť stal Francúz Francis Wurtz. Po Európskych voľbách v roku 2009 mala frakcia GUE/NGL 35 poslancov z 12 štátov únie (4,8%). Predsedom frakcie sa stal významný nemecký politik zo strany Ľavica (Die Linke) Lothar Bisky, ktorého v marci 2012 nahradila Gabriele Zimmer taktiež z nemeckej strany Ľavica (Die Linke). Po voľbách do Európskeho parlamentu v roku 2019 a ustanovení novej parlamentnej frakcie si frakcia

GUE/NGL zvolila dvoch spolupredsedov. Jedným je zástupca nemeckej Die Linke Martin Schirdewan a druhou je poslankyňa Manon Aubry z Francúzskej strany rebelov.

Výsledok eurovoľieb v roku 2014 znamenal značné posilnenie frakcie v podobe jej rozšírenia na 52 poslancov. Obohatili ju poslanci zo strán: Podemos zo Španielska, L'Altra Europa con Tsipras z Talianska, zo Strany na ochranu práv zvierat z Holandska, Strany na ochranu práv zvierat z Nemecka, Bildu (koalícia Los Pueblos Deciden, Baskicko) a Luke Ming Flanagan, nezávislý člen z Írska. Skupina tiež získala svojho fínskeho zástupcu zo strany Vas. V novembri 2018 sa k skupine pridal jeden poslanec z Francúzska. Zastúpenie a zloženie GUE/NGL v VIII. volebnom období EP (2014–2019) dokumentuje nasledujúca tabuľka.

Tabuľka č. 2: Zastúpenie a zloženie GUE/NGL 2014 - 2019.

ŠTÁT	Počet poslancov GUE /NGL	Názov politickej strany	Muži	Ženy
Španielsko	10	Podemos (5)	3	7
		Izquierda Unida (2)		
		Alternativa galega de esquerda en Europa (1)		
		Nezávisly (2)		
Nemecko	8	Die Linke (7)	4	4
		Nezávisly (1)		
Grécko	6	Coalition of the Radical Left (3)	4	2
		Popular Unity (1)		
		MeRA 25 (1)		
		Nezávisly (1)		
Francúzsko	5	Front de Gauche (3)	3	2
		Parti socialiste (1)		
		L' union pour les Outremer (1)		
Portugalsko	4	Partido Comunista Portugues (3)	3	1
		Bloco de Esquerda (1)		
Írsko	4	Sinn Féin (3)	2	2
		Nezávisly (1)		
Taliansko	3	Lista Tsipras – L' Altra Europa (2)	1	2
		Nezávisly (1)		
Česko	3	Komunistická strana Čiech a Moravy	2	1
Holandsko	3	Partis voor de Dieren (1)	1	2
		Socialistische partis (2)		
Cyprus	2	Progressive Party of Working People – Left – New Forcess (AKEL)	2	
Švédsko	1	Vänsterpartiet		1
Fínsko	1	Vasemmistolitto		1
Dánsko	1	Folkebevaegelsen mod EU		1
V. Británia	1	Sinn Fein		1
SPOLU	52		25	27

Zdroj: europarl.europa.eu, vlastné spracovanie autora

Z hľadiska nami sledovaného pôsobenia strán radikálnej ľavice v EP považujeme za potrebné zdôrazniť, že mimo poslancov zaradených do skupiny GUE/NGL v VIII. volebnom období pôsobil v EP aj jeden poslanec z Komunistickej strany Grécka (KKE), ktorý sa nezaradil do GUE/NGL. Z celkového počtu 52 poslancov GUE/NGL v ôsmom volebnom období EP bolo zastúpených 23 politických strán zo 14 členských štátov Európskej únie. Zaujímavou je aj skutočnosť, že uvedená politická skupina bola v rokoch 2014 – 2019 z hľadiska pohlavia zastúpená 27 ženami. Vo vzťahu k radikálnej ľavici v podmienkach Európy je potrebné opakovane zdôrazniť, že v podmienkach Európskej únie významnú úlohu zohráva predovšetkým Strana európskej ľavice. Je to strana konštituovaná na báze členstva národných strán radikálnej ľavice a pozorovateľských strán.¹³

V roku 2019 sa konali nové voľby do Európskeho parlamentu, ktorých výsledok priniesol oslabenie frakcie GUE/NGL v nasledujúcom deviatom volebnom období. Na základe volebných výsledkov v jednotlivých členských krajinách bola frakcia utvorená 39. poslancami z 13 členských štátov a 18 politických subjektov. Prehľad zastúpenia GUE/NGL uvádzame v tabuľke č. 3. Vo frakcii GUE/NGL, ani v deviatom volebnom období nepôsobia dvaja poslanci Komunistickej strany Grécka (KKE).

Tabuľka č. 3: Zastúpenie a zloženie GUE/NGL po voľbách v roku 2019

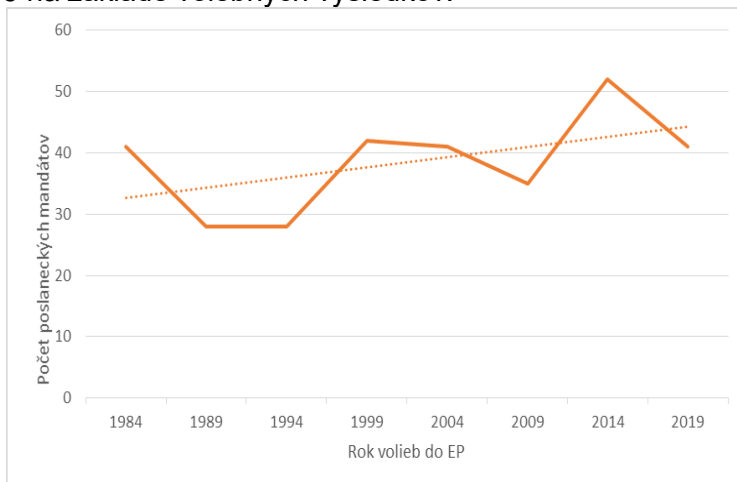
ŠTÁT	Počet poslancov GUE/NGL	Názov politickej strany	Muži	Ženy
Španielsko	6	Podemos (2)	3	3
		Zjednotená ľavica (Izquierda Unida) (2)		
		EH BILDU (1)		
		Antikapitalisti (Anticapitaistas) (1)		
Nemecko	5	Ľavica (Die Linke) (5)	2	3
Grécko	6	Koalícia radikálnej ľavice (Coalition of the Radical Left) (6)	5	1
Francúzsko	6	Republikánska a socialistická ľavica (Gauche républicaine et socialiste) (1)	3	3
		Rebelantské Francúzsko (La France Insoumise) (5)		

¹³ Zoznam členov a pozorovateľských strán Strany európskej ľavice je dostupný na : <https://www.european-left.org/member-parties/>

Portugalsko	4	Komunistická strana Portugalska (Partido Comunista Portugues) (2)	2	2
		Ľavý blok (Bloco de Esquerda) (2)		
Írsko	4	Sinn Féin (1)	3	1
		Nezávisly (3)		
Česko	1	Komunistická strana Čiech a Moravy		1
Holandsko	1	Strana pre zvieratá (Partis voor de Dieren)		1
Cyprus	2	Progresívna strana pracujúcich – ľavica – nový proces (Progressive Party of Working People – Left – New Forcess) (AKEL)	2	
Švédsko	1	Ľavicová strana (Vänsterpartiet)		1
Fínsko	1	Ľavicová aliancia (Vasemmistolitto)		1
Dánsko	1	Enhedslisten	1	
Belgicko	1	Belgická strana práce (Partidu Travail de Belgique)	1	
SPOLU	39		22	17

Zdroj: europarl.europa.eu, vlastné spracovanie autora

Graf č. 1: Vývoj politickej frakcie GUE/NGL v Európskom parlamente v rokoch 1984-2019 na základe volebných výsledkov.

Zdroj: europarl.europa.eu, vlastné spracovanie autora

5 Politické ciele radikálnej ľavice zastúpenej v európskom parlamente

Strany radikálnej ľavice združené v politickej frakcii GUE/NGL v oblasti programovej kladú najväčší dôraz na hodnoty sociálnej spravodlivosti, solidarity, mieru, demokracie, občianskej slobody ale aj rovnosti pohlaví a ochrany životného prostredia. Do popredia sa dostávajú aj ciele smerujúce k ochrane pluralitnej demokracie či tolerancie voči menšinám. Medzi základné ideové prúdy možno považovať nielen socializmus a komunizmus ale aj feminizmus, hnutie rodovej rovnosti, environmentálne hnutie a koncepcie trvalo udržateľného rozvoja, mierové a antifašistické hodnotové orientácie a samozrejme proti-kolonialistické orientácie.¹⁴ Európska ľavica sa vo svojom manifeste z roku 2004 pokúšala predstaviť projekt novej Európy, ktorá by nestála na antidemokratických a neoliberalných dogmách, ktoré podľa nej súčasnej Európe diktuje Svetová obchodná organizácia (WTO) a Medzinárodný menový fond (MMF). Naopak trvá na tom, aby bola nová Európa svetadielom mieru a solidarity, v ktorom by nebolo miesta pre jadrové zbrane či iné zbrane hromadného ničenia. V rámci riešenia medzinárodných konfliktov sa radikálni ľavičiarci spoliehajú najmä na rezolúcie OSN, ktoré ako jediné môžu poskytnúť legitimitu použitia donucovacej sily v medzinárodnom meradle. (Dinuš a kol. 2011) Striktne odmietavé postoje sú zastávané vo vzťahu k všemocnému diktátu trhového mechanizmu, neoliberalnej globalizácii, privatizácii a deregulácii. V oblasti medzinárodnej politiky strany radikálnej ľavice odmietajú a kritizujú neokoloniálnu politiku EU, USA a NATO. Kriticky sa stavajú proti vojnovým konfliktom napríklad v bývalej Juhoslávii, Afganistane, Iraku, Lýbii, Sýrii. Kritizujú politiku cudzieho zasahovania do vnútorných záležitostí krajín vo svete ako napríklad aktuálne na Ukrajine a vo Venezuele. Rovnako tak kritizujú politiku podľa nich jednostranných a nedôvodných ekonomických sankcií napríklad voči Kube, Venezuele, Iránu či Ruskej federácii.

Radikálna ľavica v Európskej únii vníma svoju úlohu v snahe vytvoriť širokú sociálnu a politickú alianciu pre radikálnu zmenu politiky únie prostredníctvom koncepcie transformácie kapitalistickej spoločnosti na spoločnosť sociálne spravodlivú. V januári 2019 prijali strany radikálnej ľavice pôsobiace v krajinách EU a predovšetkým tie, ktoré aktívne participujú na činnosti politickej frakcie GUE/NGL spoločné vyhlásenie, v ktorom sa zaviazali aj po eurovoľbách v roku 2019 pokračovať vo vzájomnej spolupráci na tejto politickej platforme.¹⁵ V uvedenom memorande uvádzajú: „*Opäťovne*

---

¹⁴ Hlavné tézy programového manifestu európskej ľavice. Dostupné na: https://www.european-left.org/wp-content/uploads/2018/11/Manifesto-European-Left_ENG.pdf

¹⁵ K uvedenej rezolúcií sa pripojili nasledujúce politické subjekty: AKEL - Cyprus, Austrian Communist Party (KPOE), Workers' Party (PTB-PVDA) Belgium, Communist Party Bohemia Moravia Czech Republic, Comunist Party of Slovak republic, Communist Party of Denmark, Communist Party in Denmark, Communist Party of Finland, French Communist Party (PCF), German Communist Party (DKP), Die Linke - Germany, Italian Communist Party (PCI), Partito della Rifondazione – Italy, Comunista - Sinistra Europea – Italy, Communist Party of Luxemburg, Communist Party of Malta, Portuguese Communist Party (PCP), Communist Party of Spain (PCE), Izquierda Unida – Spain, Communists of Catalunya, Esquerra Unida i Alternativa – Spain), Anova Irmandade Nacionalista.

*potvrdzujeme charakter a identitu tejto konfederatívnej parlamentnej skupiny ako priestoru spolupráce medzi komunistami, pracujúcimi a progresívnymi ľavicovými a ekologickými silami. Spoločným cieľom je vytvoriť v Európskom parlamente podmienky pre realizáciu záujmov pracujúcich ľudí a jednotlivých národov. Presadzovať politiku, ktorá je odlišná od politiky politickej pravice ako aj sociálnej demokracie. Cieľom je Európa spolupráce, mieru a sociálneho pokroku.*¹⁶ Podľa strán radikálnej ľavice sú občania Európskej únie v súčasných podmienkach vystavovaní veľkému tlaku pracovnej neistoty, sociálnej neistoty, nerovnosti, chudobe ako aj útokom na mzdy, dôchodky a ľudské práva. Kritizujú vynútenú pracovnú migráciu, zmenšujúci sa prístup ku vzdelaniu, bývaní a zdravotnej starostlivosti. Kriticky je hodnotená nerovnosť v rozvoji členských štátov EU. Aktuálne kritizujú pokusy o zavádzanie moderných mechanizmov kontroly občanov ako aj kontroly internetu. Taktiež poukazujú na porušovanie demokratických slobôd a práv občanov odvolávajú sa na Chartu ľudských práv.

Strany radikálnej ľavice v jednotnom tóne poukazujú na nárast pravicového radikalizmu a extrémizmu či dokonca na nárast neo-fašistických hnutí vo viacerých krajinách Európy. Hlavnú príčinu nárastu týchto extrémnych tendencií zhodne vnímajú v neschopnosti neoliberaálnych ale aj sociálno-demokratických koncepcií dlhodobu riešiť aktuálne spoločenské problémy vo svete týkajúce sa predovšetkým zhoršujúcich sa životných podmienok pracujúcich obyvateľov. Túto príčinu vidia aj v politike Európskej únie, ktorá podľa nich opúšťa koncepciu Európy rovnoprávných a rovnocenných štátov a národov. Ktorá pod vplyvom multikulturalizmu a globalizácie nivelizuje kultúrno-historické a národné tradície jednotlivých národov Európy.

6 Perspektíva radikálnej ľavice v Európskej únii

Radikálna ľavica pôsobiaca na národnej i Európskej úrovni prešla po páde bývalého sovietskeho bloku na konci 20. storočia vážnou hodnotovou krízou. Hoci táto kríza vo vážnejšej miere neotriasla stranami radikálnej ľavice v krajinách bývalého „západu“, v krajinách strednej Európy bola však takmer zdrvujúca. V týchto krajinách prešli vo väčšine prípadov vládne strany (svojim charakterom komunistické) transformačným procesom a začlenili sa do pluralitného politického systému. Väčšina z nich sa transformovala na strany sociálno-demokratického typu a vzdali sa hodnôt radikálnej ľavice. S výnimkou Komunistickej strany Čiech a Moravy ani jedna strana radikálnej ľavice (komunistická) z bývalých štátov sovietskeho bloku v strednej a juhovýchodnej Európe (Poľsko, Slovensko, Maďarsko, Bulharsko, Rumunsko, štáty bývalej Juhoslávie) aktuálne neparticipuje na parlamentnom pôsobení či už na národnej alebo európskej úrovni. Na Slovensku sa Komunistická strana začiatkom deväťdesiatych rokov 20. storočia

---

¹⁶ Spoločná výzva na voľby do Európskeho parlamentu v roku 2019 „Za Európu pracujúcich a národov“ Výzva strán radikálnej ľavice pred voľbami do EP, 10. januára 2019 (Archív autora)

transformovala na stranu sociálno-demokratického typu a participovala aj na vládnutí. V roku 1992 znovu vznikla Komunistická strana Slovenska ako strana radikálnej ľavice a v rokoch 2002 – 2006 mala aj svoje parlamentné zastúpenie na národnej úrovni. Pri analyzovaní genézy radikálnej ľavice v európskych krajinách po spoločensko-politických zmenách na konci osemdesiatych rokov je evidentné, že v krajinách bývalého východného bloku došlo a neustále dochádza k antikomunistickej kampani prostredníctvom ktorej sa podarilo strany radikálnej ľavice zatlačiť na okraj politického ringu. Možno predpokladať, že aj na základe tejto skutočnosti sa vytvoril a vytvára priestor pre nárast vplyvu extrémnej pravice vo viacerých európskych krajinách. Typické pre tieto krajiny je aj zrovnávanie komunistických strán a komunistickej ideológie s fašizmom. V tomto kontexte si dovoľíme zrejme aj značne subjektívne vyjadrenie, že pri tomto antikomunistickom ťažení dochádza vo viacerých krajinách bývalého „východu“ aj k deformovaniu historického výkladu obdobia druhej svetovej vojny ako aj obdobia nasledujúcom po nej. Tieto skutočnosti, ktoré si nepochybne vyžadujú dôslednú politologicko-historickú ale aj právnu analýzu a hodnotenie uvádzame v snahe poukázať na rozdielne podmienky pre pôsobenie strán radikálnej ľavice v krajinách ktoré sa v 20. storočí pokúsili budovať prvú historickú formu socializmu a v krajinách „západnej“ Európy. Analýza pôsobenia politickej frakcie GUE/NGL ako aj participácie jednotlivých politických strán v jej rámci potvrdzuje nami uvedené. Na úrovni Európskeho parlamentu a teda vo frakcii GUE/NGL pôsobia mimo českej komunistickej strany (KSČM) a nemeckej ľavice (Die Linke) výlučne strany radikálnej ľavice z bývalých „nesocialistických“ krajín.

Európsku politiku za uplynulých tridsať rokov možno v rovine hodnotenia sociálno-politických koncepcií zjednodušene charakterizovať ako zápas neoliberalných a sociálno-demokratických programových orientácií. Súčasné problémy európskej politiky (ale aj globálnej) opätovne stavajú do popredia otázku hľadania nových sociálno-politických a ekonomických spoločenských modelov. Hľadania skutočných alternatívnych prístupov, ktoré by riešili vyostrejujúcu sa majetkovú a triednu diferenciaciu ľudského spoločenstva, zabezpečenie dôstojných a udržateľných sociálnych štandardov Európanov. K tomuto všetkému sa pridávajú otázky súvisiace s charakterom a hĺbkou budúcej integrácie a jej vzťahu k štátom a národom Európy. Aktuálnou témou je a aj bude problematika migrácie nielen v rámci obyvateľov členských štátov únie ale aj migrácie z tretích krajín, ktorá so sebou nesie vážne kultúrno-historické a aj náboženské rozdielnosti a teda aj riziká. V tomto zmysle sa ukazuje že práve krajiny vyspelej Európy spoločne s USA majú v dôsledku svojej nekoloniálnej politiky vážny podiel na rozvrátení mnohých krajín z ktorých do únie prúdia migranti. Do popredia sa tlačia aj problémy týkajúce sa životného prostredia, vážneho narúšania klimatických pomerov, narúšania biologickej rovnováhy a mnohé ďalšie. Pod vplyvom uvedených konfliktov a rozporov majú strany radikálnej ľavice predovšetkým v krajinách západnej Európy značný potenciál. Pri posudzovaní ich hodnotovej - programovej orientácie je možné sa domnievať,

že prinášajú netradičné námety na riešenie hlavných problémov Európske únie i problémov, ktoré prekračujú jej hranice. Podstata ich alternatívnosti spočíva predovšetkým v úsilí o demokratizáciu ekonomického systému v Európe, založeného na významnom postavení štátneho (národného) sektoru v ekonomike a spravodlivejšom prerozdelení vytvorených hodnôt. Aktuálnosť týchto programových cieľov je umocňovaná problémami a krízami, ktoré od roku 2020 celosvetovo prináša ochorenie Covid 19 a sním súvisiace opatrenia primané jednotlivými vládami, ktoré výrazne ovplyvňujú predovšetkým ekonomický i sociálny vývoj ľudskej civilizácie. Dlhodobejšie možno pozorovať nárast vplyvu hodnôt radikálnej ľavice, antiglobalistických, zelených a mierových hnutí ako aj odborárskych a profesijných organizácií vo viacerých krajinách Európy. Obzvlášť výrazne sa tieto tendencie prejavujú v Grécku, Francúzsku, Španielsku, Portugalsku či Taliansku. Voľby poslancov Európskeho parlamentu v máji roku 2019 síce neznamenalí politické posilnenie frakcie radikálnej ľavice v EP no programové hodnoty tohto politického prúdu možno vnímať ako alternatívu, ktorá reálne vstupuje do politického dialógu, ktorý môže určovať budúci vývoj Európskeho priestoru.

7 Záver

Je nesporné, že radikálna ľavica je relevantnou súčasťou politického systému vo svete a teda aj na národnej a európskej úrovni, vrátane štruktúr Európskej únie. Načrtli sme vývoj spomínaného politického prúdu na úrovni Európskeho parlamentu až po samotné konštituovanie parlamentnej, politickej frakcie GUE/NGL ako aj jej pôsobenie až do IX. volebného obdobia. Pokúsili sme sa o charakteristiku hlavných programových cieľov radikálnej ľavice v podmienkach únie čím sme sa zároveň pokúsili zdôrazniť ich aktuálnosť pri riešení problémov súčasnosti. Uvedená práca nepodáva vyčerpávajúci obraz o tejto téme výskumu. Práve naopak. Je len snahou o podanie stručnej genézy a hlavných programových východísk tohto hnutia. Pre jej komplexné a ucelené zvládnutie je potrebné zaoberať sa hlbšou analýzou všetkých politických subjektov (radikálnej ľavice) pôsobiacich v jednotlivých krajinách Európskej únie či kontinentálnej Európy. Zadefinovať skutočné ideové rozdiely medzi nimi ako aj zadefinovať ich konkrétne politické aktivity. V prípade záujmu komplexne „zmapovať“ súčasné postavenie, aktivity a ideologickú podstatu komunistických strán (a celej radikálnej ľavice) v Európe je nevyhnutné analyzovať ich pôsobenie a spoluprácu v celosvetovom komunistickom a robotníckom hnutí. Ich analýza v kontexte Európskeho parlamentu a Európskej únie je len jednou z častí širokého komplexu ich aktivít a spolupráce. V rámci Európy mimo Strany Európskej ľavice a parlamentnej frakcie GUE/NGL spolupracujú strany radikálnej ľavice aj v rámci neformálnej organizácie (platformy) nazvanej „Iniciatíva“ či v rámci organizovania pravidelných medzinárodných porád, konferencií a seminárov komunistických a robotníckych strán vo svete týkajúcich sa predovšetkým aktuálnych problémov, taktiky a stratégie v politickom boji ale aj rôznych analýz definovania hlavných príčin porážky socializmu 20. storočia.

Pokiaľ v období 20. storočia bola v komunistickom hnutí prevažne „uznávaná“ jedine sovietska forma socializmu v súčasnom období sú rešpektované špecifické prístupy jednotlivých strán radikálnej ľavice a teda aj viaceré modely či konštrukty sociálne-spravodlivej spoločnosti. Predpokladáme, že predkladaná práca ponúka jasnejší obraz pôsobenia radikálnej ľavice v Európskom parlamente a zároveň tak približuje jednu z viacerých politických stránok tejto európskej inštitúcie. Zároveň veríme, že môže byť dobrým základným východiskom pre ďalší výskum v tejto oblasti.

Zoznam literatúry:

- Boháček, J. – a kolektív (2018) Vývoj levicového myšlení. Praha, KSV, Rosa Luxemburg stifung.
- Boháček, J. – a kolektív (2019) Rdíkálni levice v České republice. Praha, KSV, Rosa Luxemburg stifung.
- Dinuš, P. a kolektív (2011): Spor o Marxa, Bratislava, SAV VEDA.
- Dinuš, P. (2010): Vyrovnávanie sa s minulosťou? Bratislava, SAV VEDA.
- Dolejš, J.(2010): Levice mezi minulosti a budoucnosti, Praha, Svoboda servis.
- Fiala, P. - Mareš, M. - Sokol, P. (2007): Eurostrany. Politické strany na evropske úrovni. Brno, Společnost pro odbornou literatúru – Barrister & Principal.
- Heller, J. – Neužil, F. a kolektív (2007): Bojíte se socializmu? Příbram, Periskop.
- Heller, J a kol. (2011): Kdopak by se Marxe bál? Praha, Futura.
- Ústava pre Európu (2003): Luxemburg, Úrad pre vydávanie úradných publikácií Európskych spoločenstiev.
- Review of European and national election results, September 2019. Dostupné na:<https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/en/in-the-past/previous-elections>. (25.5. 2021)
- GUE/NGL, Dostupné na: <https://www.europarl.europa.eu/elections-2014/en/political-groups/european-united-left-nordic-green-left>. (25.5. 2021).
- Manifest európskej ľavice. Dostupné na: <https://www.european-left.org/wpcontent/uploads/2018/11/Manifesto-European%20Left>. (15. 5. 2021).

Jozef Hrdlička is a doctoral student at the Department of Political Science at Alexander Dubček University of Trenčín, Slovakia.
[e-mail: jozefhrdlicka77@gmail.com]

Studies

RADIKALIZACE V NĚMECKU A VE FRANCII ¹⁷ **RADICALISATION IN GERMANY AND FRANCE**

Štefan DANICS ¹⁸

Abstract: Radicalisation has become a serious threat to European democracies, driving individuals to violence and polarising entire social groups, increasing tensions in society and threatening democratic values as well as the security forces of the democratic state. For some European Union states, mass migration and unmanaged integration, as well as anti-racism in the streets, have become a serious radicalising factor. In this situation, the German Nazis are arming themselves, drawing up lists of politicians for elimination who are pro-migration and preparing for civil war. In addition, right-wing extremists are more frequently found in the branches of the German state: the Bundeswehr and its special forces, the police, and other security forces of the state. In France, for their part, citizens, right-wing political groups and even retired generals and active-duty soldiers are being radicalised on the basis of uncontrolled migration and anti-racism. Indeed, parallel Muslim environments are emerging all over France, and retired generals are calling on politicians to bring order to the country or bring it themselves. The situation is all the more serious because reportedly one in two Frenchmen agree, which could lead to a military coup and a serious erosion of France's democratic values. Earlier this November, the Council of Europe launched a campaign on social media to promote diversity, showing women wearing the hijab, a headscarf covering most of the head except the face, which is characteristic of Islam. The campaign did not initially generate much response, but it has sparked heated debate in France, where the headscarf has been a very sensitive issue for some 30 years. Moreover, the campaign for next April's presidential elections is in full swing in France, with identity, Islam and migration among the main issues. In the end, the Council of Europe withdrew this campaign. Last but not least, the author will present counter-radicalisation measures by the European Union, which is creating specific EU instruments against radicalisation and hate propaganda by right-wing radicals.

---

¹⁷ Příspěvek vznikl v rámci projektu Radikalizace – symbolika kriminálního tetování řešeného v rámci Rozvojového programu Policejní akademie České republiky v Praze jako výzkumné organizace na léta 2017-2023.

¹⁸ Štefan Danics, doc. Ing. Dr. Ph.D., Associate Professor, Head of Department of Security Studies, Faculty of Security Management, Police Academy in Prague, Lhotecká 559/7, 143 01 Prague 4, Czech Republic, danics.stefan@polac.cz.

Keywords: *Radicalization, right-wing extremism, democratic state power, radicalization of soldiers, unmanaged migration and integration, de-radicalization measures of the European Union.*

1 Úvod

Radikalizace je stále naléhavější a rostoucí přeshraniční hrozbou v rámci Evropské unie, která je o to vážnější, že zasahuje nejen samotné unijní občany, ale i armádu a policii, což narušuje jejich fungování jako mocenských složek demokratického státu. Radikalizace není novým fenoménem, ale představuje vnitřní permanentní bezpečnostní hrozbu, neboť může jednotlivce a celé sociální skupiny dovést k nenávisti a teroristickému násilí, což silně narušuje hodnoty demokratického státu a jeho stabilitu.

Armáda vždy představovala materiální ztělesnění suverenity daného státu, přičemž v demokratické společnosti je armáda pod civilní politickou kontrolou, aby nemohla být zneužita v boji o politickou moc, přičemž představuje rozhodující mocenskou složku demokratického státu. V krizových situacích se však může armáda vymknout civilní demokratické kontrole a být zneužita v politickém boji nebo dokonce určovat politiku, jako ve vojenských režimech. Ve Francii se však v důsledku silné migrační vlny a nezvládnuté integrace začala armáda radikalizovat a politizovat, neboť její menší radikální část vyzvala politiky, aby v zemi zavedli pořádek, nebo ho zavedou sami, bez politického souhlasu, přičemž většina občanů to schvaluje.

Jenom připomeňme, že pravicová radikalizace v armádě České republiky byla silně diskutována především v souvislosti s několika odhalenými skandály, kdy příslušníci AČR na zahraniční misi v Afghánistánu měli na svých helmách umístěny symboly jednotek SS a speciální jednotky Dirlwanger s tím, že jednotka byla specializovaná na boj s partyzány, která proslula svoji brutalitou vůči civilnímu obyvatelstvu, mj. se také zúčastnila potlačení Slovenského národního povstání v roce 1944. Zároveň jeden voják byl údajně zapojen do výcviku pravicových extremistů ze skupiny *White Justice* (Kopecký, Kratochvíl 2009).

Co si však máme představit pod pojmem radikalizace a pravicová radikalizace? Jaké jsou její faktory a příčiny v mocenských složkách demokratického státu? A co vlastně dělá Evropská unie, aby předcházela a postihovala projevy radikalizace? Na tyto otázky se pokusí příspěvek naznačit možné odpovědi.

2 Metodologie práce

Autor jednak vychází z odborných studií, které zkoumají proces radikalizace a de-radikalizace (Schmid 2013; Neumann 2016), ale také vychází z výročních zpráv Spolkového úřadu pro ochranu ústavy, které každoročně poskytují přehled počtů pravicových extremistů, ale i jejich

organizace a skupiny, včetně symboliky. Zároveň tyto zprávy poskytují přehled i o aktivitách pravicových extremistů, včetně represivních opatřeních ze strany německého státu. Připomeňme, že pravicový extremismus určuje hodnotu člověka příslušností k etnické skupině nebo rase, přičemž etnické společenství odmítá ústřední hodnoty a principy demokratického státu, který garantuje základní občanská a lidská práva. Etnické společenství, aby udrželo svoji homogenitu, zdůrazňuje nacionalismus, xenofobii, rasismus, antisemitismus, historický revizionismus a celkově vůči hodnotám a principům demokratického státu vykazuje silné nepřátelství, které se projevuje i v nenávisné propagandě. Navíc pravicový extremismus je obvykle definován jako specifická ideologie charakterizovaná „antidemokratickou opozicí vůči rovnosti“. Pravicový extremismus je často spojován s behaviorálními charakteristikami, jako je politicky motivované násilí. Tento koncept se vztahuje na strany, hnutí, webové stránky a jednotlivé aktivisty, ale i intelektuály. Výskyt pravicového extremismu závisí na tom, zda je definován z hlediska ideologie nebo z hlediska politicky motivovaného násilného chování. Jak bylo výše zmíněno, pravicový extremismus je zpravidla spojován s rasismem, antisemitismem, xenofobií, vylučovacím nacionalismem, autoritářstvím a konspiračními teoriemi. Tyto jeho charakteristické rysy vytvářejí potom i soubor „nepřátel“, kteří jsou považováni za hrozbu pro přežití národa, kultury nebo rasy. Nejčastějšími nepřáteli a terčem násilí se dnes stávají imigranti, etnické a náboženské menšiny, antirasisté, levicovní politici, ale i Židé (Danics 2017).

V souvislosti s protesty proti ochranným opatřením Spolkové německé vlády v rámci pandemie Covid-19 se ve sledovaném období projevovaly i další politické aktivity členů krajní pravice. Strana Třetí cesta – III. cesta (*něm. Der Dritte Weg – Der III. Weg*) na své domovské stránce ve svém příspěvku o pandemii Covid-19 vyzvala občany k obnovení německého národního socialismu a provedení dalších revolučních změn. Zdůraznila, že dopady pandemie Covid-19 na politickou situaci v Německu a v Evropské unii považuje za jasný důkaz toho, že kapitalistický systém je extrémně náchylný k rozvratu a krizím. Navíc Evropská unie prokázala své selhání nedostatkem solidarity mezi unijními státy, neboť členské státy obnovily kontroly na svých státních hranicích, aby dostaly pandemii Covid-19 pod kontrolu. Podle strany Třetí cesta byla pandemická situace využita k omezení občanských práv a svobod, přičemž silně narostla moc národních států. Strana už teď upozorňuje na různé hedgeové fondy jako těžaře z pandemické krize, které budou vytěžené zisky směřovat do rukou židovských manažerů ([www.https://der-dritte-weg.info](https://der-dritte-weg.info)).

Při definování radikalizace nepanuje shoda, přičemž v některých státech dochází i k zpolitizovanému zadání výzkumu radikalizace, což platí i při vymezování teroristického násilí. Autor vychází z odborných studií a publikací, kde je radikalizace vymezována jako proces, který je v případě každého jednotlivce odlišný a specifický, přičemž ho ovlivňují různé radikalizační faktory. Za prvé se jedná o faktory stojící v pozadí: krize identity, osobní traumata a vyloučení. Za druhé jde o spouštěcí faktory: charismatický

vůdce, vládní politika a konkrétní případy vládní diskriminace. Za třetí se jedná o umožňující faktory: internet, televizní vysílání, knihy či přímo manuály k provedení násilného útoku (Precht 2007).

Poznámka autora, samotná konceptualizace radikalizace je dnes vášnivě diskutována, protože fenomén radikalizace může mít v různých historických a politických kontextech různé konotace a pro různé lidi může znamenat různé věci, což souvisí s určitými formami a typy radikalizace. Ovšem je potřebné nastínit obecnější koncept a tím se dopracovat k univerzálnější definici, na níž by panovala „minimální“ akademická shoda. Zatím shoda panuje v tom, že radikalizace je zpravidla (1) postupný proces zahrnující socializaci ústící do (2) extremistického systému přesvědčení či ideologie, která připravuje půdu pro (3) násilí, které nemusí být nevyhnutelné. V tomto ohledu je potřebné dále zkoumat a rozlišovat mezi kognitivní a behaviorální dimenzí radikalizace. Kognitivní radikalizace je procesem, kdy jedinec stále více podporuje politické myšlenky, přesvědčení a hodnoty, které jsou v rozporu se základními hodnotami a normami společnosti, včetně demokracie a právního státu. Kognitivní dimenzi radikalizace je potom možné vymezit jako sociální a psychologický proces postupně prožívané oddanosti extremistické politické nebo náboženské ideologii. Behaviorální radikalizace zase představuje určitý proces účasti jednotlivce na extrémních aktivitách, které mohou být násilné a ilegální, ale mohou být i nenásilné a legální. Behaviorální dimenzi radikalizace je potom možné chápat jako kolektivně definovanou a individuálně pociťovanou morální povinnost účastnit se přímé akce.

3 Pravicová radikalizace v Německu a mocenských strukturách státu

V červnu 2020 německý ministr vnitra Horst Seehofer zapsal na seznam zakázaných hnutí krajně pravicové uskupení Severní orel (*něm. Nordadler*). Skupina, která působila převážně na internetu, vycházela podle ministerstva vnitra z nacistické ideologie a za svůj vzor považovala vůdce nacistického Německa Adolfa Hitlera. Severní orel byla skupina až 40 aktérů, působících především na internetu, jejíž jádro se otevřeně hlásilo k ideologické věrnosti nacionálního socialismu a jeho představitelům. Zaměření skupiny bylo silně proti ústavnímu pořádku na základě propagace národního socialismu, přičemž bylo zároveň i v rozporu s německými zákony a myšlenkou mezinárodního porozumění. Skupina byla dle bezpečnostních expertů sektářská, vyjadřovala antisemitské názory a obhajovala násilí proti politikům, politickým oponentům a policistům. Kromě toho skupina využívala chatovací skupiny a různé sociální sítě k náboru mladších uživatelů internetu, z nichž někteří byli nezletilí, aby je získala a vycvičila v duchu své netolerantní a nenávislné ideologie. Po oznámení zákazu podnikla policie proti příslušníkům daného uskupení razie, v Severním Porýní-Vestfálsku, Braniborsku a Dolním Sasku. Ministerstvo sdělilo, že výše uvedené uskupení

působilo i pod názvy jako Nacionální revoluce, Nacionální mládež, Nacionální společenství a Nacionální obroda (Verfassungsschutzbericht 2020).

Německo zakázalo i další neonacistickou skupinu Vlčí brigáda 44 (něm. *Wolfsbrigade 44*), která usilovala o svržení německé demokracie. Během razíí v bytech členů organizace policie našla zbraně i hákové kříže. Cílem skupiny Vlčí brigáda 44 známé také pod názvem Úderná brigáda 44 (něm. *Sturmbrigade 44*), byla propagace a nastolení nacionálně-socialistického státu (rozuměj nacistického státu). K dosažení tohoto cíle byli členové organizace ochotni použít i násilí. Číslice 44 ve jméně skupiny se vztahují k čtvrtému písmeni abecedy. DD je zkratkou pro Division Dirlewanger, která odkazuje na speciální jednotku SS, která byla za nacistického Německa složena z trestanců. Německý ministr vnitra Horst Seehofer ještě zakázal krajně pravicovou skupinu Combat 18 a rozpustil spolek napojený na radikální hnutí Říšští občané, které nynější německou republiku považovalo za nelegitimní (Verfassungsschutzbericht 2020).

Členové německé neonacistické skupiny Severní kříž (něm. *Nordkreuz*) dokonce sestavili seznam lidí určených k likvidaci a objednali množství vaků na mrtvoly a nehašené vápno. Na seznamu potenciálních obětí se objevili zejména pro-imigrační a levicoví politici. Většina z více než třicetičlenné skupiny měla napojení na německou policii nebo armádu a přístup ke zbraním a municí. Do neonacistické skupiny Severní kříž, patřilo několik bývalých členů elitního policejního útvaru ze spolkové země Meklenbursko-Přední Pomořansko. Podle zpravodajců se skupina nezvykle intenzivně připravovala na Den X, kdy má podle ní dojít ke kolapsu veškerého mocenského pořádku v zemi. Alarmující je ozbrojování německých neonacistů, neboť policie u nich zabavila pistole, pušky, ale také výbušniny, rozbušky, nože, obušky, různé projektily nebo repliky střelných zbraní. Podle německých expertů na pravicový extremismus je nárůst zabavených zbraní obrovský, protože jich bylo zabaveno cca přes tisíc. A zároveň experti upozorňují, že německá radikální pravicová scéna se v současnosti nejen masivně ozbrojuje, ale také přezbrojuje. Neonacistické skupiny se totiž připravují na zahájení „militantních“ útoků na menšiny, politické oponenty a zástupce státu (Verfassungsschutzbericht 2020).

V tomto ohledu se české pohraničí stalo díky lehce dostupným střelnicím často navštěvovanou zemí. Pro německé neonacisty, kteří nemají zbrojní průkaz a chtějí trénovat s ostrými náboji, je české pohraničí rájem. Triadvacetiletý Fabian D. z Horního Falce se zařadil do hnutí Divize ohnivě války (něm. *Feuerkrieg Division*), které propojuje mladé neonacisty z Evropy a USA. Členové jsou v kontaktu přes šifrované komunikační aplikace Wire, Telegram a místo nostalgie po nacismu touží rozpoutat skutečný militantní ultrapravicový teror. Uvádí to bavorská televize Bayerischer Rundfunk (BR). Němečtí publicisté rovněž upozorňují, že bavorští neonacisté se nevzdávají plánů na mocenský převrat a vyhrožují místním politikům, policistům, muslimům a Židům zabitím.

Německá krajně pravicová scéna je pod větším drobnohledem od června 2019, a to v souvislosti s vraždou politika Waltera Lübckeho, který

zastával pro-uprchlické postoje. Zastřelil ho pravicový extremistista Stephan Ernst. Kriminální policie poté provedla změnu svých struktur, aby posílila boj proti krajně pravicovým skupinám a zločinům z nenávisti. Zároveň se začala vážně zabývat nebezpečím terorismu ze strany neonacistických a krajně pravicových uskupení. Německá vnitřní zpravodajská služba uvádí, že nyní v zemi působí cca 24 tisíc krajně pravicových extremistů, přičemž 13 tisíc z nich je motivováno násilně (rozuměj, že jsou připraveni provést teroristický útok). Německá policie k tomu uvedla, že nejčastějším cílem krajně pravicového násilí jsou uprchlíci a žadatelé o azyl. Z výše uvedeného je zřejmé, že neonacistické skupiny v Německu se fakticky připravují na zahájení nových militantních útoků na menšiny, politické oponenty a zástupce státu. Jejich cílem je nejenom zastrašit společnost a vysídlit určité skupiny lidí nebo je přímo zlikvidovat. Radikální části krajně pravicové scény dokonce plánují a připravují rozpoutání občanské války v Německu (Verfassungsschutzbericht 2020).

3.1 Vnitřní hrozba zasvěcených

Největší vnitřní hrozbu dnes v Německu představují pravicově zradikalizovaní příslušníci bezpečnostních složek státu, kteří mají za sebou bezpečnostní výcvik a zároveň mají přístup ke zbraním a k důvěrným informacím. Tito zradikalizovaní jednotlivci bezpečnostních složek státu jsou součástí ultrapravicových skupin a struktur v německé společnosti. Situace je natolik vážná, že zpravodajská německá služba pečlivě vyhodnocuje jejich reálnou militantní připravenost a koordinaci z hlediska možnosti rozpoutání občanské války. V Severním Porýní-Vestfálsku byla v roce 2020 navíc objevena policejní chatovací skupina „Alphateam“ skládající se z 31 policistů, kteří čelí podezření ze sdílení rasistického a antisemitského obsahu (Flade 2021).

Spolkový úřad na ochranu ústavy uvádí, že se vytvářela napříč celým Německem propojená síť bývalých policistů a členů Bundeswehru, ale i civilních pracovníků některých bezpečnostních agentur státu, kteří byli zapojeni do aktivit pravicového extremismu s cílem provést převrat a převzít moc. Pravicoví extremisté byli propojeni prostřednictvím různých WhatsApp, telegramů a dalších skupinových zpráv s tím, že se připravovali unést a zabít předem vytipované německé politiky. Jednalo se o přípravu nadcházejícího „Dne X“, kdy se měla zhroutit veškerá moc v Německu, kterou měla převzít předem připravená a zorganizovaná krajně pravicová sebeobrana, řízená záhadnou postavou známou jako Hannibal. Policie nakonec dokázala identifikovat tuto osobu, kterou byl seržant elitních speciálních vojenských sil (něm. *Kommando Spezialkräfte*, KSK). Dodejme, že militantní ozbrojené pravicově extremistické podzemní buňky byly cvičeny bývalými nebo sloužícími členy bezpečnostních složek státu, což bylo velmi alarmující pro německé státní úřady. Podle odborníků nelze ze dne na den odstranit tuto vnitřní hrozbu zasvěcených, která bude pravděpodobně delší čas přetrvávat jako bezpečnostní riziko uvnitř mocenských složek německého státu. Navíc za situace, kdy je potřebné rekrutovat do státních bezpečnostních složek

nové, tj. mladé příslušníky, kteří by byli loajální k hodnotám a principům demokratického německého státu (Flade 2021).

V Německu se podle zpráv médií rozrůstá další skandál kolem pravicově zradikalizované skupiny policistů z Frankfurtu nad Mohanem, kteří si přes aplikaci WhatsApp vyměňovali fotografie nacistického vůdce Adolfa Hitlera nebo hákové kříže. Pravicově zradikalizovaní policisté také zneužili informací a jsou podezřelí, že jsou pisatelé anonymního faxu, který hrozil „zmasakrováním“ dvouleté dcery advokátky tureckého původu Sedy Basayové-Yildizové, jenž zastupuje rodiny obětí, které se staly cílem útoků neonacistických skupin. Bohužel další případy zradikalizovaných policistů, kteří nenávisným způsobem reagují na nezvládnutou migraci a integraci, jsou aktuálně prověřovány i v jiných částech Německa.

3.2 Reakce německých bezpečnostních služeb a politiků na krajně pravicovou vnitřní hrozbu

Vznikající hrozba krajně pravicových extremistů v řadách policie a Bundeswehru, byla velmi vážná pro státní bezpečnostní úřady a tvůrce bezpečnostních politik. Několik vysokých úředníků, včetně šéfa německé vojenské kontrarozvědky (BAMAD), dokonce rezignovalo nebo bylo v posledních letech propuštěno kvůli obviněním, že nejednali dostatečně rozhodně, aby čelili této vnitřní bezpečnostní výzvě. Německý parlamentní kontrolní výbor, tj. kontrolní výbor pro zpravodajské služby, provedl vyšetřování krajně pravicových činností v německé armádě. V prosinci 2020 zpráva uvedla, že v Bundeswehru a v několika dalších bezpečnostních službách na federální a státní úrovni (policie a zpravodajské agentury), byli odhaleni státní zaměstnanci s krajně pravicovými názory a postoji, přičemž někteří jsou dokonce připraveni řešit problémy i násilím (Flade, 2021).

Uprostřed narůstajících obav z infiltrace pravicových extremistů do německé armády a policie dostal Spolkový úřad na ochranu ústavy (něm. *Bundesamt für Verfassungsschutz, BfV*) za úkol zpracovat přehled o stavu pravicově extremistických incidentů, které jsou v rozporu s německou ústavou v celé německé státní službě. Vypracování zprávy trvalo několik měsíců, protože zatím takový přehled absentoval. V říjnu 2020 byla vydána zpráva BfV s názvem *Pravicoví extremisté v bezpečnostních agenturách* (něm. *„Rechtsextremisten in Sicherheitsbehörden“*), kde působí více než 535 000 zaměstnanců (Flade 2021).

Poprvé byl v celém Německu zpracován přehled ohrožení ze strany pravicového extremismu v bezpečnostních složkách státu. Na základě tohoto přehledu byla zahájena právní opatření nebo řízení pro podezření z pravicově extremistických názorů, postojů a jednání:

- bylo zahájeno řízení proti 377 osobám u německé policie, zpravodajských služeb a celních agentur;
- Vojenská kontrarozvědka (BAMAD) nahlásila 1064 podezřelých osob (uniformovaných a civilních zaměstnanců) pracujících pro německé ozbrojené síly, z nichž 550 bylo aktivně pronásledováno.

Přibližme si ještě přehled všech nahlášených případů a jejich dopady ve všech různých německých vojenských, bezpečnostních, policejních a zpravodajských agenturách, včetně jednotlivých spolkových zemí:

- nejhůře postiženou spolkovou zemí je podle zprávy Hesensko s 59 podezřelými osobami, následované Berlínem (53), Severní Porýní-Vestfálskem (45), Bavorskem (31) a Saskem (28);
- pouze 34 ze všech případů bylo považováno za „potvrzené případy“ krajně pravicových extremistů, 22 z nich se týkalo policejních agentur, 11 případů německé armády a jeden potvrzený případ byl u Celní agentury, přičemž každý případ uvedený ve zprávě BfV se týkal jedné vyšetřované osoby;
- většina potvrzených případů vedla k trestnímu řízení nebo disciplinárnímu opatření, včetně osob, jejichž pracovní poměr byl ukončen, přičemž cca 20 procent trestních případů bylo přerušeno (Flade 2021).

Koncem roku 2020 německý ministr vnitra Seehofer v deníku *Bild am Sonntag*, však veřejně odmítl výzvy k realizaci studie o rasismu u německé policie, přestože úřady na spolkové úrovni začaly vyšetřovat policejní chatovací skupiny, které byly podezřelé ze sdílení rasistického a antisemitského obsahu. Během následného šetření bylo zabaveno více než 250 mobilních telefonů, počítačů a pevných disků, přičemž v některých případech stále probíhá trestní řízení. Ministr vnitra Seehofer totiž nesouhlasil s tím, aby byla vypracována studie, která by se zabývala obviněním ze strukturálního rasismu pouze u příslušníků německé policie. Podle něj by to problém u mocenské složky demokratického státu neřešilo, protože je potřebné uplatnit širší přístup, který by zkoumal a řešil příčiny rasismu a pravicového extremismu v celé německé společnosti, přičemž by měl zahrnout i každodenní pracovní činnost policistů a jejich motivaci k zodpovědnému plnění povinností, včetně loajality k demokratickému státu. Na základě tohoto zadání zpracovala Německá policejní univerzita (*něm. Deutsche Hochschule der Polizei – DHPol*) studii s názvem *MEGAVO*, což je zkratka pro „*Motivaci, postoj a násilí v každodenním životě policistů*“ (Flade 2021).

Faktem zůstává, že instituce BfV a BAMAD identifikovaly nebezpečí uvnitř mocenských složek státu, které zároveň představuje i závažnou vnitřní hrozbu pro jejich fungování jako mocenské složky demokratického státu a zajišťování veřejného pořádku. Přes tuto skutečnost nemá BfV ani BAMAD přesvědčivé důkazy o tom, že by fungovala krajně pravicová „stínová armáda“, která by byla schopná násilného převzetí moci v Německu. Vzniklá situace ukazuje, že je potřebné provádět průběžnou analýzu pravicově extremistické scény, ale i pravicové radikalizace u příslušníků mocenských složek německého státu a přijímat adekvátní bezpečnostních opatření, ale zároveň provádět i preventivní opatření zaměřené na zvýšení občanské imunity vůči pravicovým extremistickým ideologiím v německé společnosti.

V tomto ohledu autor zdůrazňuje, že je potřebné permanentně a důsledně realizovat principy protixtremistické politiky demokratického státu, které podrobněji rozpracoval a představil v časopisu *Vojenské rozhledy* (Danics 2007).

4 Radikalizace některých příslušníků francouzské armády jako reakce na nezvládnutou migraci a anti-rasismus

Nedávno provedený sociologický výzkum ukázal rostoucí propast mezi muslimy a ostatními Francouzi ve vztahu k sekulární podstatě francouzského státu. Viditelně nošené náboženské znaky, vyhrazené hodiny v bazénech, výuka arabštiny ve školách atd. To jsou jen některé z celé řady záležitostí, kde se stále ještě většinová Francie diametrálně liší od dnes už možná 8 milionové muslimské menšiny, která vytváří paralelní islámské prostředí. Navíc většina muslimské menšiny ve Francii mladších 25 let věří, že šaría je důležitější než zákony francouzské republiky, což se projevuje v některých pařížských čtvrtích, ale i v dalších francouzských městech. Vznikají tak paralelně fungující muslimské společnosti uvnitř Francie, které vyznávají odlišný způsob hodnot a života, což je dokladem nezvládnuté migrace a integrace ve Francii.

Ve Francii, zejména pak v Paříži se často objevují demonstrace proti rasismu a policejnímu násilí. Účastníci těchto demonstrací protestujících za rasovou spravedlnost, přičemž však pokřikují rasistická hesla vůči Židům a Stát Izrael je označován za „laboratoř policejního násilí“. Někteří účastníci těchto demonstrací mávají palestinskými vlajkami a provolávají hesla o „špinavých Židech“. V tomto směru část židovské obce poukazuje, že v Evropě pod záminkou kritiky izraelské politiky bují starý biologický antisemitismus. A právě tato forma rasismu podle nich vedla v nacistickém Německu k holocaustu a bezprecedentnímu vyvražďování židovských obyvatel kvůli jejich původu.

Není divu, že francouzský prezident Emmanuel Macron vyhlásil tvrdý postup proti radikálnímu a netolerantnímu islámu, který část francouzské společnosti kritizovala jako příliš razantní. Ovšem po vraždě učitele Samuela Patyho na pařížském předměstí Conflans-Sainte-Honorine, byly realizovány i další rázné kroky ze strany francouzského státu. Francouzská vláda okamžitě deportovala 231 radikálních islamistů, kteří neměli francouzské občanství a jako vysoce rizikové osoby byly sledovány tajnými službami. Navíc se zrušily muslimské spolky, u nichž se předpokládal radikalizační potenciál, přičemž každá muslimská organizace bude ještě muset podepsat prohlášení o dodržování principů sekularismu. A za této situace se objevil dopis dvaceti bývalých generálů, kteří varovali před nebezpečím islamismu ve Francii s tím, že jejich aktivitu podpořili i aktivně sloužící vojáci. Tuto výzvu bývalých generálů podpořila i krajní pravice a budoucí prezidentská kandidátka Marine LePenová. Podle bývalého velvyslance ČR ve Francii Petra Druláka mohla situace eskalovat a vyústit v systémový rozklad společnosti. Podle něj za to může antirasistická politika současných světových elit a nezvládnutá migrace. Bývalý velvyslanec si ale nemyslí, že by ve Francii skutečně hrozil vojenský puč. Sice bývalí generálové mají obrovské sympatie současných důstojníků, přičemž je podporuje i velká část občanské společnosti, ale situace není podle něj natolik vážná, aby armáda uskutečnila takovou dobrodružnou akci.

Každopádně však zazněl významný hlas, který má širokou podporu u francouzské společnosti, a to je neoddiskutovatelné. V tomto směru je „vzpouza vojáků“ dalším znepokojivým symptomem krize dnešní francouzské demokracie, která zápasí s nezvládnutou migrací a anti-rasismem. Když se bývalí vojáci začínají v demokracii masověji vyjadřovat k dění ve společnosti a komentovat ho, je to vždy signál, že něco není v pořádku. Krom toho, to vypovídá o nežádoucí vnitřní politizaci francouzské armády, která má být spolehlivým mocenským nástrojem demokratického státu a jeho svobodně zvolené politické reprezentace.

5 Aktuální opatření vůči radikalizaci ze strany EU?

I přesto, že hlavní odpovědnost za řešení radikalizace nesou jednotlivé členské země, existují nástroje vůči radikalizaci i na úrovni EU:

- RAN EU je síť propojující učitele, policisty, vězeňské orgány a další pracovníky z celé Evropy, kteří přicházejí do styku s lidmi a byli nebo jsou vůči radikalizaci zranitelní (Danics 2019).
- Jednotka Europolu pro oznamování internetového obsahu vyhledává na internetu teroristické materiály a předává je hostitelským platformám. Od svého vzniku v roce 2015 podala internetovým společnostem přes 130 tisíc takových oznámení (EU IRU 2020).
- V prosinci 2020 schválil Evropský parlament strategii bezpečnostní unie EU na období 2020–2025 a novou protiteroristickou agendu, jejímž cílem je předcházet radikalizaci, a to například poskytováním příležitostí ohroženým mladým lidem a podporou rehabilitace a začleňováním radikalizovaných vězňů zpět do společnosti (ECTC 2020).

Na konci roku 2020 dosáhly Evropský parlament a Rada politické dohody o pravidlech, která přinutí on-line platformy k odstranění teroristického a extremistického obsahu do jedné hodiny, neboť šíření nenávisti a propaganda džihádu dnes představují globální hrozbu. Dohodu přijatou parlamentním výborem pro občanské svobody, formálně schválil Evropský parlament 28. dubna 2021. Na tomto základě musí on-line společnosti, jako je Facebook nebo YouTube odstranit teroristický obsah nebo k němu zabránit v přístupu po celé EU do jedné hodiny od chvíle, kdy k tomu budou vyzvány příslušnými orgány. Nová pravidla se nevztahují na žurnalistický a vzdělávací obsah.

Ještě připomeňme, že ve své závěrečné zprávě odborná skupina Komise pro radikalizaci na vysoké úrovni doporučila vytvoření nového formátu pro spolupráci mezi unijními státy. Spolupráce by měla být založená na projektech, které jsou vedené jednotlivými členskými státy (s podporou Komise) jako prostředek umožňující rychlou a flexibilní výměnu a spolupráce na prioritních tématech mezi podobně smýšlejícími členskými státy. Jenom v roce 2019 bylo zahájeno šest projektů o pravicovém extremismu, problémech duševního zdraví, znalostech a výzkumu, hodnocení únikových strategií (Exit), radikalizaci ve věznicích a národní podpoře místních úřadů. Členské státy vydaly v závěrečných zprávách projektů některá zajímavá doporučení.

Z počátku letošního listopadu byla na sociálních sítích nešťastně spuštěna kampaň ze strany Rady Evropy na podporu evropské rozmanitosti, která zobrazovala ženy v hidžábu, tj. šátku zakrývajícím většinu hlavy s výjimkou obličeje, což je charakteristické pro islám. Kampaň zpočátku nezbudila velký ohlas, avšak vášnivou diskusi rozpoutala ve Francii, kde je nošení šátku již zhruba 30 let velmi citlivým tématem. Francouzská náměstkyně ministra školství zdůraznila, že podporovat nošení hidžábu jako součást vyjádřené identity, je diametrálně odlišná od projevu svobody přesvědčení, a proto Francie vyjádřila svůj nesouhlas s touto kampaní. V důsledku této reakce Rada Evropy tuto kampaň na sociálních sítích, která měla propagovat rozmanitost v Evropské unii, nakonec stáhla. Ve Francii je navíc v plném proudu kampaň před dubnovými prezidentskými volbami v příštím roce, kde k hlavním tématům bude patřit identita, islám a migrace.

6 Závěr

Příspěvek upozorňuje, že pravicová radikalizace u příslušníků armády a policie, kteří jsou pověřeni ochranou státu, vlády a ústavy, představuje vážnou vnitřní hrozbu pro fungování mocenských nástrojů demokratického státu. Příslušníci mocenských bezpečnostních složek mají za sebou výcvik, přístup ke zbraním a vědí, jak se vyhnout detekci, a proto představují vážnou vnitřní hrozbu pro bezpečnost demokratického státu. Nejedná se pouze o zamezení infiltrace pravicových extremistů do mocenských složek státu, ale zejména o loajalitu stávajících a nových příslušníků armády a policie, včetně jejich fungování při zajišťování bezpečnosti demokratické společnosti a veřejného pořádku.

V Německu byla hrozba pravicového extremismu v armádě a u policie podceněna. V důsledku toho odešlo několik vysokých úředníků, včetně šéfa německé vojenské kontrarozvědky (BAMAD), buď sami rezignovali, nebo byli propuštěni, protože nejednali dostatečně rozhodně, aby čelili této vnitřní hrozbě zasvěcených. Navzdory bezpečnostní kontrole se totiž ukázalo, že v Bundeswehru a v několika dalších bezpečnostních složkách na spolkové úrovni (policie a zpravodajské agentury) existuje řada státních zaměstnanců s krajně pravicovými názory a postoji. Německý parlamentní kontrolní výbor a kontrolní výbor pro zpravodajské služby, proto iniciovaly vyšetřování pravicového extremismu v mocenských složkách německého státu.

Nová legislativa nyní umožňuje BAMADu provést včasnou prověrku osob žádajících o vstup do armády, přičemž jejich data jsou podrobena křížové kontrole s databázemi známých extremistů. Navíc je BAMAD také oprávněn provádět on-line průzkum určitých osob a kontrolovat extremistický obsah na jejich účtech, nebo jejich rasistické či antisemitské výroky. Dále začal BAMAD používat k identifikaci pravicově radikalizovaných osob nový systém, který zahrnuje čtyři kategorie, které jsou barevně odlišeny. První je žlutá a označuje osobu, která je vyšetřována pro potenciální inklinaci k pravicově extremistické ideologii. Druhá je zelená, která charakterizuje podezření z pravicového extremismu dané osoby, ale zatím není potvrzeno.

Třetí je oranžová, která identifikuje nedostatek loajality dané osoby k ústavě, přičemž je nutné další vyšetřování, aby se vyloučil pravicový extremismus. Čtvrtá je červená, která označuje osobu, u níž byl potvrzen pravicový extremismus.

Obdobně je sestavený i program SAIRO (Systém analytické identifikace radikalizovaných osob) aplikovaný v českých věznicích, který shromažďuje nejen data radikalizujících se jedinců, ale i zájmové osoby, které mají extremistické sklony nebo jsou stoupenci extremistických ideologií. Smyslem programu SAIRO – není perzekuovat a postihovat, ale předcházet a působit preventivně s tím, že program je vyhodnocován půlročně. Na základě potřeb Vězeňské služby ČR STE NCOZ je program dále novelizován a je připravována jeho druhá verze, která by měla automaticky vyhodnocovat míru radikalizace jedinců. Konečným výstupem by mělo být programové zařazení osoby do jedné ze tří skupin – informativní, zájmová a riziková, tj. nebezpečná (Danics, Kolář, Lišková, Procházka 2021: 92 - 100).

Autor výše upozornil na radikalizaci a militarizaci pravicových extrémistů v Německu, ale i na vnitřní hrozbu pravicově zradikalizovaných příslušníků působících v mocenských složkách německého státu. A zároveň upozornil na reakci německých politiků, státních úředníků a bezpečnostních orgánů, jak se bránit této vážné vnitřní bezpečnostní hrozbě. Německé zkušenosti mohou být využitelné pro jiné unijní země, které řeší pravicovou radikalizaci občanů a militarizaci pravicově extremistické scény, ale i narůst pravicové radikalizace uvnitř mocenských složek státu. Navíc bylo objasněno, jak je nebezpečná radikalizace špiček armády, které se rozhodly bez souhlasu politiků řešit nazrálé problémy uvnitř demokratické společnosti. Alarmující je fakt, že ambice části špiček francouzské armády, podporuje nemalá část francouzských občanů. To je zásadní zpochybnění nejen demokratických občanských hodnot, ale i civilního řízení armády, která jako nedemokratická organizace, musí být plně podřízena zvoleným politikům, aby mohla být fungující mocenskou složkou, zajišťující bezpečnost demokratického státu a jeho občanů.

Seznam literatury:

- Danics, Š. - Tejchmanová, L. (2017): Extremismus, radikalismus, populismus a euroskepticismus. 1. vyd. Praha: UJAK, 400 s. ISBN 978-80-7452-122-5.
- Danics, Š. (2019): Informace o RAN EU a participace PAČR na RAN CZ. In: Bezpečnostní teorie a praxe. Praha: PAČR, č. 3/2019.s. 135-142. ISSN 1801-8211.
- Danics, Š. (2007): Principy protiextremistické politiky ČR. In: Vojenské rozhledy, 2007, roč. 16 (48), č. 1., s 9 – 20. ISSN 1210-3292.
- Danics, Š. - Kolář, O. - Lišková, I. - Procházka, J. (2021): Problematika extremismu a identifikace příznaků radikalizace v prostředí věznic ČR. Praha: PA ČR, 2021. 115 s. ISBN 978-80-7251-522-6.
- European Counter Terrorism Centre – ECTC. (2020): Europol [online]. Brusel: Evropská unie [cit. 2021-01-27]. Dostupné z WWW: <https://www.europol.europa.eu/about-europol/european-counter-terrorism-centre-ectc#fndtn-tabs-0-bottom-1>.
- EU Internet Referral Unit - EU IRU (2020): Europol [online]. Brusel: Evropská unie [cit. 2021-01-22]. Dostupné z WWW: <https://www.europol.europa.eu/about-europol/eu-internet-referral-unit-eu-iru?page=0,0#fndtn-tabs-0-bottom-1>.
- Flade, F. (2021): The Insider Threat: Far-Right Extremism in the German Military and Police. In: CTC-Sentinel. June 2021, Volume 14, Issue 5.
- Kopecký, J. - Kratochvíl, L. (2009). Armáda odstavila vojáky s SS symboly a vyhodila trenéra z White Justice. Idnes.cz, 9. listopadu 2009. [cit. 2010-01-31]. Dostupné z WWW: http://zpravy.idnes.cz/armada-odstavila-vojaky-s-ss-symboly-a-vyhodila-trenera-z-whitejustice1ns/domaci.asp?c=A091109_104459_domaci_cem.
- Neumann, P. R. (2016): Prisons and Terrorism. Radicalisation and De-radicalisation in 15 Countries. 2016. [20. 09. 2020]. Dostupné z WWW. <http://icsr.info/wp-content/uploads/2012/10/1277699166PrisonsandTerrorismRadicalisationandDeradicalisationin15Countries>.
- Precht, T. (2007): Home grown terrorism and Islamist radicalisation in Europe. From conversion to terrorism. An assessment of the factors influencing violent Islamist extremism and suggestions for counter radicalisation measures. Det. Research report funded by the Danish Ministry of Justice.
- Schmid, A. (2013): P. Radicalisation, De-Radicalisation, Counter-Radicalisation: A Conceptual Discussion and Literature Review. 2013. The Hague. Dostupné z WWW: https://www.icct.nl/download/file/ICCT-Schmid-Radicalisation-De-Radicalisation-Counter-Radicalisation-March-2013_2.pdf.
- Verfassungsschutzbericht. (2020): Bundesministerium des Innen, für Bau und Heimat. Berlin: Bundesamt für Verfassungsschutz. ISSN: 0177-0357.

Štefan Danics is an associate professor at Department of Social Sciences, Faculty of Security Management, Police Academy in Prague, Czech Republic. [e-mail:danics.stefan@polac.cz]

Discussion

EUROPE AND ARCTIC SECURITY: THE NEED FOR MORE ACTIVE ENGAGEMENT

EVROPA A ARKTICKÁ BEZPEČNOST: POTŘEBA PROAKTIVNĚJŠÍHO PŘÍSTUPU

Ondřej HYNEK

Abstract: Climate change has become an often-used term in public and academic discourse. What consequences do have climate change on European security in the sense of evoking eventual conflict or shortcomings? The discussion paper maps Chinese and Russian activities within the military-political and economic-energy sector in the Arctic. The author illustrates the potential jeopardy for the EU emerging from the Sino-Russian partnership in both sectors. The paper illustrates the Realpolitik of the involved actors and argues that the European Union must decisively and promptly approach the Arctic in the mentioned sectors and not limit its agenda to environmental challenges only. The paper is elaborated on the sectoral approach to security.

Keywords: *Arctic, security, Europe, Sino-Russian partnership, energy.*

1 Introduction

The Arctic was for a long time the world's territory neglected by strategists of security experts, who assigned only minor attention to this region. The Arctic was more the domain of environmentalists and natural researchers or explorers. Admittedly, the Arctic played an important role during World War II, which the British invasion of Iceland might demonstrate, or the establishment of USA stations in Greenland fights in Scandinavia, and vital transport routes from west to Murmansk (see Mann, Jørgensen 2016; Doshi, Dale-Huang, Zhang 2021). Later, during the Cold War, both NATO and the Soviet Union were monitoring the region as well when Iceland remained in the sphere of the Western security architecture.

However, the security architecture significantly changed after the Cold War, and new security threats emerged to which the EU must adapt (see Buzan, Waever, de Wilde 1998; Brhlíková 2014; Hynek 2020). The dramatic consequences of climate change within the environmental security sector constitute significant challenges throughout the Arctic. Several actors have been seeking to respond to these challenges in their Arctic strategies; moreover, some have started to realize concrete steps (see Huebert 2012;

Paul 2021; Jokela 2015; Staalesen 2019). Similarly, the European Union Commission published a note regarding the Arctic in 2016 to emphasize and ensure that "the Arctic remains a zone of peace, prosperity and constructive international cooperation" (European Commission 2016). Nevertheless, the Commission did not specify how to achieve it and left out of the document the security aspect of the Arctic. Although the Commission is working on a new note regarding the Arctic, the paper's objective is to examine and discuss the security challenges and threats that Europe will most probably face; thus, it must react to mitigate them.

The discussion paper maps the activities and the latest development in the region by analyzing the security sectors and illustrating how the other superpowers have been within engaging the region. Subsequently, I argue that the EU approach towards the Arctic region must be more decisive as we can indeed observe the "Realpolitik" within the geopolitical conquering over the Arctic.

I dodge the well-known analytical sectors, environmental and societal, but I aim at military, political sectors. Also, I focus on the economic-energy sector, nonetheless from a different perspective than the EU described it in its note from 2016.

The paper is guided by the conceptual framework of security sectors developed firstly by the Copenhagen School scholars. For the paper's purpose, I adjust the sectors to divide the concept into Military-Political and Economic-Energy sectors.

2 Conceptual Framework

During the significant time of the twentieth century, the primary domain was military security; thus, the term security was understood as a military issue (Sheehan 2010).

Military capabilities demonstrated the core of the security analysis for decades, or even maybe longer. The analysis within the military sector examines the variables that are jeopardizing the state security by military forces and can considerably hit the sovereignty or even annihilate the statehood (Buzan, Waever, de Wilde 1998). Although other sectors are gradually proving their importance and position amid each other, the military factor still stands as the most stalwart analytical piece within the security analysis. However, the 21st century has moved the concept into a more wide field. For instance, Thorhallsson and Steinsson (2018) have merged the military and political sectors together as they perceive the threats and challenges likewise for both sectors. The core of the political sector creates sovereignty, security, and threats.

Nevertheless, similar threats can be coming from the military sector. With this in mind, can we say that political security issues are aimed at stability in the field of politics. The political sector bases upon a stable country where the officials are able to maintain order (Buzan, Waever, de Wilde 1998). The core of the political sector creates the perils that can undermine sovereignty

and security. The likewise threats can, nonetheless, coming from the military sector, and thus these two sectors are combined.

The important factor is also diplomacy for both aspects, politics and the military (see Thorhalsson, Steinsson 2018). For the purpose of this paper, I utilize these sectors as one.

After the Cold war end and the collapse of the USSR, many scholars, primarily scholars from Copenhagen school, have exposed new sectors related to security. Despite this fact, their work does not comprise energy security as a single sector, but they shift it under the economic sector (Buzan, Waever, de Wilde 1998). Thus, the energy security determination in this paper will balance on edge with significant overlapping with economic issues. Additionally, some other authors connect energy security with environmental issues. Raphael and Stoke (2019: 351) define energy security followingly: "Energy security exists when there are energy sources large enough to meet the needs of the political community (the energy demands), which include all military, economic and societal activity".

3 Sectoral Analysis

3.1 Military-Political sector

All global players are currently active in the Arctic region. Russia, Europe and the United States have direct access to the Arctic and have territories. Russia's northern coast even lies along the entire length of the Arctic. Although China does not have access to the area as an actor, in 2018, it announced its interest in the Arctic in the White Policy Paper when it described itself as a "near-state". China's interest corresponds to the national interest and trade intentions for which the Arctic may be essential in China's trade routes. This is how the "White Policy Paper" can be perceived, in which China addresses its interest and becomes one of the leaders of Arctic politics (Xinhua 2018).

However, the Russian Federation appears to be the leading player in Arctic geopolitics. Russia claims vast territories in the Arctic and even claims that it will be necessary to obtain permission from Russia to transit the area (Fahey 2018; see Skydsgaard, Pamuk 2021).

Among other things, Russia is significantly strengthening its military capabilities in the region. In recent years, there has been a marked increase in activity regarding the military presence and arsenal (see Kluge, Paul 2020; Boulègue 2019). Moreover, Russia has reestablished several military compounds which are following the path of the Northern Sea Route (Sorensen, Klimenko 2017). The Northern Sea Route is an ambitious commercial path leading through the Arctic ocean. Related to this can be reported from the last three years, which report on the infiltration of military personnel into the sovereign territories of the Kingdom of Norway (Nurlan 2019; Campopiano 2019). The Institute for Security and Defense Policy in Estonia (Hurt 2019) also informed about the issue. Here it is also necessary to know the fact that Russia has been in dispute with Norway in the Barents

Sea region for a long time. The Barents Sea is an important geostrategic location with rich reserves of mineral wealth and fish. Both entities are essential for both Norway and Russia. Unfortunately, the lack of legal conditions or another framework creates space for imaginary rivalry and violation of the Maritime Border (Heininen, Sergunin, Yarovoy 2014).

Russia sees itself as a major force in the region. This can be observed in investments in the region, political statements, which, however, support the overall figures. About 40% of the Arctic population is Russian. Russia controls almost half of the Arctic due to its northern coast. Investments in the military or general infrastructures such as airports, ships or ports are significant (Fahey 2018; Rumer, Sokolsky, Stronski 2021; Staalesen 2019).

In addition to the above, representatives of the Russian Federation are trying to aim at creating a specific "Arctic identity" through public discourse. Khruscheva and Poberezhskaya (2016) stated that Russian politicians are creating a certain "Arctic myth" when talking about Russia as an Arctic state, emphasizing the region's importance in terms of economic development, national and environmental security. The last place was taken by world dialogue, which does not fully correspond to the theory of liberalism but tends to see a realistic worldview.

Although the Russian Federation also uses soft-power tools, especially within the Arctic Council, it can generally be said that it uses hard power to defend its interests. Climate change is making significant changes to Russia's approach to the Arctic in the military sector. According to Boulègue (2019), the Kremlin sees the securitization of the Arctic as something inevitable to protect its sovereignty and prevent NATO enlargement in the region. The high militarization and securitization of the environment, together with the statements of public officials, correspond to the theory of realism rather than to the theory of liberalism.

Another player in the region is China. As mentioned, China is an actor without direct access to the Arctic. Although China refers to the international law to defend its right to approach the region, it must be read critically. People's Republic of China¹⁹ has been investing significantly in strengthening its maritime capabilities since the 1990s, which it has been using to promote its interests in the South China Sea, especially in the last decade (see Rainwater 2013; Storey 2020; Wiranto, Juwana, Sutisna, Buntoro 2015). China has been improving its diplomatic ties with the region as they know that Russia is reluctant to let in another great power in the Arctic.

China has adopted scientific diplomacy in order to strengthen its position and influence. For instance, Denmark expressed its concerns over Chinese interest to build the research hub in Greenland. Moreover, China continuously emphasized and promoting the Arctic as the international space instead of regional (Sorensen, Klimenko 2017; Zandee, Kruijver, Stoetman 2020).

---

¹⁹ Further referred as PRC

Also, it is necessary to perceive Chinese rhetoric regarding the Arctic, which refers to international law, especially High Seas standards, with due reserve, because in the South China Sea, it does not respect international law and territorial water borders (see Zandee, Kruijver, Stoetman 2020). What is more, he is even building artificial islands with military bases (see Storey 2020). In addition, we can observe a certain similarity between the two regions. Both regions are of political, strategic and energy importance. Trade is an essential aspect of Chinese policy. China has long sought to assert its influence in Southeast Asia, both diplomatically and politically and in military ways. According to analysts, all these features may be the primary triggers of conflicts soon (see Osthagen 2021; Rainwater 2013; Storey 2020; Heininen, Everett, Padrtova, Reissell 2020). The economics of PRC are strongly dependent on fuels, i.e. natural resources wealth.

Therefore, the increasing tension between the USA and Russia worry PRC due to the economic and energy potential of the Arctic. The tension and the Cold War mindset could jeopardize the possible regional development (Zandee, Kruijver, Stoetman 2020; Sorensen, Klimenko 2017). On the other hand, China has been recently testing its armoured capacities in the region.

3.2 Economic- Energy sector

The region contains economic potential in two aspects. First, it contains abundant natural resources that were/are still hidden beneath the ice; however, ice melting is becoming accessible. Secondly, the melting ice erases the ice barrier in order to transport the cargo through the region. This could be a significant turn point in world trade. The so-called Northern Sea Route could accelerate the trade between China and Europe

To start with the economic domain, natural gas and oil are vital resources for the Kremlin economy on the one hand and on the other hand for the European and Chinese livelihoods and industries. In terms of cooperation, we might observe the relations via the lens of liberalism of mutual interdependence. Nevertheless, Russia is undertaking the steps to achieve the most significant part of the cake speaking of natural resources. We cannot purely separate military development from the economic one. They are supplementing each other, and Russia thus acquires more considerable control over the territories. Herein, we should ask whether Europe should not support Arctic countries like Norway, Denmark and eventually Iceland in the Arctic disputes. All mentioned countries belong whether to NATO or the EU architecture. Since the deterioration of European-Russian relations, Russia has been seeking another ally to cooperate with, particularly in the East. Russian efforts resulted in the developing partnership with China in the Arctic (Sorensen, Klimenko 2017; Zandee, Kruijver, Stoetman 2020). Despite the difficulties visible in Sino-Russian cooperation, the strategic partnership remains the threat for Arctic Security from the European point of view. These two actors can establish and develop powerful tango that may threaten Arctic security, including European. If Russia more profoundly collaborates with China, we can witness enormous power to control the region by military and

economic-energy means. The partnership can be perceived to thwart any action by other actors to re-shape the affairs in the region so that the partnership will contain a strong deterrence factor. With this in mind, Russia can sell the energy resources to China and receive substantial funds, considering the long-lasting sanctions.

Conversely, China will have access to the resources vital to its energy demand. This can significantly affect the European energy demand and imports. If Russia turns to China and exports more energy resources to China than in Europe, we could feel considerable shortages, which we could barely substitute. Moreover, if another strong actor as China steps in the market, Russia could rid of the ties with Europe as Russian export depends on Europe and set-up higher prices for Europeans. Saying this, we should consider the threat of cutting off the energy pipelines as happened in the past. Europe could face tremendous challenges and problems if Russia decides so. Sino-Russian cooperation furthermore signifies monopolizing the territories in the region and ensuring the natural resources locations for their utilization.

If we consider, as Raphael and Stoke (2010) define energy security, we can profess that Europe is facing a particular security dilemma and deteriorating situation regarding energy security, when we can observe as the matters are evolving towards energy insecurity.

Another vital matter might be that Russia possesses powerful tools for geopolitical swifts and negotiations. Currently, we observe the predictions regarding the lack of energy resources before the upcoming winter in Europe. Vladimir Putin, however, offered that Russia would start delivering more into Europe (BBC 2021; Ellyatt 2021). The remaining question is how he could use it in further negotiations or for other geopolitical purposes.

The solution might be to support the transition to renewable energy within the EU gradually. On the other hand, that can also jeopardy the already weak ties with Russia. As asserted above, Russia is still dependent on energy revenue; thus, if the EU abandon Russian oil and gas, Russia can be impacted severely. Therefore, it seems that Europe has to flexibly and rationally balance its position between two possible scenarios to mitigate any escalation in the region.

Another economic stimulus is likely to be the accessibility of the region, which in turn will create a maritime and trade route that has not yet been exploited, which would ultimately accelerate trade between Asia and Europe and connect the two key global economies. If the area became accessible, it would reduce the trade distance between China and Europe by about half, but Russia would again play an important role, de facto holding control of the whole area thanks to its northern coast, which replicates the northern trade route. In particular, Russia has significantly intensified the construction of terminals and overall infrastructure on its north coast (Staalesen 2019).

The Russian-Chinese alliance can put significant pressure on Europe, which already has a negative trade balance with China. Although the northern route may seem beneficial to Europe, caution should be exercised. China could increase its trade activities, and at the same time, it is challenging to

predict Russia's behaviour, and it is not easy to imagine that under current conditions. The EU has a negative trade balance with China, and the Northern Sea Route could further deepen it. This would consequently mean negative results in the economic sector (see Eurostat 2019). Russia would cooperate with Europe rather than with China on these trade activities. The Arctic represents one of the trade-paths of its project, which includes the North Sea Route as the critical component of the Silk Road (Laurelle 2018; The Belt Road Initiative n.d.)

4 Implications for Europe

The new emerging geopolitical and geostrategic environment in the Arctic is pushing hard on the EU's interests. Without a doubt, the EU is facing two other superpowers. The EU has had the only particular advantage, which is the trade connections with both countries. However, the newly developed Sino-Russian partnership can heavily impact the European position as it will not be so dominant as before. The mutual interdependence which is currently existing between Russia and Europe can move towards Russia and China while Europe could be left behind. Therefore, Europe could seek different ways to secure the energy demand.

On the other Europe should not quickly abandon the mutual interdependency with Russia as Russia could perceive it as a threat and considerable problem for the Russian economy. Russia could consequently seek for other solutions when we can neglect the possible aggression.

The critical matter is also the military-political field. The Arctic is becoming a new frontier, and Europe does not have capacities for defending its territorial areas. The Eastern Flank (Baltics+Poland) is highly dependent on US military assistance. Nevertheless, it appears as inevitable to support northern countries in the deterrence of Russian expansion. We have to bear in mind that Norway is our ally and also a European energy supplier; therefore, it is the European interest to assist and defend their territorial interests.

It is expected that the European Commission should publish still this year a new Arctic Policy memo. Although it is difficult to predict what it will contain, it is necessary that the European Union must engage more effectively and actively in the Arctic policies and do not limit its scope only on the environmental challenges and related research; however, the EU must address their geopolitical and energy interests too.

5 Conclusion

The paper maps the activities in two security sectors. We can claim that the Russian military is significantly developing their capacities and bases in the region as they reinforce their units. Moreover, we can read the first information that alleges Russian of unlawful steps. Russia is also diplomatically active and undertaking the steps in order to secure and control the vast territories. Similarly, China is conducting activities to secure the piece

of the cake in the Arctic and have access to the resources. An example might be the newly emerging partnership between Russia and China. All the activities are proving the ascensional approach towards the Arctic by China and Russia.

The paper also illustrates the energy importance of the Arctic and the relations between the involved actors. The EU could soon appear in an unfavourable position in the triangle of the actors. However, any escape from the relations could threaten the EU security or its political principles. Therefore, the EU policy must be flexible and quickly reacting to the changing circumstances.

The latest developments show that the geopolitical sub-arena in the Arctic is driven by the Realpolitik of the geopolitical conquering, where the winners could considerably benefit from the leading position. That is why the EU must react quickly, decisively and enrich its Arctic environmental agenda by the military, political, economy and energy-driven aspects to stay competitive and be a respected geopolitical actor.

References:

- BBC (2021): UK gas prices fall from record high after Russia steps in. In: BBC. Available at: <https://www.bbc.com/news/business-58815665> [Accessed 10. October 2021].
- Berzins, J. (2014): Russia's New Generation Warfare in Ukraine: Implications for Latvian Defense Policy. National Defence Academy of Latvia: Center for Security and Strategic Research.
- Boulégué, M. (2019): Russia's Military Posture in the Arctic. Managing Hard Power in "Low Tension" Environment. London: The Royal Institute of International Affairs.
- Brhlíková, R. (2014): Bezpečnosť a Európska únia. Nitra: Univerzita Konštantína filozofa v Nitre.
- Buzan, B. - Waever, O. - de Wilde, J. (1998): Security: New framework for analysis. London: Lynne Rienner Publishers.
- Campopiano, L. (2019): Non-state Actors in the Arctic: Lessons from the Centennial of the Svalbard Treaty Negotiations. In: The Arctic Institute. Available at: <https://www.thearcticinstitute.org/non-state-actors-arctic-lessons-centennial-svalbard-treaty-negotiations/> [Accessed 22. September 2021].
- Doshi, R. - Dale-Huang, A. - Zhang, G. (2021): Northern Expedition China's Arctic Activities and Ambitions. In: Foreign Policy at Brookings.
- Ellyatt, H. (2021): Russia offered to pump more gas to Europe. But analysts doubt that's ever going to happen. In: CNBC. Available at: <https://www.cnbc.com/2021/10/08/doubts-over-whether-russia-will-pump-more-gas-to-europe-as-promised.html> [Accessed 9. October 2021].
- European Commission (2016): An integrated European Union policy for the Arctic. Brussels.
- Eurostat (2019): China-EU- international trade in goods statistics. Available at: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/China-EU_-_international_trade_in_goods_statistics [Accessed 2. August 2021]
- Fahey, S. (2018). Access Control: Freedom of the Seas in the Arctic and the Russian Northern Sea Route Regime. In: Harvard National Security Journal, Volume 9. pp. 154-200.
- Filipec, O. (2019): Hybrid Warfare: Between Realism, Liberalism and Constructivism. In: Central European Journal of Politics. Volume 5. Number 2. pp. 52–70.
- Heinien, L. - Sergunin, A. - Yarovoy, G. (2014): Russian Strategies in the Arctic: Avoiding a new Cold War. Moscow: Valdai Discussion Club.
- Heinien, L. - Everett, K. - Padrtova, B. - Reissell, A. (2020): Arctic Policies and Strategies – Analysis, Synthesis, and Trends. Laxenburg: International Institute for Applied Systems Analysis.
- Huebert, R. (2012): The Emerging Arctic Security Environment. ArcticNet Annual Research Compendium (2012-13).
- Hurt, M. (2019): Russia Continues to Test Western Resolve – Spetsnaz Units Operating in Norwegian Territory. In: ICDS Available at:

- <https://icds.ee/en/russia-continues-to-test-western-resolve-spetsnaz-units-operating-in-norwegian-territory/> [Accessed 23. August 2021].
- Hynek, O. (2020): Geopolitics of Central Asia: Between the Russian Bear and the Chinese Dragon. In: *Central European Journal of Politics*. Volume 6. Number 2. pp. 73–93. DOI: 10.24132/cejop_2020_4.
- Jokela, J. (2015): Arctic security matters. Paris: EU Institute for Security Studies.
- Jørgensen, C. - Mann, C. (2016): *Hitler's Arctic War*. Barnsley: Pen & Sword Military.
- Juza, P. (2016): Stredná Ázia a Čína- problémy politiky, bezpečnosti a možné geopolitické dosledky. In: *Studia Politica Slovaca*. Volume 1. Number 1. pp. 34-55.
- Khrushcheva, O. - Poberezhskaya, M. (2016): The Arctic in the political discourse of Russian leaders: the national pride and economic ambitions. In: *East European Politics*, Volume 32. Number 4. pp. 547-566.
- Laurrelle, M. (2018): China's Belt and Road Initiative and its Impact in Central Asia. In: *Central Asia Program*. Available at: https://centralasiaprogram.org/wp-content/uploads/2017/12/OBOR_Book_.pdf [Accessed 29. September 2021].
- Mattlin, M. - Nojonen, M. (2011): Conditionality in Chinese Bilateral Lending, Bofit Discussion Paper, No.14.
- Nurlan, A. (2019). Russia's Military Capabilities in the Arctic. In: ICDS Available at: <https://icds.ee/russias-military-capabilities-in-the-arctic/> [Accessed 15. August 2021].
- Osthagen, A., Sharp Levi, G., Hilde Sigurd, P. (2018). At Opposite Poles: Canada's and Norway's approaches to security in the Arctic. In: *The Polar Journal*, Volume 8. Number 1. pp. 163-181.
- Paul, M. (2021). *A New Arctic Strategy for the EU*. Berlin: SWP.
- Rainwater, S. (2013). Race to the North: China's Arctic Strategy and Its Implications. In: *Naval War College Review*, Volume 66. Number 2. pp- 63-82.
- Raphael, S. - Stoke, D. (2019): Energy Security. In COLLINS, Alan (Ed). *Contemporary security studies*. Oxford: 5. Oxford: Oxford University Press. pp. 351-361.
- Rumer, E. - Sokolsky, R. - Stronski, P. (2021): Russia in the Arctic – A critical Examination. In: *Carnegie Endowment for International Peace*. Available at: <https://carnegieendowment.org/2021/03/29/russia-in-arctic-critical-examination-pub-84181> [Accessed 23. September 2021].
- Sheehan, M. (2010): Military Security. In COLLINS, Alan (Ed), *Contemporary security studies* (pp 169-185) 2. Oxford: Oxford University Press.
- Skydsgaard, N., Pamuk, H. (2021): Blinken says Russia has advanced unlawful maritime claims in the Arctic. In: *Al Jazeera*. Available at: <https://www.reuters.com/world/europe/russia-has-advanced-unlawful-maritime-claims-arctic-blinken-2021-05-18/> [Accessed 3. July 2021].

- Staalesen, A. (2019): Big growth in Russian Arctic ports. In: TheBarentsobserver. Available at: <https://thebarentsobserver.com/en/industry-and-energy/2019/09/big-growth-russian-arctic-ports>, [Accessed: 20 August 2021].
- Sorensen C. - Klimenko, E. (2017): Emerging Chinese-Russian Cooperation in the Arctic. In: SIPRI Policy Paper, 46.
- Storey, I. (2020): The South China Sea Dispute in 2020-2021. In: Researchers at ISEAS- Yusuf Ishak Institute Analyse Current Events. Number 97.
- Strick, B. (2021): Analysis of the Pro-China Propaganda Network Targeting International Narratives. London: Centre for Information Resilience.
- The Belt Road Initiative (n.d.): Belt and Road Initiative. In: Belt and Road Initiative. Available at: <https://www.beltroad-initiative.com/belt-and-road/> [Accessed 8. August 2021].
- Thorhallsson, B. - Steinsson, S. (2018): The Theory of Shelter. SSANSE.
- Wiranto, S., Juwana, H., Sutisna, S., Buntoro, K. (2015): The Dispute of South China Sea From International Law Perspective. In: The Southeast Asia Law Journal. Volume 1. Number 1. pp. 1-10.
- Xinhua (2018): China's Arctic Policy. Available at: http://english.www.gov.cn/archive/white_paper/2018/01/26/content_281476026660336.htm [Accessed 18. August 2021]
- Zandee, D. - Kruijver, K. - Stoetman, A. (2020): The future of Arctic security. Hague: Clingendael.

Ondřej Hýnek is a doctoral student at the European Studies and Politics Department, University of Cyril and Methodius in Trnava, Slovakia. [e-mail: ondrejhynek@yahoo.de]

Discussion

K VÝSKUMU FUTBALOVÉHO CHULIGÁNSTVA NA SLOVENSKU ON RESEARCH OF FOOTBALL HOOLIGANISM IN SLOVAKIA

Pavol STRUHÁR – Marián BUŠŠA²⁰

Abstract: The article aims to evaluate the benefits and limitations of possible approaches to the study of football hooliganism from the point of view of social science and to outline its appropriate form with regard to the current state of research of the topic in Slovakia. We conclude that a case study would be a suitable method. And more broadly it could be said that a large-scale qualitative research using a wider range of data collection techniques would be useful. The aim of the research should be to gain a comprehensive understanding of the issue of football hooliganism in the Slovak environment. Due to the nature of the phenomenon studied, it seems convenient to use non-participant observation (especially during football matches or other events where members of hooligan groups come together), document analysis, especially qualitative content analysis of various materials (discussion forums, video recordings of events, fan blogs, police records) and, finally, the semi-structured interviews where their use is possible, ie not only with members of hooligan groups but also with people from their surroundings in the football environment. From our point of view findings from such research would be very beneficial and could serve as a starting point for other research efforts not only in political science, but also in other scientific fields and in further research focused on related social phenomena.

Keywords: *football hooliganism, hooligans, violence, right-wing extremism, research*

1 Úvod

Futbalové chuligánstvo je relatívne rozšírený a dynamický fenomén presahujúci viacero oblastí vedeckého skúmania, či už sociológie, politológie, kriminológie alebo sociálnej psychológie. Napriek častému označovaniu chuligánstva za „konštrukt politikov a novinárov“ (Dunning 2000), sa ním približne od šesťdesiatych rokov 20. storočia zaoberá aj akademická sféra, a to najmä v rámci sociológie športu a voľného času alebo subkultúr, hoci čoraz

---

²⁰ Tento článok je výstup v rámci projektu VEGA s reg. č. 1/0448/21

väčšiu pozornosť získava aj politologická a bezpečnostná perspektíva výskumu²¹.

V slovenskom prostredí je táto oblasť výskumu sociálnych vied o čosi menej zmapovaná a preskúmaná. Vo väčšej miere sa jej venujú českí výskumníci, ale aj ich záujem a zistenia sú potom prirodzene upriamené najmä na Česko. Snažíme sa preto v tomto článku predstaviť projekt výskumu, ktorý by pomohol doplniť viaceré chýbajúce poznatky o charaktere futbalového chuligánstva na Slovensku. Hodnotíme tiež prínosy možných metodologických prístupov, ich použiteľnosť pri súčasnom stave rozpracovanosti témy, vhodnosť rôznych techník zberu dát a predpokladané prínosy takéhoto výskumu.

2 Futbalového chuligánstvo ako koncept

Ako konštatuje Dominic Malcolm v publikácii „The SAGE Dictionary of Sports Studies“ (2008), samotný pojem futbalové chuligánstvo je nepresný, zahrňujúci širokú množinu, prevažne protispoločenských aktivít vo futbalovom prostredí, od vandalizmu, bitiek, hádzania svetlíc, až po rasovo a politicky motivované útoky. Nejasnosť konceptu futbalového chuligánstva sa odráža aj v praxi, keď si futbalových chuligánov verejnosť často nesprávne zamieňa s inými skupinami, zúčastňujúcimi sa futbalových zápasov, najmä s fanúšikmi, ktorí sa označujú termínom ultras. V slovenskej koncepcii boja proti diváckemu násiliu na roky 2011-2014 fanúšikovia ultras tvoria zvláštnu kategóriu, ktorá sa spája s verbálnymi prejavmi /skandovaním/, často útočnými voči hráčom a fanúšikom súpera, funkcionárom či polícii. Chuligáni však už násilie neprejavujú len využitím symboliky a verbálne, ale tiež prostredníctvom fyzických stretov s políciou, fanúšikmi a hráčmi iných klubov. Identifikujú sa primárne so svojou skupinou, až potom s klubom, čo ich tiež odlišuje od fanúšikov a ultras, pre ktorých je hlavným motívom účasti na futbalových zápasoch podpora svojho klubu²².

Miroslav Mareš, Josef Smolík a Marek Suchánek v publikácii *Futbaloví chuligáni* (2004) konštatujú, že chuligáni sú prevažne mladí militantne orientovaní muži, ktorých primárnym cieľom je vyvolať konflikt s fanúšikmi alebo chuligánmi súpera. Skupiny operujúce pod vlastnými názvami sa vyznačujú vysokou mierou organizovanosti, pričom z rôznych dôvodov²³ sú z pohľadu členstva uzavreté. Podľa holandského autora Ramóna Spaaija (2008), je futbalové chuligánstvo pravidelné a kolektívne násilie organizovaných fanúšikovských skupín voči iným skupinám. Násilie je tak podstatnou črtou chuligánstva, či už je dôsledkom túžby po vzrušení, resp.

---

²¹ V česko-slovenskom priestore najmä práce Miroslava Mareša (2003) a Josefa Smolíka (2008), okrajovo v rámci výskumu extrémnej pravice a prevencie extrémizmu tiež Pavol Struhár (2016).

²² Viac informácií o rozdieloch medzi divákmi, fanúšikmi a chuligánmi poskytuje vo forme prehľadnej tabuľky publikácia *Subkultúry mládeže* (2010) od Josefa Smolíka.

²³ Napr. obava pred infiltráciou bezpečnostnými zložkami, prepojenie s organizovaným zločinom.

dobrodružstve, zlých sociálnych či rodinných pomerov alebo širších ideologických a politických súvislostí.

Od šesťdesiatych rokov 20. storočia sa postupne vyprofilovalo viacero teoretických prístupov, resp. škôl, ktoré vysvetľovali vznik a povahu chuligánstva, resp. jeho jednotlivých čít²⁴. Futbalové chuligánstvo tak bolo chápané rôzne jednotlivými teoretickými prístupmi. Marxistický prístup ho vníma ako jednu z foriem odporu pracujúcej triedy voči kapitalizmu; pre Leicesterskú školu, resp. figuratívny prístup predstavuje výsledok pôsobenia rôznych dispozícií v rámci špecifických sociálnych štruktúr²⁵; naopak postmoderný prístup ho považuje za dočasný a nezáväzný prejav ľudí z rôzneho prostredia bez ohľadu na ich sociálny status či iné socio-štruktúrne charakteristiky (Bairner 2006; Kieran 2018; Dunning 2000). Okrem toho existuje viacero prístupov a teórií zaoberajúcich sa príčinami chuligánskeho správania a špecificky agresie, ktoré vo svojej publikácii *Futbalové chuligánství* (2008) stručne zhrnul český autor Josef Smolík, ako napríklad teória nákazy, teória pridanej hodnoty, teória sociálneho učenia, atď.

V rámci charakteristiky chuligánov je signifikantná výrazná politická, resp. ideologická zložka chuligánstva, prejavujúca sa častými rasovo motivovanými útokmi. Podľa viacerých autorov (napr. Spaaij 2008; Mareš 2003; Malcolm 2008; Smolík 2008; Deriemaeker - De Maere 2016) je subkultúra futbalových chuligánov spätá s nacionálnym šovinizmom, rasizmom, antisemitizmom, xenofóbiou či prehnaným patriotizmom a v porovnaní s inými typmi návštevníkov športových podujatí sa futbaloví chuligáni vyznačujú pomerne jasnými politickými postojmi a predsudkami. Mnohí autori vo všeobecnosti spájajú chuligánov najmä s extrémistickými ideológiami, či už pravicovými²⁶ alebo ľavicovými²⁷. Potvrzuje to aj skúsenosť z českého a slovenského prostredia, keď zaznamenávame aktívnu účasť členov chuligánskych skupín na verejných podujatiach extrémistických hnutí a skupín (Struhár 2016), avšak ich vzájomná spolupráca a ideologická, resp. politická zhoda nie je doteraz v slovenskom prostredí výskumom bližšie popísaná.

Treba pri tom tiež pamätať na to, že futbalové chuligánstvo je moderný spoločenský fenomén so závažnými dopadmi na regrutáciu členov krajnej pravicových politických skupín, na to, ako je verejne prejavované a mediálne zachytávané násilie v spoločnosti, či na kolektívne vnímanie spoločenských deliacich čiar. Z tohto dôvodu je v rozvinutých demokratických spoločnostiach predmetom podrobného štúdia a vážneho záujmu vedcov z viacerých vedeckých oblastí vrátane politológie. Na Slovensku o ňom ale zatiaľ bohužiaľ máme len veľmi nedostatočné, hmlisté, prípadne zastarané údaje.

---

²⁴ Napr. agresia, štýl.

²⁵ Napr. zdieľaná agresivita mladých mužov v rámci robotníckej triedy alebo náboženskej komunity.

²⁶ Neonacizmus, fašizmus.

²⁷ Anarchizmus.

3 Ciele

Cieľom budúceho výskumu v tejto oblasti by preto malo byť najmä vyplniť momentálne medzery vo vedomostiach oproti okolitým krajinám a vytvoriť tak stav, pri ktorom nie je problematické zapojiť Slovensko do medzinárodných komparatívnych výskumov.

Cieľom takéhoto výskumu by malo v prvom rade byť popis vývoja futbalového chuligánstva na Slovensku od pádu komunistického režimu v roku 1989 a prostredníctvom analýzy chuligánskych skupín charakterizovanie súčasnej podoby futbalového chuligánstva na Slovensku, najmä organizácie, vnútorných noriem a procesov, ideologického profilu a politických postojov, štýlu, kolektívnej identity a správania, komunikácie, ale tiež intenzity a formy prejavovaného násillia. Zaujímavé sú tu otázky: aké sú vývojové fázy, charakteristické znaky a prevažujúce ideologické, resp. politické orientácie futbalového chuligánstva na Slovensku?

Aby sme zasadili výskum futbalového chuligánstva do regionálneho rámca, bolo by vhodné teoreticky rozpracovať tento koncept v prostredí krajín V4 a zároveň a základe toho vymedziť futbalové chuligánstvo na Slovensku. Prínosom by tiež podľa nás bolo popísať vznik a vývoj futbalového chuligánstva na Slovensku od pádu komunistického režimu v roku 1989, a to jednak v komparácii s vývojom futbalového chuligánstva vo vybraných krajinách V4 a Západnej Európy a tiež s ohľadom na spoločenský a politický kontext na Slovensku.

Ako možno najzaujímavejší a najprínosnejší sa nám javí cieľ prostredníctvom analýzy chuligánskych skupín charakterizovať súčasnú podobu futbalového chuligánstva na Slovensku, konkrétne kolektívnu identitu a konanie, subkultúrny štýl (imidž, oblečenie, jazyk), intenzitu a formy násillia, organizáciu, vnútorné normy a procesy a tiež vonkajšiu a vnútornú komunikáciu.

A pre lepšie porozumenie politickým presahom chuligánstva je vhodné tiež detailne analyzovať futbalové chuligánstvo na Slovensku z hľadiska ideologickej profilácie, politických postojov a ich prejavov, so zameraním na podporu krajne pravicových, resp. ľavicových ideológií a hnutí.

Ak by sa v rámci výskumu malo pristúpiť aj k medzinárodnej spolupráci, predpokladáme ju najmä v rámci komparatívnych štúdií futbalového chuligánstva v krajinách V4, predovšetkým v rámci porovnania českého a slovenského prípadu a to so zahraničnými vedeckými pracoviskami, ktoré sa dlhodobo venujú problematike radikalizmu a extrémizmu, prípadne s jednotlivými autormi, ktorí patria medzi najvýznamnejších odborníkov v predmetnej problematike.

4 Posúdenie metód výskumu futbalového chuligánstva

To, čo teda chýba v prvom rade je základný výskum fenoménu futbalového chuligánstva. Ten by mal zásadný pozitívny prínos vo viacerých rovinách. Keďže výskum, o ktorom uvažujeme, by bol podniknutý

v podmienkach absencie mnohých základných informácií o povahe skúmaných javov, prvou metodologickou voľbou by bolo zvoliť kvalitatívne metódy.

Takýto kvalitatívny výskum by samozrejme mal viesť k naplneniu vyššie uvedených cieľov. Výskum by mal mať charakter prípadovej štúdie, keďže jeho cieľom je vyčerpávajúce porozumenie problematike futbalového chuligánstva v slovenskom prostredí. Výskum by sa nemusel neprikláňať ku konkrétnemu teoretickému prístupu, resp. teoretickej škole, keďže tie sa navzájom nevyklučujú (Spaaij 2008) a tak je možné pri vytváraní analytického rámca pre výskum futbalového chuligánstva na Slovensku použiť viac prístupov. To môže zistenia ešte viac obohatiť.

Z nášho pohľadu by bolo prínosné, aby použitý analytický rámec výskumu bol primárne inšpirovaný Ramónom Spaaij (2008), ktorý z dominantných teoretických prístupov skúmania futbalového chuligánstva vyberá 4 kľúčové oblasti skúmania.

Prvou je úloha spoločenských deliacich čiar²⁸ pri formovaní futbalového chuligánstva. Táto oblasť skúmania okrem iného napomáha pochopiť príčiny, mieru intenzity a charakter chuligánstva a tiež rivalitu medzi súperiacimi chuligánskymi skupinami.

Druhou oblasťou je vytváranie chuligánskej identity a atraktívnosť chuligánskej subkultúry, čo nás vedie k skúmaniu štýlu, oblečenia, kolektívnej identity a konania, a tiež intenzity a podoby používaného násillia.

Treťou oblasťou je spoločenská organizácia futbalového chuligánstva, konkrétne jej stupne a formy. Ide najmä o opis jeho vnútornej štruktúry a organizovanosti a tiež vnútornej komunikácie jednotlivých skupín.

Štvrtá oblasť skúmania pokrýva vzťahy a komunikáciu medzi chuligánmi a inými signifikantnými aktérmi, resp. otázku ideologickej profilácie a politických postojov chuligánskych skupín a ich prejavov. V rámci tejto témy sa výskumníci zaujímajú nielen o hlavné ideologické (prípadne náboženské) východiská konkrétnych skupín, ale tiež o ich politické postoje a prípadnú spoluprácu so subjektami krajne pravicovej, resp. krajne ľavicovej scény.

Voľba vhodných metód a techník zberu dát k téme chuligánstva je výrazne ovplyvnená špecifickým charakterom jednotky analýzy, t.j. chuligánskych skupín. Výskumník sa totiž musí vyrovnáť s viacerými prekážkami, ktoré sú dôsledkom obavy futbalových chuligánov z trestnoprávneho postihu ich nezákonných aktivít²⁹.

Objektom výskumu by mali ideálne byť vybrané chuligánske skupiny na Slovensku. Ako vhodné sa javia napr. chuligánske skupiny pri futbalových kluboch DAC Dunajská streda, FC Spartak Trnava, Slovan Bratislava a AS Trenčín a pod. Výber by však mal byť uskutočnený na základe predvýskumu, ktorý by jednak zaradil dané chuligánske skupiny medzi najaktívnejšie a

---

²⁸ Štiepení.

²⁹ Napr. nízky záujem respondentov o spoluprácu, nižšia spoľahlivosť poskytnutých informácií (zámerné zjemňovanie vlastného obrazu) či neprístupnosť niektorých aktivít (napr. bitky na utajených miestach).

zároveň tiež identifikoval ich rôznu ideologickú profiláciu, pre získanie komplexnejších informácií.

Vzhľadom na vyššie spomínaný charakter chuligánskych skupín sú niektoré techniky zberu dát pri skúmaní špecifických fenoménov nepoužiteľné³⁰. Ako najvhodnejšie sa preto javia v nami uvažovanom prípade nasledovné metódy a techniky zberu dát:

Prvou metódou je nezúčastnené pozorovanie, najmä počas futbalových zápasov, prípadne iných podujatí, kde sa združujú členovia chuligánskych skupín. Využitím tejto metódy sa dá pozorovať správanie futbalových chuligánov na verejnosti počas rôznych situácií, resp. ich verbálna (napr. skandovanie) a neverbálna komunikácia. Pozorovanie neverbálnych prejavov umožňuje získať dôležité informácie najmä z hľadiska stratégie a taktiky futbalových chuligánov, napríklad využívanie násillia a jeho podoba, forma prezentácie na verejnosti, štýl a spôsob obliekania či gestikulácie. Tiež je tak možné pozorovať ich spoluprácu a väzby s inými skupinami či organizáciami.

Druhou možnou metódou zberu dát by mohla byť analýza dokumentov, a to prostredníctvom kvalitatívnej obsahovej analýzy³¹. Jej využitím je možné, na rozdiel od kvantitatívnej obsahovej analýzy, hlbšie porozumieť analyzovaným dokumentom a chápať širší kontext pri analýze konkrétneho textu. V tomto výskume by primárne šlo o analýzu webového obsahu³², keďže komunikácia medzi aktivistami prebieha primárne buď osobne alebo vo virtuálnom priestore. Cenné v tomto prípade sú najmä diskusné fóra (napr. hooligans.cz) a videozáznamy z podujatí (napr. zápasy, pochody, bitky mimo štadiónov), ale tiež policajné štatistiky, blogy fanúšikov či reportáže médií, pričom táto metóda je užitočná zvlášť pri získavaní informácií o histórii a identite skupiny, jej ideologickej profilácii, vzťahoch s inými skupinami, ale tiež o forme a intenzite násillia.

Treťou z nášho pohľadu vhodnou výskumnou metódou je pološtruktúrovaný rozhovor (Babbie 2007; Disman 2011). Konkrétne ide o rozhovory s najvýznamnejšími (aj bývalými) členmi vybraných chuligánskych skupín na Slovensku, ale tiež s členmi umiernených fanúšikovských skupín, usporiadateľmi alebo predstaviteľmi klubov. Použitie tejto metódy by mohlo vzhľadom na kontakty v jednotlivých chuligánskych skupinách priniesť do výskumu veľmi cenné informácie.

5 Predpokladané prínosy výskumu

Kvalitatívny výskum súčasnej podoby futbalového chuligánstva na Slovensku by mohol slúžiť ako východisko k ďalším výskumom rôznych spoločenských javov v rámci vedných disciplín, ako napr. sociológia, politológia, sociálna práca, kriminológia či sociálna psychológia.

---

³⁰ Najmä kvantitatívne techniky.

³¹ Porovn. Babbie 2007.

³² Tzv. web – based content analysis.

Prostredníctvom analýzy chuligánskych skupín by bolo možné detailne popísať súčasnú podobu futbalového chuligánstva na Slovensku, najmä organizáciu, ideologický profil a politické postoje, štýl, kolektívnu identitu a správanie, vnútornú aj vonkajšiu komunikáciu, ale tiež intenzitu a formy násillia. Prínos k všeobecnej teórii chuligánstva by tak spočíval najmä vo vymedzení samotného futbalového chuligánstva na Slovensku a identifikácii spoločných a odlišných znakov chuligánstva v komparácii s okolitými krajinami, resp. s vybranými krajinami v Európe. Na základe týchto poznatkov by mohla následne byť v ďalšom výskume vytvorená aj typológia slovenských chuligánskych skupín na základe ich spoločných a odlišných znakov či klasifikácia chuligánskych skupín na Slovensku.

Výskum futbalového chuligánstva, najmä jeho politicko-ideologickej zložky, by tiež prispel k prehĺbeniu poznatkov o fenoméne radikalizmu a extrémizmu (na Slovensku), predovšetkým o jeho štruktúrach, aktéroch a ich vzájomnom prepojení a spolupráci.

Tieto zistenia by boli ďalej využiteľné aj ako slovenský príspevok k obsahu medzinárodných komparatívnych štúdií, ktoré sa v prípade Slovenska opierajú o už neaktuálnu nevedeckú publikáciu L. Harsányiho z roku 2005. Z tohto hľadiska by bola vzhľadom na zdieľanú historickú skúsenosť a politicko-kultúrne prostredie užitočná najmä komparácia česko-slovenského futbalového chuligánstva alebo futbalového chuligánstva v krajinách V4, ku ktorým však doteraz neboli k dispozícii relevantné výskumné materiály práve o slovenskom futbalovom chuligánstve.

V rovine praktického využitia poznatkov by výskum futbalového chuligánstva na Slovensku mohol poskytnúť potrebné informácie o jeho podobe a špecifikách tvorcom verejných politík v štátnej a verejnej správe SR (napr. politika boja proti diváckemu násilliu alebo politika boja proti extrémizmu), čo by im mohlo pomôcť prehodnotiť doterajšie politiky a následne prijímať nové a efektívnejšie opatrenia.

V tejto súvislosti by bola prínosná najmä tá časť výskumu, ktorá by sa zaoberala vývojom slovenského futbalového chuligánstva od pádu komunistického režimu v roku 1989, keďže v kontexte rôznych pôsobiacich činiteľov (napr. aktivita bezpečnostných zložiek a politických elít, spolupráca s hnutiami a skupinami zo zahraničia) by dala výskumníkom možnosť zachytiť trendy a vývojové fázy futbalového chuligánstva a poskytovať podklady k prognóze (alebo aspoň k odhadu) ďalšieho vývoja.

6 Záver

V článku sme argumentovali, že hlbší kvalitatívny výskum futbalového chuligánstva by bol pre spoločenskovedný výskum na Slovensku veľmi prínosný a mohol by slúžiť ako východisko pre viaceré ďalšie výskumy nielen v politológii, ale aj v iných vedných oblastiach a vo výskumoch zameraných na viaceré ďalšie spoločenské javy. Z nášho pohľadu je možno najzaujímavejší vzťah tohto fenoménu ku krajnej pravici.

Podobu takéhoto výskumu bude určovať najmä nízka úroveň poznatkov o ňom v súčasnej dobe. Za takých okolností je vhodné ako metódu zvoliť prípadovú štúdiu a popísať hlavné charakteristiky tohto javu na Slovensku, procesy, ktoré sa v ňom odohrávajú a kontext, do ktorého je zasadený. Na základe týchto poznatkov by mohla následne byť v ďalšom výskume vytvorená aj typológia slovenských chuligánskych skupín na základe ich spoločných a odlišných znakov či klasifikácia chuligánskych skupín na Slovensku.

Zoznam literatúry:

- Babbie, E. (2007): The practice of social research. 11th Edition, Belmont, Thompson Wadsworth.
- Bairner, A. (2006): The Leicester School and the Study of Football Hooliganism. In: Sport in Society. Cultures, Commerce, Media, Politics. Volume 9, Issue 4, 583-598, [online]. Available at: <<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/17430430600768819>> [Accessed 12. October 2021].
- Disman, M. (2011): Jak se vyrábí sociologická znalost, 4. vyd. Praha, Karolinum.
- Deriemaeker, A. – De Maere, D. (2016): Football Hooliganism in England. Working paper, [online]. Available at: <https://www.researchgate.net/publication/298789337_Football_Hooliganism_in_England> [Accessed 13. October 2021].
- Dunning, E. (2000): Towards a Sociological Understanding of Football Hooliganism as a World Phenomenon. In: European Journal on Criminal Policy and Research, Vol. 8, 141–162.
- Harsányi, L. (2005): Chuligáni. Správa o stave chuliganizmu, rasizmu, antisemitizmu a intolerancie v slovenskom futbale. Bratislava, Ľudia proti rasizmu.
- Kieran, J. (2018): "Soccer Hooligan" Studies: Giving the Marxist Approach another Chance. In: Journal of Physical Fitness Treatment & Sports. Vol. 2 no. 5, [online]. Available at: <<https://juniperpublishers.com/jpfmts/pdf/JPFMTS.MS.ID.555596.pdf>> [Accessed 12. October 2021].
- Malcolm, D. (2008): The SAGE Dictionary of Sports Studies. Los Angeles, SAGE Publications.
- Mareš, M. (2003): Pravicový extremismus a radikalismus v ČR. Brno, Barrister & Principal.
- Mareš, M. - Smolík, J. - Suchánek, M. (2004): Fotbalové chuligáni. Evropská dimenze subkultury. Brno, Centrum strategických studií, Barrister & Principal.
- Ministerstvo vnútra (2010): Koncepcia boja proti extrémizmu na roky 2011 – 2014.
- Smolík, J. (2008): Fotbalové chuligánství. Historie, teorie a politizace fenoménu, Brno, Vydavatelství Zdeněk Plachý.
- Smolík, J. (2010): Subkultury mládeže. Uvedení do problematiky, Praha, Grada Publishing.
- Spaaij, R. (2008): Men Like Us, Boys Like Them: Violence, Masculinity, and Collective Identity in Football Hooliganism. In: Journal of Sport and Social Issues, vol. 32, no. 4, 369-392, [online]. Available at: <<https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0193723508324082>> [Accessed 3. November 2021].

Struhár, P. (2016): Vývoj neoficiálnej pravicovo-extrémistickej scény na Slovensku od roku 1989. In: Rexter - časopis pro výzkum radikalismu, extremismu a terorismu, roč.14, č.1 (2016), 1-43.

Pavol Struhár is an assistant professor at the Department of Political Science at Alexander Dubček University of Trenčín, Slovakia.
[e-mail: pavol.struhar@gmail.com]

Marián Bušša is an assistant professor at the Department of Political Science at Alexander Dubček University of Trenčín, Slovakia.
[e-mail: marian.bussa@gmail.com]

Reviews

Richard J. Evans: Hitler a konšpirácie. Tretia ríša v zajatí paranoidnej mysle. Bratislava: HADART Publishing, 2021. ISBN: 978-80-9994-33-6

Emília MARIANČIKOVÁ

V súčasnosti zaznamenávame rastúci trend popularity konšpiračných teórií, objavujúcich doteraz neznáme, utajené a nepoznané „pravdy“. K faktorom, ovplyvňujúcim tieto tendencie, patrí absencia kritického myslenia, ľahký prístup k veľkému množstvu informácií, v ktorých je náročné sa zorientovať a ich rýchle šírenie prostredníctvom internetu. To prispieva k nárastu podpory radikálnych a extrémistických hnutí, prehĺbovaniu nedôvery v existujúci systém i samotnú demokraciu. Preto je nevyhnutné poukazovať na silu konšpiračných teórií, a tiež na potrebu rozvíjania kritického myslenia, overovania faktov a zdrojov.

Sir Richard J. Evans, ktorého možno považovať za jedného z najvýznamnejších historikov súčasnej doby, sa vo svojom dlhoročnom výskume zaoberá predovšetkým nemeckými dejinami 19. a 20. storočia. Samotný názov publikácie Hitler a konšpirácie poukazuje na vzťah medzi Hitlerom a konšpiráciami, pričom približuje tie najznámejšie, týkajúce sa nacistov či samotného Hitlera. Evans tiež kategorizuje konšpiračné teórie, vysvetľuje ich podstatu i proces vytvárania. Publikácia je rozdelená do viacerých kapitol a každá kapitola objasňuje jednu z konšpiračných teórií.

Prvá z nich s názvom *Boli Protokoly „oprávnením na genocídu“?* sa zaoberá známymi Protokolmi sionských mudrcov. Autor objasňuje vznik dokumentu, približuje verifikáciu jeho pravosti a či sa skutočne stal inšpiráciou pre Hitlera i nacistov k riešeniu židovskej otázky, ktorá bola zavŕšená ich vyhladením v koncentračných táborech. Charakterizuje ho ako svojský dokument, výsledkom ktorého nie je ani tradičný či moderný antisemitizmus. Aj napriek tomu, že sa „po prvej svetovej vojne používali ako nepochybný ‚dôkaz‘ židovskej rasovej typológie, v skutočnosti pôvodne rasovou teóriou neboli ovplyvnené vôbec“ (s. 25). Podľa Evansa prispeli k rozšíreniu Protokolov publikácie mnohých iných autorov, ktorí často ich obsah chybné interpretovali alebo doň vložili svoje myšlienky a názory, kde upriamili pozornosť na židovské sprisahanie a snahy Židov ovládnuť svet. Nacistická propaganda zameraná proti Židom do istej miery využívala aj Protokoly, ktoré sprostredkovala verejnosti ako dôkaz sprisahania Židov snažiacich sa o ovládnutie sveta a zničenie Nemecka, no samotní nacisti spochybňovali ich pravosť. Evans tiež poukazuje na ďalšie skutočnosti - súdny proces vo Švajčiarsku, ktorého výsledkom bolo uznanie Protokolov ako falzifikátu, či mnohé absurdnosti vyplývajúce zo samotného textu. Vágnosť textu, neidentifikovateľnosť osôb, predstavujúcich hlavných aktérov tradičného spoločenského poriadku, poskytovala priestor na rôzne interpretácie. Hitler

a nacisti tak použili vlastný mýtus o židovskom sprisahaní, ďaleko prekračujúci skutočnosti opísané v Protokoloch. Tie nezahŕňajú ani zmienku o vyvražďovaní nežidovského sveta, no Hitler veril, že „Protokoly ‚vedome‘ odhaľujú to, čo mnohí Židia robia nevedome“. Podľa Hitlera viedol Židov k tomu rasovo podmienený inštinkt“ (s. 52). Vplyv Protokolov na nacistov a riešenie židovskej otázky bol podľa Evansa skôr nepriamy ako priamy.

Vrazili nemeckej armáde v roku 1918 „dýku do chrbta“? je otázkou, na ktorú Evans hľadá odpoveď v druhej kapitole. Približuje v nej konšpiračné teórie týkajúce sa porážky Nemecka v troch rôznych verziách. Prvá hovorí o tom, že v dôsledku nedostatku munície, zásobovania potravinami a mnohých iných ekonomických a sociálnych dôvodov dochádzalo k úpadku morálky medzi domácimi vojakmi, čo sa napokon stalo povestnou dýkou do chrbta ozbrojeným silám. Tie sa kvôli týmto skutočnostiam nevedeli vyrovnáť stále silnejúcemu nepriateľovi. Druhá verzia približuje úpadok morálky v dôsledku aktivít socialistov, podnecujúcich nespokojnosť v zázemí, t. j. vo vlasti a následne aj v armáde. Dňa 9. novembra 1918 uskutočnili demokratickú revolúciu, čím zvrhli cisára a znemožnili Nemecko ďalej pokračovať v bojoch. Vojnové snahy boli podkopávané organizovaním rôznych štrajkov, rozvrátov, vzbúr, až napokon vyústili do spomínanej revolúcie. Tretia, antisemitská verzia, približuje revolúciu a socializmus ako vyjadrenie židovskej snahy o prevrat. „Odrážala presvedčenie, že Židia už zo svojej podstaty inklinovali k rozvratu štátu a nemeckej rasy“ (s. 92). Vplyv šírenia tejto verzie v povedomí verejnosti mal dopad aj na samotnú podporu nacistov, polarizáciu spoločnosti a šírenie antisemitských názorov. Evans v publikácii uvádza viaceré dôvody, ktoré vyvracajú jednotlivé varianty, pričom poukazuje na to, že nemecké vojská nedokázali čeliť vojskám Spojencov. „Morálka nemeckej armády klesala z vojenských dôvodov, teda po porážke jarnej ofenzívy v roku 1918, a neskôr v júli a určite na začiatku septembra už bolo nemeckej armáde jasné, že vojnu prehrala“ (s. 93). Autor taktiež poukazuje na to, že tieto mýty mali vplyv prevažne na „nacionalistickú pravicu, s nostalgiou hľadiacu na obdobie cisárstva a pruskej vojenskej monarchie“ (s. 94), no väčšina voličov ich neprijala. Neboli ani súčasťou nacistickej propagandy, čo oslabilo jeho vplyv aj keď antisemitská verzia prevažovala nad ostatnými, obmedzená bola iba na úzku pravicovú skupinu.

Požiar v Reichstagu v noci z 27. na 28. februára 1933 je predmetom tretej kapitoly *Kto podpálil Reichstag*. Tento čin podpaľačstva sa stal zámenkou pre obmedzenie občianskych slobôd a postupné nastolenie nacistickej diktatúry. V tomto prípade sú taktiež známe rôzne verzie udalosti. Nacisti tvrdili, že podpálenie Reichstagu bolo iniciované komunistami s cieľom uskutočniť štátny prevrat. Naopak komunisti zastávali názor, že požiar majú na svedomí nacisti ako kryciu operáciu so zámerom nastoliť diktatúru, legitimizovať hromadné zatýkanie komunistov a iných politických oponentov, a tiež ich následné umiestnenie do novovybudovaných koncentračných táborov. Aj napriek množstvu dôkazov poukazujúcich na založenie požiaru mladým Holanďanom a ľavičiarom Marinusom van der Lubbenom, sa opakovane vynárajú argumenty o podpálení samotnými nacistami,

prezentované a rozširované komunistami. Evans poukazuje na nacistov ako oportunistov, využívajúcich danú situáciu na násilné uchopenie moci (v tom čase bol už Hitler niekoľko dní Ríšskym kancelárom). Ak by sa požiar neuskutočnil, našli by si iný dôvod, resp. spôsob ako to zrealizovať. Taktiež predkladá verzie rôznych autorov zaoberajúcich sa jednotlivými verziami celej udalosti, pričom posudzuje pravosť či nepravosť argumentov, s ktorými pracovali. Konštatuje tiež, že „argumenty potvrdzujúce van der Lubbeho vinu sú nepriestrelné“ (s. 132). Autor ďalej hovorí o rozšírenej verzii komunistov o založení požiaru nacistami, kedy je ich pozornosť viac zameraná na motívy a charakter istých osôb predkladajúcich argumenty a nie na samotné dôkazy, čo definuje ako bežnú taktiku konšpirátorov.

Evans vo štvrtej kapitole približuje *Prečo letel Rudolf Hess do Británie*. Tiež hovorí o vzťahu Hessa a Hitlera, následne venuje svoju pozornosť samotnému nečakanému letu Hessa do Škótska, ktorý sa uskutočnil 10. mája 1941. Let sa stal predmetom diskusií i publikácií rôznych autorov a existujú rôzne staršie či novšie verzie motívov uskutočnenia letu. Tie najznámejšie hovoria o tom, či Hess letel z vlastnej iniciatívy bez vedomia Hitlera alebo na základe ich vzájomnej dohody s cieľom zabezpečiť separátny mier s Veľkou Britániou. Nacisti by tak nevedli boje na západnom fronte a mohli svoju pozornosť sústrediť na východ – Sovietsky zväz. Evans poukazuje na teórie „o britskom záujme na Hessovej misii, či už reprezentovanom skutočnou mierovou stranou alebo vymyslenou tajnou službou“ (s. 168), ktoré negatívne vykresľujú osobu Winstona Churchilla a jeho postojov k ponuke separátneho mieru, v konečnom dôsledku zodpovedného za holokaust, keďže uzavretím mieru mohlo dôjsť k zastaveniu vojny. Mnohé z týchto teórií sú však len spleťou nepodložených špekulácií, výmyslov či domnienok, nepodložených historickými faktami i overenými zdrojmi. Evans v knihe hovorí aj o udalostiach v Hessovom živote po lete do Škótska, pretože niektoré konšpiračné teórie sú zamerané na jeho smrť ako na vraždu s cieľom umlčať Hessa, a tak zatajiť motívy i plány týkajúce sa letu.

Posledná kapitola *Utielkol Hitler z bunkra?* predstavuje viaceré verzie Hitlerovej smrti. Samozrejme, vyvracajúce argumenty o tom, že Hitler so svojou manželkou Evou Braunovou spáchali samovraždu v berlínskom bunkri. Evans približuje konšpiračné teórie hovoriace o úteku Hitlera do Argentíny alebo do iných miest v rámci Južnej Ameriky, kde sa s manželkou dožil úctyhodného veku. Mnoho verzií vychádza z domnienok, že Hitler bol natoľko inteligentný a disponoval nadpriemernými schopnosťami, že jeho smrť formou samovraždy by bola nedôstojná vo vzťahu k jeho osobe. Naopak, zinscenovanie jeho úmrtia ako spôsobu vyhnúť sa zodpovednosti za všetky zločiny súvisiace s nacistickou vládou a druhou svetovou vojnou, následný útek a pokojný život mimo územia Európy, vykreslil Hitlera ako génia. Evans tiež poukazuje na to, že príbeh Hitlerovho úteku z bunkra a jeho stále aktuálnejšie verzie sú predmetom záujmu mnohých ľudí po celom svete, aj napriek existencii viacerých nepochybných dôkazov o jeho samovražde. „V demokratickej politickej kultúre tento príbeh nabral politický význam, ktorý sa spája s neonacizmom a antisemitizmom, pretože zapadá do širšej viery, že

po roku 1945 svet ‚oficiálnej‘ pravdy potlačil pravdu o vojne, holokauste, nacistickej strane a jej vodcovi“ (s. 234). Podľa Rogera Clarka, ktorého Evans v závere kapitoly cituje, konšpirační teoretici „zneužívajú a manipulujú málo vzdelaných ľudí a ešte znásobujú ich nevedomosť. Ľudí nabádajú, aby neverili akademickým prácam a podrývajú reputáciu legitímnych historikov...“ (s. 234). Clark taktiež konštatuje, že „falošná história škodí“ a „vykresľuje Hitlera a jeho prívržencov ako bystrých a šikovných nadľudí, ktorí oklamali svojich nepriateľov“ (s. 235). Hitler podľa konšpiračných teoretikov nebol nikdy porazený. Seriózni historici sa tak podľa konšpirátorov mýlia nielen v Hitlerovej smrti, ale aj vo všetkom ostatnom (konaní a ideológii nacistov), vrátane holokaustu.

V samotnom závere knihy zhrňa Evans základné charakteristické črty a hrozby, ktoré so sebou šírenie konšpiračných teórií prináša. Aj napriek tomu, že konšpiračné teórie existujú už od nepamäti, v súčasnosti sa neúprosnou rýchlosťou šíria prostredníctvom médií, internetu či vo fiktívnom svete seriálov a filmov. Ako ďalej uvádza Evans „svojim konzumentom prezentujú svet v čiernobielej verzii, predstavujú hrdinských jedincov, ktorí sú zvyčajne outsideri a bojujú proti všemožným prekážkam, aby odhalili pravdu, kolektívnych zloduchov, ktorí majú v rukách moc a všemožne pravdu utajujú“ (s. 237). Zároveň hodnotí prácu konšpirátorov s detailmi – dôkazmi, často nafúknutými do enormných rozmerov, argumentujúcimi na základe kvázi akademických publikácií, vo svojej podstate obsahovo zavádzajúcimi.

Publikácia, sumarizujúca konšpiračné teórie týkajúce sa histórie, predkladá spôsoby konšpirátorov argumentujúcich v prospech rôznych verzii udalostí, aktuálnych aj dnešnej dobe. Myšlienky, že sa nič nedeje náhodou a všetko je výsledkom manipulácií nepriateľských skupín, ktorých cieľom je prostredníctvom sprisahania zmeniť svet a nastoliť nový svetový poriadok, sa stále šíria v spoločnosti. Konšpiračné teórie vraj prinášajú alternatívne fakty, ukazujú na pravdu doteraz skrytú pred verejnosťou a oficiálne verzie historikov sú len klamstvom. Evans tak predkladá súhrn historických skutočností, ktoré dáva do komparácie s konšpiračnými teóriami a na základe uvádzaných overených faktov ich vyvracia. Jeho publikáciu možno hodnotiť veľmi kladne, pretože je dostatočne informačne nasýtená, disponuje pútavým obsahom. Z tohto dôvodu je vhodná a prínosná pre široké spektrum čitateľov.

Emília Mariančíková is a doctoral student at the Institute of Political Sciences, Faculty of Arts of Prešov University, Slovakia.
[e-mail: emilia.mariancikova@smail.unipo.sk]

Politologické fórum Prispievania do časopisu

V časopise možno uverejňovať niekoľko druhov textov. Rubrika **Štúdie** tvorí hlavnú časť časopisu. Do nej prijímame rozsiahle analytické články s veľkosťou min. 15 a max. 30 strán (asi 5000 – 8000 slov).

Ďalšou rubrikou je **Diskusia**, v ktorej sú umiestňované kratšie články s rozsahom 5-10 strán (asi 1500 až 3000 slov). Tieto články majú vyjadrovať pohľad autora na vybranú tému čísla, poprípade predstaviť nový, zaujímavý názor autora.

Treťou tradičnou časťou odborných časopisov je rubrika **Recenzie**. Autor v nej môže zhodnotiť zaujímavé knihy, ktoré nedávno vyšli v rámci jeho sféry záujmu. Recenzie sú spravidla v rozsahu 1 až 5 normostrán (asi 500 až 2500 slov).

Všetky zaslané príspevky sú posudzované redakciou časopisu a vybrané články sú poslané oponentom. V prípade ich odporúčenia bude článok zaradený na vydanie. Rozhodnutie o vydaní sa oznámi autorovi. Ak nie sme informovaní o opaku, predpokladáme, že ponúkaný článok je doteraz nepublikovaný a nebol súbežne s nami zaslaný žiadnemu inému časopisu, alebo zborníku. **Stručná informácia o autorovi** a jeho súčasnom, či minulých pracovných umiestneniach, ako aj plná kontaktná adresa, by mali byť priložené v sprievodnom liste k článku.

Príspevky je možné zasielať výhradne v elektronickej forme na e-mailovú adresu marian.bussa@tnuni.sk v jednom z uvedených bežných formátov (.doc, .rtf, alebo .docx).

Formát príspevkov

Nadpis: arial, veľkosť 13, tučné písmo, veľké písmená

Nadpis v anglickom jazyku: arial, veľkosť 13, normálne písmo, veľké písmená

Meno a priezvisko autora: arial, veľkosť 11, priezvisko veľkými písmenami

Abstrakt v anglickom jazyku v rozsahu 100 až 150 slov. Mal by obsahovať presnú tému článku, používanú metódu a zistenia autora. (arial, veľkosť 11)

Kľúčové slová: 4-6 (arial, veľkosť 11, kurzivá)

Text

Veľkosť stany: B5

Písmo: Arial, veľkosť 11

Odstavec: riadkovanie 1, žiadne medzery za a pred odsekom
Formát: MS Word (.rtf, .doc, .docx)

Poznámky sú v texte priebežne umiestňované pod čiarou a označené arabskými číslicami. Nemali by byť zbytočne rozsiahle. **K tabuľkám**, grafom a obrázkom je potrebné uvádzať zdroj a číslovať ich.

Abecedný zoznam literatúry na konci textu

Citácie a odkazy

meno autora vo vlastnom texte:

Susser (1992)

Susser (1992; 1994)

Meno autora mimo vlastný text:

(Mair 1997: 76)

(Mair 1993; 1998)

(Mair 1997; Gallagher 2005)

Mená viacerých autorov:

Mair and Gallagher (1998: 11-23)

(Mair, Gallagher 1998: 11-23)

Viacero diel od rovnakého autora s rovnakým rokom vydania:

Fiala (1998a; 1998b)

(Fiala 1998a; 1998b)

formát citácií

citovaný text je ohraničený dvojitými úvodzovkami („citácia“), bez kurzívy

Zoznam literatúry

monografie:

Mair, P. (1997): *Party System Change: Approaches and Interpretations*, Oxford, Oxford University Press.

Gallagher M. - Laver M. - Mair P. (2005): *Representative Government in Modern Europe: Institutions, Parties, and Governments*, New York, McGraw-Hill, 4th edition.

zborník:

Mair, P. – Zielonka, J. (2002, eds.): *The Enlarged European Union: Diversity and Adaptation*, London, Frank Cass.

príspevok v zborníku:

Kirchheimer, O. (1966): *The Catch-all Party*, In: Mair, P. (ed. 1990): *The West European Party System*, Oxford, Oxford University Press.

článok v časopise:

Lijphart, A. (1992): Democratization and constitutional choices in Czechoslovakia, Hungary and Poland, 1989-91. *Journal of Theoretical Politics* , vol. IV, no. 2, 207-223.

Mareš, M. (2004): Politický rozměr požadavků německé menšiny v České republice. In: *Středoevropské politické studie*, roč. VI, č. 2-3, [online]. Available at: <<http://www.cepsr.com/index.php>> [Accessed 30. April 2006].

V prípade elektronických zdrojov je nutné uviesť, dátum ku ktorému sú aktuálne.

Political Science Forum Contributing to the journal

It is possible to publish several kinds of manuscripts in Political Science Forum. The **Studies** section constitutes the main part of the journal. To this section belong bigger analytical articles with the format of 15 to 30 pages (5000 – 8000 words).

The next section is called **Discussion** and shorter articles are placed there. An article in this section should be between 5 to 10 pages (1500 -3000 words) long and it should be presenting specific view of its author on the theme of the particular issue or alternatively to present a new interesting finding.

The last traditional section of scientific journals is **Reviews**. Authors can evaluate latest interesting books in their field of interest. Reviews are usually 1 to 5 page long (500 - 2500 words).

It is possible to submit manuscripts in electronic form to e-mail address of the address marian.bussa@tnuni.sk in standard formats (.doc, .rtf or .docx).

All submitted manuscripts are evaluated by the editorial staff and selected manuscripts are sent out to peer review. In case of positive review the article will be listed for publishing. Every author will be informed about the decision to publish or to return the article. Unless informed otherwise we presume every manuscript we receive has not been published yet and was not submitted separately to be published elsewhere. Brief information about the author and his current and past positions along with full contact address should be attached in covering letter to the manuscript.

Style Guidelines for Manuscripts:

Title: arial, size 13, bold, all caps

Title in English language: arial, size 13, all caps

Name and surname: arial, size 11, last name in capital letters

Abstract in English and length of 100 to 150 words. It should contain exact topic of the manuscript, used method and authors' findings. (arial, size 11)

Keywords: 4-6 (*arial, size 11, italic*)

Text:

Page format: B5

Font: arial, size 11

Paragraph: 1 line spacing, no extra space before or after paragraph

Format: MS Word (.rtf, .doc, .docx)

Mark **footnotes** with Arabic numbers. Footnotes should be placed on the same page as the text reference, with the same number in the manuscript. To **tables, graphs and pictures** please state the source and mark them with Arabic numbers.

The reference list in alphabetical order at the end of the paper.

Some Examples of the Preferred References Style:

Name of author in the text:

Susser (1992)

Susser (1992; 1994)

Name of author outside of the text:

(Mair 1997: 76)

(Mair 1993; 1998)

(Mair 1997; Gallagher 2005)

Names of authors:

Mair and Gallagher (1998: 11-23)

(Mair, Gallagher 1998: 11-23)

More sources by the same author in the same year of publication:

Mair (1997a; 1997b)

(Mair 1998a; 1998b)

Quotation format:

Quoted text is marked by double quotes, not by Italic.

References:

Books:

Mair, P. (1997): Party System Change: Approaches and Interpretations, Oxford, Oxford University Press.

Gallagher M. - Laver M. - Mair P. (2005): Representative Government in Modern Europe: Institutions, Parties, and Governments, New York, McGraw-Hill, 4th edition.

Edited Volumes:

Mair, P. – Zielonka, J. (2002, eds.): The Enlarged European Union: Diversity and Adaptation, London, Frank Cass.

Chapters from Monographs:

Kirchheimer, O. (1966): The Catch-all Party, In: Mair, P. (ed. 1990): *The West European Party System*, Oxford, Oxford University Press.

Articles in Journals:

Lijphart, A. (1992): Democratization and constitutional choices in Czecho-Slovakia, Hungary and Poland, 1989-91. *Journal of Theoretical Politics* , vol. IV, no. 2, 207-223.

Mareš, M. (2004): Politický rozměr požadavků německé menšiny v České republice. In: *Středoevropské politické studie*, roč. VI, č. 2-3, [online]. Available at: <<http://www.cepsr.com/index.php>> [Accessed 30. April 2006].

In case of using Internet sources it is necessary to state the date of access.